BIBLIOTHÈQUE NATIONALE
DÉPARTEMENT DES MANUSCRITS

HISTOIRE DES FRANCS
DE
GRÉGOIRE DE TOURS

Ms. DE BEAUVAIS

REPRODUCTION RÉDUITE
DU MANUSCRIT EN ONCIALE, LATIN 17654
DE LA
BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

PARIS
IMPRIMERIE BERTHAUD FRÈRES, 31, RUE DE BELLEFOND

France. BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

DÉPARTEMENT DES MANUSCRITS

HISTOIRE DES FRANCS

DE

GRÉGOIRE DE TOURS

Ms. de Beauvais

REPRODUCTION RÉDUITE

DU MANUSCRIT EN ONCIALE, LATIN 17654

DE LA

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

PARIS

IMPRIMERIE BERTHAUD FRÈRES, 31, RUE DE BELLEFOND

NOTICE

SUR LE MANUSCRIT

DE

GRÉGOIRE DE TOURS

DIT DE BEAUVAIS

La Bibliothèque nationale possède deux des plus anciens manuscrits qui aient été conservés de l'*Histoire des Francs* de Grégoire de Tours; l'un de ces manuscrits, en écriture onciale, a jadis appartenu au chapitre de Beauvais; l'autre, en cursive mérovingienne, provient de l'antique abbaye de Corbie, en Picardie, et la copie de ces deux volumes remonte, selon toute vraisemblance, à une époque voisine de celle où Grégoire

de Tours écrivit son *Histoire*. Celle-ci ne fut pas composée d'un seul trait; les quatre premiers livres paraissent avoir été rédigés vers 576 ; les livres V et VI furent ensuite écrits sans doute entre les années 580 et 584 ou 585, et les livres VII à X entre 587 et 591. C'est vers cette dernière date, avant d'avoir terminé la rédaction du Xe livre, que Grégoire de Tours, qui devait mourir en 594, entreprit une revision générale de son *Histoire des Francs* [1].

L'écriture minuscule du manuscrit de Corbie (latin 17655) ne permettait pas d'en donner, bien qu'il fût le plus complet des deux, une reproduction réduite; mais une édition diplomatique en a été publiée en 1886 [2]. Il en est tout autrement du manuscrit de Beauvais (latin 17654), dont le texte présente, il est vrai, quelques lacunes, mais dont la belle écriture onciale prêtait à une reproduction réduite en phototypie, aussi

1. Voir *Études critiques sur les sources de l'histoire mérovingienne*, par M. G. Monod. *Grégoire de Tours* (Paris, 1872, in-8 ; *Bibliothèque de l'École des Hautes-Études*, fasc. 8); et la préface de la première partie des *Gregorii Turonensis opera*, ediderunt W. Arndt et Br. Krusch (Hannover, 1884, in-4° ; *Monumenta Germaniae historica*, Scriptores rerum merovingicarum).

2. Grégoire de Tours, *Histoire des Francs*, livres I-VI ; texte du ms. de Corbie, publié par H. Omont (Paris, 1886, in-8°; *Collection de textes pour servir à l'étude et à l'enseignement de l'histoire*, fasc. 2).

bien que celle de l'*Anthologie latine*, dite de Saumaise [1], précédemment publiée dans la même collection.

Dans son état actuel, le manuscrit latin 17654 ne se compose plus que de cent neuf feuillets de parchemin, les premiers et derniers très fortement endommagés par l'humidité, mesurant 292 millimètres sur 220 et recouverts d'une reliure en parchemin, qui remonte sans doute aux dernières années du XVIe siècle. Chacune de ses pages compte vingt-six lignes d'une grosse écriture onciale régulière, tracée sur une réglure à la pointe sèche, et dont chaque phrase débute par une lettre initiale rehaussée de couleur rouge et quelquefois verte [2]. Une initiale plus grande, semblablement coloriée et ornée de figures d'oiseaux ou de poissons, est peinte au début de chaque chapitre, dont le chiffre est tracé à côté, en marge du texte, à l'encre rouge. On remarque aussi une ornementation analogue, à la fin de chaque cahier, pour la numérotation des cahiers du volume [3], dont il ne subsiste plus aujourd'hui que treize

1. *Anthologie de poètes latins, dite de Saumaise.* Reproduction réduite du ms. en onciales, latin 10318 de la Bibliothèque nationale, avec préface par H. Omont (Paris, 1903, in-8°).

2. Les lettres capitales, au début et à la fin de chaque livre, sont alternativement rehaussées de rouge et de vert, et la première ligne de chaque chapitre est ordinairement tracée à l'encre rouge.

3. On ne remarque que quelques rares exemples de titres courants, aux fol. 77vo (*Lib.* IIII), 92 et 94 (*Lib.* V).

qui soient entiers, sur vingt et plus qui le composaient primitivement, ainsi que le montre le tableau suivant :

ANCIENS NUMÉROS	NUMÉROS DE LOISEL	COMPOSITION DES CAHIERS
I		[*Cahiers 1 à 3 perdus.*]
II		
III		
IIII	A	[*Fol.* 1 *à* 6, 9, 7 *et* 8, lacune de deux feuillets, *et fol.* 10 *et* 11.]
V	B	
VI	»	[*Cahier 6 perdu.*]
VII	C	Fol. 12-19. — 8 feuillets.
VIII	D	— 20-27. — 8 —
VIIII	E	— 28-35. — 8 —
X	F	— 36-41. — 6 —
XI	G	— 42-49. — 8 —
XII	H	— 50-57. — 8 —
XIII	I	— 58-65. — 8 —
XIIII	K	— 66-73. — 8 —
XV	L	— 74-80. — 7 —
XVI	M	— 81-86. — 6 —
XVII	N	— 87-94. — 8 —
XVIII	O	— 95-102. — 8 —
XVIIII	P	— 103-109. — 7 —
»	»	[*Cahiers suivants perdus.*]

Le manuscrit de Beauvais nous a ainsi conservé, sauf quelques lacunes, le texte des livres II, 3 à V, 22 de l'*Histoire des Francs*, de Grégoire de Tours, avec les chapitres 7 et 8 du livre VII, qui se trouvent à la fin

du livre IV, comme dans les autres manuscrits de la même famille (*B* de l'édition Arndt-Krusch)[1]. Le texte débute par ces mots du chapitre 3 du livre II : « [et dolos episcopi pate]factus in publico. Tunc sancti Dei... » et se termine, au livre V, chapitre 22, par les mots : «... lustro uno nec perfuncto, de[functus est]. » Dans le corps du volume, les livres III, IV et V, précédés des tables de leurs chapitres, commencent respectivement aux fol. 21vo, 51 et 87.

Recueilli dans la seconde moitié du XVIe siècle par Antoine Loisel[2], dont le nom, *Ant. Oiselius*, se lit au haut du premier feuillet, ce volume, qui avait été l'un des joyaux de l'antique bibliothèque de l'église de Beauvais[3], passa bientôt dans les mains du petit-fils de Loisel, Claude Joly[4], chanoine et chantre de Notre-

1. Un fac-simile du fol. 25, à grandeur égale de celle de l'original, accompagne la présente notice. — Il y a des fac-similés de ce même manuscrit dans la *Paléographie universelle* de Silvestre (1841), pl. CXIX ; les *Peintures et ornements des manuscrits*, du comte de Bastard (v. 1845), pl. 19 et 20 ; le *Cabinet des manuscrits*, de M. L. Delisle (1881), pl. 12 ; *Gregorii Turonensis opera*, ed. Arndt et Krusch (1884), pl. 2 ; l'*Album paléographique de la Société de l'École des Chartes* (1887), pl. 12.

2. Antoine Loisel, né à Beauvais en 1536, mort en 1617, élève de Ramus et ami de P. Pithou.

3. L'ex-libris ancien de la bibliothèque de l'église de Beauvais se lit au bas des feuillets 53vo et 84 : *Sancti Petri Belvacensis.*

4. Claude Joly, né à Paris le 2 février 1607, mort le 15 janvier 1700 ; chanoine de Paris depuis 1631.

Dame de Paris, puis il entra, au milieu du XVIIIe siècle, dans la Bibliothèque du roi, auquel les chanoines de Paris avaient cédé tous leurs manuscrits le 24 avril 1756[1].

H. O.

---

1. Voir L. Delisle, *Cabinet des manuscrits*, t. I, p. 431-432 ; Franklin, *Anciennes Bibliothèques de Paris*, t. I, p. 32 et suiv. — Le manuscrit a porté le nº 132[2] dans le fonds de Notre-Dame jusqu'à la constitution du nouveau fonds latin, en 1871.

DORICI DEUASTANT ATQUE CAPTIUANT ONERA
TISQUE NAUIBUS TAM DE CAPTIUIS QUAM DE
RELIQUIS SPOLIIS REUERTI AD PATRIAM CUPI
UNT; SED REX EORUM IN LITUS RESEDEBAT
DONEC NAUES ALTŌ MARE CONPRAEHENDERENT;
IPSE DEINCEPS SECUTURUS. QUOD CUM THEU
DERICO NUNTIATUM FUISSET QUOD SCILICET
REGIO EIUS FUERIT AB EXTRANEIS DEUASTA
TA. THEUDOBERTUM FILIUM SUUM IN ILLIS
PARTIBUS CUM UALIDO EXERCITU AC MAGNO
ARMORUM APPARATU DIREXIT. QUI INTERFEC
TO REGE HOSTIBUS NAUALI PROELIO SUPERA
TIS OPPRAEMIT OMNĒQUE RAPINĀ TERRĒ RESTITUIT;
IIII PORRO TUNC APUD THORINGOS TRES
FRATRES REGNUM GENTIS ILLIUS RETI
NEBANT. ID EST BADERICUS HERMENEFRE
DUS ATQUE BERTHARIUS. DENIQUE HER
MENEFREDUS BERTHARIUM FRATREM SUŪ
UI OPPRAEMENS INTERFECIT. IS MORIENS
RADEGUNDAE FILIAM ORFANAM DERELIQUIT.
RELIQUID ENIM ET ALIOS FILIOS; DE QUIBUS
IN SEQUENTE SCRIBEMUS; HERMENIFREDO
UERO UXOR INIQUA ATQUE CRUDELIS AMA
LABERGA NOMINE INTER HOS FRATRES BEL
LUM CIUILE DISSEMINAT; NAM UENIENS QUA
DAM DIE AD CONUIUIUM UIR EIUS MENSAM

GRÉGOIRE DE TOURS.

Bibl. nat., ms. latin 17654.

FACTUS IN PUBLICO · [illegible] MISERICOR
DIA DOMINI [illegible] · CREDIS OMNIA POSSIBI
LIA SUNT CREDENTI · AB ILLE CLAMA[illegible] VOCE
MAGNA QUI NON CREDEDERIT XPM FILIUM DIE T
SPM SCM AEQUALEM HABERE SUBSTANTIAM
ATQUE DEITATE CUM PATRE HODIE QUAE EGO
PERFERO PATIATUR · ET ADIECIT · CREDO DOM
PATREM OMNIPOTENTEM · CREDO FILIUM DI XPM
IHM AEQUALEM PATRI · CREDO SPM SCM PATRI
ET FILIO CONSUBSTANTIALEM AT[illegible] COAETER
NUM · HAEC ILLI AUDIENTES [illegible] HO
NOREM FILIO PRAEBENTES [illegible] INTER
COS SCA CONTENTIONE IUSSO CULIS SIGNUM [illegible]
TAE CRUCIS INPONERET · [illegible]
[illegible] ILLE AUTEM EOS [illegible]
RAT UT MANUS INPONERENT CAECO · QUOD [illegible]
[illegible] SUPER CAPUT [illegible]
[illegible]

adsertionissuaeeccla[illegible]adiciu· neue
rum[illegible]ceret· fideoculiscontempla
re· Miserumquinoningressusperia
nuamidestperxp̄mquiestianuauera
[L]opusmagisgr[illegible]quamcustuseffectus
est· Etfaciemfideiquamincredentium
cordibusdebuerataccendereinpraui
tatecordissuiconabaturextinguere
S[illegible]erodi[illegible]asienainpopulisomnib;fafe
cerunt· Eteratuoxunapopulidicentes
Uerusd̄spater· Uerusd̄sfilius· Uerus
d̄ssp̄s[illegible]fidecolimusunotimore
[illegible]deus· [illegible]honoreuenerandus
N[illegible]accyrol[illegible]ss[illegible]falsaessecunc
tisestmanifestum· Vidensautemhono
ricusrexassertionessuasperscorumfi
demgloriosam[illegible]rdenotarinecerigi
sectamerroris[illegible]tiaedistrui[illegible]
queponțifices[illegible]esse de
[illegible]
po[illegible]
gulasu[illegible]bea[illegible]
cenum[illegible]
sinca[illegible]per[illegible]
[illegible]
[illegible]

pro martyre excolerent [illegible] ianis sed exi
lio damnaretur quod ita fa[illegible] esse ma
nifestum est. Nam cum imminente mor
te interrogatus fuisset si mori pro fide
chatolica distinaret. Respondit [illegible] ec
enim est sempiterna uita pro Christo [illegible]
mori. [illegible] passus gladio aput albi
ginsem [illegible] exilio deputa
tus est [illegible] praesentis ec
cl[illegible] pulchrum multo
uirtu[illegible] ostenduntur
Se[illegible] gladio percom prae
cipit [illegible] est in hoc certa
mine [illegible] anus archidiaconus
Et mult[illegible] cum han
fidem [illegible] atque dibi
l[illegible] nihil
[illegible]
quin[illegible] ne se noue
[illegible] apostuli
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

afidechatholica· Tuncetsoltetrapp aru
itobscuratus· Itautuixabeoparsueltter
tialuceret· Credoprotantisscaeleribus
eteffusionesanguinisinnocentes· hono
ricusueropostTantumfacinusarreptus
ademone· Quidiudescorumsanguine
pastusfuerat· Propriissemorsibusla
niabat· Inquocruciatuuitamindignam
iustamortefiniuit· huic childericussu
ccessit· Quodecimnonagesimerisregnū
susceperit· Ipsequoquearepublicasupera
tusetiamprincipatumquefiniuit· Et
sicregnumdeciditcuuandalorum ·
IIII Multaceniumheresiseotemporedie
clesiasinpugnabant· Dequibusple
rumqueubinodiuinarratest· Nametatha
naricus gothorum magnamexcitauit
persecutionem· Qui multosxpianorumdi
uersispoenisadfe[illegible]adiodetruncabat
Undefactumest [illegible] ntetudiciodipro
effusiosang [illegible] arregnodepelleret
[illegible] riaquidiecclesias
uire [illegible] periora [illegible]
inpug [illegible] nosincaltusul [illegible]
eriur [illegible]
rum [illegible] sc

tatis episcopus. Qui uigiliis ac ieiuniis ua
cans crebro lacrimarum imbrae perfusus
dñi misericordiam praecabatur. Ne umquã
gentem hanc incredulam sibique semper
indignam in Galliis uenire permitteret.
Sed sentiens per spm prodilictis populis ibi
hoc non fuisse concessum. Consilium habu
it expetendi urbem romanam scilicet ut
adiunctam sibi apostolica uirtutis patro
cinia quae humiliter ad misericordiam
placitabat mereretur fa[illegible]cilius obtine
re. Accidens ergo ad beati apostoli tumolũ
depraecabatur auxilium bonitatis eius.
In multa abstinentia maxime in [illegible] con
sumens triduum biduumque sine ullo ci
bo potuque manens. Necesse [illegible]
lum aliquod laboris necessar[illegible] Cum
que ibidem per [illegible]
[illegible] hoc [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]entia diuina munda. Ecce enim migra
[illegible] a corpore. Nec uidebunt oculi tui mala
[illegible] sunt in Gallis sicut locutus
est dñs ds noster. Hoc a sc̄o apostulo pon
tifex responso suscepto. Iter accelerat.
Gallias que uelociter repetit. Veniensque
ad urbem [illegible] quae erant necessa
ria sepulturae secum [illegible] leuat. Valedi
censque clericis ac reliquis ciuibus urbis.
Denuntiat [illegible] lamentatione. Quia
non eum uisuri [illegible] esse ultra faciem illius.
Illi [illegible] nocte lacrimis prose
quentes supplicabant humili prece dicen
tes. Ne derelinquas nos pater sancte. Ne ob
liuiscaris nostri pastor bone. Sed cum eum
[illegible] non possint. Accepta be
nedictione [illegible] redierunt. Hic uero
[illegible] accedens [illegible]
[illegible] corpore. A[illegible]
[illegible] iaceret [illegible]
[illegible]

nerunt . Tradentes urbem incendium . Po
pulo in ore gladii trucidantes . Ipsosque
sacerdotes dni ante sacrosca altaria per
imentes . Nec remansit inea locus in us
tus . Praeter oraturium beati stefani
primi martyris ac leuitae . De quo orato
rio quae a quibusdam audiui narrare non
distuli . Aiunt enim quia prius quam hi gen
tes uenirent . Uidisse uirum fidelem in ui
su quasi conferentem [illegible] apostulis
petro ac paulo [illegible] stefanum
de hoc excidio ac dicentem [illegible] domini
me ut non permittatis [illegible] ro
mettensem urbem [illegible] quia
locus in ea est in quo parui [illegible]
ra continentur . [illegible]
puli aliquid [illegible] quod si [illegible]
nus populis [illegible]
posse [illegible]
[illegible]

ASCE[illegible]CORAMDŌ · IDEOQ CIUITASHAECERE
MA[illegible]INCENDIUM · INDEPROCULDUBIU
ESTQUODHORUMOBTENTUURBEUASTATA
ORATURIUMPERMANSITINLAESUM · ATTELA
UEROCHUNORUMREXEGREDIENSCUMMUL
TASGALLIARUMCIUITATESOPPRAEMERET
AURILIANISADGREDITUR · EAMQUEMAXIMO
ARIETUMINPULSUNITITUREXPUGNARE · E
RATAUTEMEOTEMPOREBEATISSIMUSANIA
NUSINSUPRADICTAURBEEPISCOPUS · UIREXI
MIAEPRUDEN[illegible]ACLAUDABILISSCITATE · CU
IUSUIRTUTUMGESTANOBISCUMFIDELITERRE
TENENTUR · CUMQUEINCLUSIPOPULISUOPON
TIFICIQUIDAGERENTADCLAMARENT · ILLEFI
SUSINDŌMONETOMNESINORATIONEPROSTER
NI · ETCUMLACRIMISPRAESENTEMSEMPER
INNECESSITATIBUSDNIAUXILIUMINPLORARE
DENIQUEHISUTPRAE[illegible]TDEPRAECANTIBUS
SACERDOS · ASP[illegible]
MISERA[illegible]
EXIMPERA[illegible]
[illegible]

8

NONETLATIBULASILUARUMPRAESUMPSERUNT -
HAECINTERCIOHISTORIAELIBRONARRAUIT -
INQUARTOUEROLIBROCUMDEINTERFECTIONE
UICTORISFILIMAXIMITYRANNINARRARETAIT
EOTEMPORECARIETTOETSIRUSINLOCONAN
NENISUBROGATIINGERMANIACUMEXERCITU
OPPOSITOFRANCIS DIUERSABANTUR ET
POSTPAUCACUMIFRANCIDEGERMANIAPRAE
DASTULISSENTADIECITNIHILARBOGASTIS
DIFFERRIUOLENS - COMMONETCAESAREM
POENASDEBITASAFRANCISEXIGENDAS - NISI
UNIUERSAQUAESUPERIOREANNOCAESISLEGI
ONIBUSDIRIPUERANTCONFESTIMRESTITUE
RENT - UICTORISQUEBELLITRADERENT - INQUOS
UIOLATAEPACISPERFIDIAPONERETUR - HAEC
ACTACUMDUCESESSENT [illegible] DEIN
CEPSAIT POSTEA [illegible] MARCOMERE
ETSUNNONE [illegible] TRANS
ACTOCURSU [illegible] ORISQUE
EXMORE [illegible]
RUS [illegible]

[illegible]

statuspublicusperturbabatur · Clauso
aputuiennampalatiiaedibusprincipeua
lentinianopaeneinfrabriuatimodumre
dactiomilitaris · Reicurafrancissatelli
tibustraditaciuiliaquoqueofficiatrans
gressainconiurationemarbocastisnul
lusqueexomnibus s acramentismilitti
aeobstrictisrepperiebatur · Quifami
liariprincipissermoniautiussisobsequi
auderet · Dehincrefert · Eodemanno
arbocastissunnonemetmarcomerem
subregulosfrancorumgentilibusodiis
insectans · Agrippinamrigentemaxime
hiemepetiit · [illegible] omnesfranciae
recessos [illegible] urendosque · Cum
dec[illegible] [illegible] que arentes si [illegible]
insid[illegible] possint · Collec
to [illegible] rhe[illegible]
[illegible] emiam [illegible]

non potuit · Sed mox inluciscente caelo om
nia quae audierat mariti familiae pandit ·
Expletisque sermonibus lumen caruit ocu
lorum · Igitur Aetius cum Gothis Francis
que coniunctus aduersus Attilanem con
fligit · At ille ad internitionem uastari suū
cernens exercitum fuga se labitur · Theo
dorus uero Gothorum rex · huic certamine
succubuit · Nam nullus ambigat Hunorū
exercitum obtentu memorati antestitis
fuisse fugatum · Uerumtamen Aetius pa
tricius cum Thorismodo uictoriam obtinu
it hostesque deleuit · Expletoque bello
ait Aetius Thorismodo [illegible] uelociter
redire in patriam [illegible]
patris regn[illegible]
cum uelocit[illegible]
[illegible]

meminimus. Alanos bello edomuit. Ipse
deinceps post multas lites et bella a fra
tribus obpressus a ciuicularius in territ
VII ceturbis ita decessus ac per ordinem ex
pletis. Quid de anno supra memorato
Renati Frigiretd narret historia acere
nefas potaui. Tamen cum in duodecimo li
bro referat. Post diui honorii excessum
Valentinianum puerolum unum tantum lus
tro peracto a consubrino theodosium
imperatorem fuisse creatum. Et apud
urbem romam tyrannum iohannem impe
rium surrexisse. [illegible]eus quae eius a cae
sare [illegible] adiecit. Dum haec
[illegible] tyrannum re
[illegible] ferociora portan
[illegible] per [illegible] iohannis ae [illegible]
[illegible] uin incenta
[illegible] inponderet [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] adu
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

RUM MAXIMUS CONMISERAT · COLLECTO EXER
CITU APUD AGRIPINAM CONUENERUNT · SED
ONUSTI PRAEDA HOSTES PROUINCIARUM OPIMA
DEPOPULATI RHENUM TRANSIERUNT · PLURIBUS
SUORUM IN ROMANO RELICTIS · SOLO AD REPETEN
DAM DEPOPULATIONE PARATIS · CUM QUIBUS
INGRESSUS ROMANIS ADCOMODUS FUIT · MUL
TIS FRANCORUM APUD CARBONARIAM FERRO
PEREMPTIS · CUMQUE CONSUL[illegible]UR SUC
CENSU AN IN FRANCIAM TRANSIRE DEBERET
NANNINUS ABNUIT · QUIA NON INPARATUS ET
IN LOCIS SUIS INDUBIAE FORTIORES FUTUROS
SCIEBAT · QUOD CUM QUINTINO ET RELIQUIS MI
LITARIBUS DISPLICUISSET · NANNENO MO
CONTIACUM REUERSO QUINTINUS CUM EXER
CITU CIRCA NI[illegible]
GRESSUS SE[illegible]
SAS HABITA[illegible] ATQUE [illegible]
UICOS DISTI[illegible]
[illegible]

elii duce ingressi · Saltus in medium feredic
inplicantes se erroribus uiarum toto per
uacati sunt · Tandem cum incentibus saep
tis omnia a solido clausa offendissent · In
palus tres campos qui siluis iungebantur
prorumpere molientibus hostium rare
apparuere · Qui coniuncti arborum trun
cis uel concidibus superstantes · Velutifas
tigiis turrium sagittas tormentorum ritu
effundere · Inlitas herbarum uenenis ut
summi cutis neque letalibus inflicta lo
cis uulnera haud dubiae mortis sequeren
tur · Dehinc maiore multitudine hostium
Circum[illegible] · In aperta campo
rum [illegible] reliquerant [illegible]
[illegible]
[illegible] oraminibus
[illegible] umentorum
[illegible] suorum op
[illegible] illa one
[illegible] limo
[illegible] equi
[illegible]
[illegible]

NOXET LATIBULASILUARUM PRAESTITERUNT ·
HAECINTERCIOHISTORIAELIBRONARRAUIT ·
INQUARTO UEROLIBRO CUMDEINTERFECTIONE
UICTURISFILIMAXIMITYRANNINARRARETAIT
EOTEMPORECARIETTOETSIRUSINLOCONAN
NENISUBROCATIINGERMANIACUMEXERCITU
OPPOSITOFRANCIS DIUERSABANTUR ET
POSTPAUCACUMFRANCIDEGERMANIAPRAE
DASTULISSENTADIECITNIHILARBOGASTIS
DIFFERRIUOLENS · COMMONETCAESAREM
POENASDEBITASAFRANCISEXIGENDAS · NISI
UNIUERSAQUAESUPERIOREANNOCAESISLEGI
ONIBUSDIRIPUERANTCONFESTIMRESTITUE
RENT · UICTORISQUEBELLITRADERENT · INQUOS
UIOLATAEPACISPERFIDIAPONERETUR · HAEC
ACTACUMDUCESES [illegible] ETMULTIETDEIN
CEPSAIT · POSTDIESPA [illegible] CUMMARCOMERE
ETSUNNONEFRANCORUM [illegible] LIBUS TRANS
ACTOCUMIN [illegible] ORISQUE
EXMORE [illegible]
RIS [illegible]

statuspublicusperturbabatur · Clauso
aputuiennampalatiiaedibusprincipeua
lentinianopaeneinfrabriuatammoduimre
dactusmilitaris · Reicurafrancissatelli
tibustraditaciuiliaquoqueofficiatrans
gressainconiurationemarbocastisnul
lusqueexomnibuss acramentismiliti
aeobstrictisrepperiebatur · Quifami
liariprincipissermoniautiussisobsequi
auderet · Dehincrefert · Eodemanno
arbocastissunnonemetmarcomerem
subregulosfrancorumgentilibusodiis
insectans · Ag[illegible]nam[illegible]gentemaximae
hiemepetiit · Ratustutoomnesfranciae
recessuspenetrandosurendosque · Cum
de[illegible]plisnudaeatquearentessilua
insid[illegible]occulerenonpossint · Colle
to[illegible]exercitu[illegible]susrhe[illegible]
[illegible]etiamqu[illegible]
[illegible]re · Nu[illegible]
[illegible]

cet Gaudentius pater scyciae provinciae
primo[illegible]ris loci a domesticatu exorsus mili
tiam usque ad magisterii equitum culmen
profectus · Mater itala nobilis ac locu
plex faemina aetius filius a puero prae
turianus · Tribus annis alarici obses
sus · Dehinc chunorum post haec carpili
onis gener ex comite domesticorum · Et
iohannis cura palatii medii corporis viri
lis habitudinis decenter formatus · Quod
neque infirmitudine esset · Neque oneri
animo alacer membris vegetus aequus
prumptissimus · Sagittarum iactu peri
tus contu inpiger [illegible] aptissimus pla
cis artibus cale[illegible] Nullius [illegible]
ae minime cupi[illegible] bonis [illegible]
ditus · Nec [illegible] s quidem [illegible]
ab insti[illegible] [illegible] appe[illegible]
patientiss[illegible] sitis [illegible]
inpavidus pe[illegible]
[illegible]

Lib. II cap. VIIII.

lentinianus imperator metuens. Nese
per tyrannidem aetius oppraemiret eū
nullis causis extantibus interimit. Ip
se postmodum augustus dum in campo
martio pro tribunali resedens. Conti
onaretur ad populum occila buccelari
us aetii aduersum ueniens eum gladio
perfodit. Talis utrisque extetit finis
c. IIII De francorum uero regibus quis fue
rit primus a multis ignoratur. Nam
cum multa de eis sulpici alexandrini refer[illegible]
historia. [illegible] tempri mum eoru
ualentinu[illegible] ddit esse eos [illegible]
isse con[illegible] eisdem [illegible] tera[illegible]
[illegible]

10

se trahere · Illi quoque ob hoc indignan
tes de regnum eum eiecerunt · Conper
to autem quod eum etiam interfecire
uellent thoringiam petiit · Relinquens
ibi hominem sibi carum · qui uirorum fu
rentium animos uerbis lenibus mollire
possit · Dans etiam signum quando re
dire possit in patriam, id est diuiserun
simul unum aureum. et unam quidē
partem secum detulit childericus.
aliam uero amicos eius retenuit dicens
quando quidem hanc partem · tibi mise
ro partesque coniunctae unum effice
rent solidum · tunc tu securo animo
in patriam repedias [illegible] abiens ergo in
thoringiam [illegible]

[illegible]

ipsis etiam rogantibus a thoringia regres-
sus in regno suo est restitutus. His er-
go regnantibus simul basina illa quam
supra memorauimus relicto uiro suo
ad childericum uenit. Qui cum sollicite
interrogaret qua de causa ad eum tan-
ta regione uenisset. Respondisse fer-
tur. Noui utilitatem tuam quod
sis ualde strenuus. Ideoque ueni ut
habitem tecum. Nam noueris si in
transmarinis partibus aliquem cogno-
uissem utiliorem tibi expetissem utique
cohabitationem eius. At ille gaudens
eam sibi in coniugio copolauit. Quae con-
cipiens peperit filium uocauitque no-
men eius chlodouechum. Hic fuit mag-
nus et pugnator egregius.

XII [illegible] ransitum
[illegible] senatori
[illegible] ualis
[illegible]

11

arvernus · Vel albitum cadurcis · Vel
nunc pecasium petrocoris · Utcumque
se habent saeculi mala uidetis profec
to dignissimus · Totius fidei religiones
que custodes · Hic in ipsa dominici nata
lis uigilia transisse refertur · Mane au
tem facto processio solempnitatis fune
ris eius obsequium fuit · Post cuius obi
tum foeda aputrelues pr de episcopatu in
tentio uertitur · Cumque partes inter
se diuisae alium aliumque ceredere uel
lent · Magna consilio erat populis re
sedentibus tamen episcopis in domo domi
nica · Mulier quaedam uelata atque de
uota deo [illegible] dixit · Qui
ait · Audite me s[illegible]
erum quod non [illegible] est
do quos [illegible] sunt
[illegible]
[illegible] re
[illegible]

Lib. II. cap. XIIII

Ipse enim iam muliere per visionem fue
rat indicatus. quod visio ait. En ipsum
quem elegit dns. Ecce qualem vobis pon
tificem distinavit. Hic ordine iure epis
copus. Haec ea loquente omnes popu
los cuncta intentione postposita cla
mavit. Dignum ac iustum esse qui in ca
thedra posetius septimus in eodem loco
Pontificatus honore populo gaudente
suscipit

Interea Childericus Aurilianis pugnas
ecit. Adovacrius vero cum saxonibus
andecavo venit. Magna tunc lues popu
lum devastavit. Mortuus est autem
Egidi[illegible] reliquit filium Syacrium no
mine [illegible] Adovacrius de ande
cavo [illegible] accipit brin
tani [illegible] expulsi sunt

lib. II. cap. XXIIII.

REGIONEM. TANTUM UT QUOD TIBI PER MEU
CONSILIUM DEMANDAUERIT IMPLERE STU
DEAS. DONEC CAUSAM TUAM DNS PROSPE
RAM FACERE SUA PIETATE DIGNETUR. ET IL
LE FACIAM INQUID QUAECUMQUE MANDAUE
RIS. HAEC EO DICENTE UALE DICENS ARIDIUS
DISCESSIT. ET AD CHLODOUECHUM REGEM
ABIENS AIT. ECCE EGO HUMILIS TUUS PIISSI
ME REX AD TUAM POTENTIAM UENIO RELIN
QUENS ILLUM MISERRIMUM GUNDOBADUM
QUOD SI ME PIETAS TUA RESPICERE DIGNATUR
INTEGRUM IN ME FAMOLUM ATQUE FIDELEM
ET TU ET POSTERITAS TUA HABEBITIS. QUEM ILLE
PROMPTISSIME COLLIGENS SECUM RETINUIT
ERAT ENIM IOCUNDUS IN FABULIS STRENUUS
IN CONSILIIS IUSTUS IN IUDICIIS ET IN CONMIS
SO FIDELIS. DENIQUE [illegible]
OMNI EXERCITU [illegible]
DENTE ALT [illegible]
GLORIA CELS [illegible]
LITATIS ME [illegible]
CONSILIUM [illegible]
INTEGRAM [illegible]
BI CONER [illegible]
[illegible]
[illegible]

TUUS RESEDI AT INIMICUS DEPOPULARIS AGROS
PRATA DEPASCIS UINEAS DISSECAS OLIUETA
SUCCIDIS OMNISQUE REGIONES FRUCTUS E
UERTIS INTERIM ET ILLI NIHIL NOCERE PRAEUA
LIS. MITTE POTIUS LEGATIONEM ET TRIBU
TUM QUOD TIBI ANNIS SINGULIS DISSOLUAT
INPONE UT ET REGIO SALUA SIT. ET TU TRI
BUTA DISSOLUENTI PERPETUO DOMINERIS.
QUOD SI NOLUERIT TUNC QUOD LIBUERIT FACI
ES. QUO CONSILIO REX ACCEPTO HOSTEM RE
DIRE IUBET AD PROPRIAM. TUNC MISSA LE
GATIONE AD GUNDOBADUM UT ET PER SINGU
LOS ANNOS TRIBUTA INPOSITA REDDERE DE
BEAT [illegible] AT ILLE DE PRAESENTI SOLUIT.
E[illegible] SE PROMITTIT
XVII P[illegible]
[illegible] TRIBUTA PRO
[illegible] GISILUM
[illegible] MOUET
[illegible] INCLU
[illegible] POPULE
[illegible]
[illegible]
[illegible]

13

curamanebat; Ille uero indignans cur fu
erit eiectus ab urbe cum ceteris ad gun
dobadum furibundus uadit; Indicansque qua
liter ciuitatem inrumpens ultionem exer
ceret in fratre; Ipsoque duce exerci
tum per aquaeductum directum · Mul
tis cum ferreis uectibus praecidentib;
Erat autem spiraculum illius lapide mag
no conclusum · Quo cum uectibus illius
per magisterium artificis repulso ciui
tatem introeunt; Illisque de muro sa
gittantibus hi tergo praeueniunt;
Datum autem de medio ciuitatis sonu
bucinae obsedentes portas capiunt
apertisque pariter ingrediuntur
Cumque inter [illegible] populo cum po
pulis uerbis a[illegible]
deretur · God[illegible]
reticorum con[illegible]
po arriano [illegible]
franci qui apud [illegible]
se turrem [illegible]
autem iussit nullum [illegible]
aliquid [illegible]
uos tholosae in exilium ad ala[illegible]
cem transmisit · Inter[illegible]

BURGUNDIONIBUS QUI CUM GODEGISILO CONSENSE
RANT. IPSE UERO REGIONEM OMNEM QUOD
NUNC BURGUNDIA DICITUR. IN SUO DOMINIO
RESTAURAUIT. BURGUNDIONIBUS LEGES MI
TIORES INSTITUIT NE ROMANOS OBPRAEME
XXI RENT. CUM AUTEM COGNOUISSET ASSERTIO
NES HAERETICORUM NIHIL ESSE A SCO EPISCO
PO UIENNENSE XPM FILIUM DEI ET SPM SCM AE
QUALIS PATRI CONFESSUS. CLAM UT CRISMA
RETUR EXPETIIT. CUI AIT SACERDOS SI UERE
CREDIS HOC QUOD NOS IPSE DNS EDOCUIT DEBES
EXSEQUERE. AIT AUTEM. SI QUIS ME CONFES
SUS FUERIT CORAM HOMINIBUS CONFITEBOR
ET EGO EUM CORAM PATRE MEO QUI EST IN CAE
LIS. QUI AUTEM ME NEGAUERIT ME CORAM HOMI
NIBUS NEGABO ET EGO EUM CORAM PATRE
MEO QUI EST IN CAELIS. SIC ET IPSIS SCIS AC
[illegible] SUIS [illegible] APOSTOLIS CUM DE FU
[illegible] TEMPTATIONIBUS [illegible] DOCERET. INSINUA
[illegible] ADTENDITE AUTEM [illegible] AB HOMINIBUS
[illegible] IN SINAGO
[illegible] FLAGELLA [illegible] ET AD REGES
[illegible] PROPTER ME [illegible] ANTES
[illegible] TU
[illegible] A NULLO ADPREHENDI NON
[illegible] POPULI

14

NEC CREATOREM OMNIUM IN PUBLICO FATEARIS.
RELINQUE HANC STULTITIAM ET QUOD CORDE TE
DICIS CREDERE ORE PROFER IN PLEBE. SIC ENIM
ET BEATUS APOSTOLUS AIT: CORDE CREDITUR
AD IUSTITIAM ORE AUTEM CONFESSIO FIT IN SA
LUTEM. SIC ET PROPHETA AIT: CONFITEBOR
TIBI DNE IN AECCLESIA MAGNA IN POPULO GRAVI
LAUDABO TE. ET ITERUM: CONFITEBOR TIBI IN
POPULIS DNE PSALMUM DICAM NOMINI TUO IN
TERGENTES. METUENS ENIM POPULUM. ORE
IGNORANS QUIA SATIUS EST UT POPULOS SEQUA
TUR FIDEM TUAM, QUAM TU INFIRMITATEM
FAVEAS POPULARI. TU ENIM ES CAPUD POPU
LI NON POPULOS CAPUT TUUM. SI ENIM AD BEL
LUM PROFICISCARIS TU PRAECIDIS CATERUAS
HOSTIUM. ET ILLE QUO ABIERIS SUBSECUN
TUR. UNDE MELIUS EST [illegible] PRAECIDENTE
COGNUSCANT ET CREDANT QUAM PEREUNTE
PERMANEANT [illegible]. QUANDOS NON IN
RIDETUR SED ENIM [illegible] ILLUM QUI PROPTER
TERRENUM [illegible] NON CONFITETUR
IN SAECULUM. [illegible] LEGATIONE CON[illegible]
USQUE AD EXTREMUM [illegible]
PEREGRAVIT. NEC PUBLICE [illegible]
[illegible]TIS VOLUIT CONFITERI. MACHABEENI[illegible]
[illegible]INDIAE ERAT TUNC TEMPORIS BEATUS.

auitus namque insurgente haeresim apud
urbem constantinopolitanam · tam illā
quam eutices quamque sabellius docuit
id est nihil diuinitatis habuisse dnm nos
trum ihm xpm · Rogante gundobado rege
ipse contra eas scripsit · Extant exinde
nunc apud nos aepistulae admirabiles
quae sicut tunc haeresim oppraesserunt
ita nunc aeclesiam dī aedificant · Scrip
sit enim humiliarum librum unum de mun
di principio et diuersis aliis condicionibus
libros sex uersu conpaginatos · epistola
quae libros nouem · Inter quas supradic
tae continentur aepistulae · Refert
enim in quadam humilia quam de rogati
onibus scripsit · has ipsas rogationes
quas agimus ascensionis dominicae trium
phum [illegible] celebramus mamerto · Ipsius
uiennensis urbis episcopo · Cui et hic e
tempore praeerat [illegible] instituisse
Dum urbs illa multis terreretur prod
igiis · Nam terrae motu frequenti qua
tiebatur · sed et ceruorum atque lupor
feritas portas ingressa per totam ut s
cripsit urbem nihil metuens oberra
bat · Cumque haec per anni circul [illegible]

reRentur aduenientibus paschalis solemp
nitatibus diebus expectabat misericor
diam di plebs tota deuota et ut uel hic mag
nae solempnitatis dies . Huic terror iter
minum darent . Sed in ipsa gloriosae noc
tis uigilia dum missarum caelebraren
tur solempnia . Subito palatium regale
intra muranecum diuino igne succenditur
Pauore omnibus perterritis et ecclesi
am egressis credentibus . Ne aut hoc in
cendio urbs tota consumeretur aut cer
te disrupta tellore degisceret . Scs sa
cerdos prostratus ante altare cum ge
mitu et lacrimis dni misericordiam in
praecatur . Quid plura penetrauit ex
celsa populi oratio pontificis inclyti .
Restinxit que domus incendium flumen
profluentium lacrimarum . Cumque haec
agerentur adpropinquante ascensio
nis laudabilis maiestatis dominicae . In
dixit populis ieiunium instituit orandi
modum ac [illegible] rogationibus [illegible]
rem [illegible]
que [illegible]
[illegible]
[illegible]

cerdos fecit ex fide quae usque nunc in dñi no
mine per omnes aecclesias in conpunctione
cordis et contritione sps caelebratur.
XX IIII Igitur alaricus rex gothorum. Cum uide
ret chlodouechum regem. Gentes assi
duae debellare. Legatus ad eum dirigit
dicens. Si frater meus uellit insederat
animo ut nos dō propitio pariter uideri
mus. Quod chlodouechus non respuens
ad eum uenit. Coniunctique in insula
ligeris quae erat iuxta uicum ambacien
sim. Terreturium urbis toronicae si
mul locuti comedentes pariter ac biben
tes promissa sibi amicitia pacifici disces
serunt. Multi iam tunc ex gallis habe
re francos dominos summo desiderio
cupiebant.
XXV III Igitur chlodouechus rex ait suis. ualde
moleste fero quod hi arriani partem
tenent galliarum. Eamus cum dī adiu
torium et superatis eos redigamus terrae
in ditione nostra. Cumque placuisset
omnibus hic sermo. [illegible] exercitu
pictauis dirigit [illegible] com
morabatur. Sed quo[illegible]s hostiu
per[illegible]

reuerentia beati martini dedit ae dictum
ut nullus de regione illa aliut quam herba
rum alimenta quamque praesumiret
Quidam autem de exercitu inuentum cuius
dam pauperis faenum ait. Nonne rex her
ba tantum praesumi mandauit. Nihil ali
ud et hoc inquid erba est. Non enim erimus
transgressores praecepti eius si eam pre
sumimus. Cumque uim faciens pauperi
faenum uirtute tulisset. Factum peruе
nit ad regem. Quem dicto citius gladio per
emptum ait. Et ubi erit spes uictoriae
si beato martino offendimus. Satisque
fuit exercitui nihil ulterius ab ac regione
praesumere. Ipse uero rex derixit nun
tios ad beatam basilicam dicens. Ite et for
sitan aliquod uictoriae auspicium ab aede
sca suscipitis. Tunc datis muneribus quos
loco sco exhiberent ait. Si tu domine adiutor
mihi es [illegible] semper
que aemulam tibi in meis manibus tradere
decreuisti. In ingressu basilicae sci mar
tini dignare [illegible] reuelare [illegible]
[illegible]
[illegible]
Locum accedentes [illegible]

cis. dum scam ingrederentur basilicam
hanc antefanam ex inproviso. Primiciri
us qui erat inposuit. Praecinxisti me dne
uirtutem ad bellum. Subplantasti insur
gentes in me subtus me et inimicorum me
orum dedisti mihi dorsum et odientes me
disperdedisti. Quod psallentium audi
entes dno gratias agentes. Et uoto bea
to confessori promittentes laeti nunti
auerunt regi. Porro ille cum ad fluuiu
uincennam cum exercitu aduenisset.
In quo loco eum transire deberet paeni
tus ignorabat. Intumuerat enim ab inun
datione pluuiarum. Cumque illa nocte
dnm depraecatus fuisset ut ei uadum quo
transire possit dignaretur ostendere
Mane facto ceruam mirae magnitudinis an
te eos nutu dni flumine ingreditur. Illa que
uadante populus quo transire possit agno
uit. Ueniente autem rege apud pectauus
dum eminus in tentoriis commoraretur. Pha
rus ignea de basilica sci hilari egressa uih
sa est ei tamquam super se aduenire. Sci
licet ut lumine beati confessoris adiutus
hilarii hereticas acies. Contra
quas saepe isdem [illegible] pro fide con

fluxerat debellaret. Contestatus est au
tem omni exercitui ut neque ibi quidem
aut in uia aliquem expoliarent aut res
cuiusquam deriperent. Erat in his die
bus uir laudabilis sctitatis maxentius
abba reclausus in monasterio suo. Ob
di timore infra terminum pectauensium
Cuius monasterii nomen lectioni non in
didimus. quia locus ille usque hodie cel
lula sci maxenti uocatur. Cuius mona
chi cum unum hostium cuneum. Ad mo
nasterium cernerent propinquare ab
batem exorant ut de cellula sua egre
deretur ad consolandum eos. Illoque
demorante. hii timore perculsi eum
aperto ostio de cellula sua producunt.
At ille in occursum hostium quasi pace
rogaturus pergit intrepidus. Unus au
tem ex his [illegible]
[illegible] libraret [illegible]
ta de r [illegible]
it. At ille ad pedes [illegible]
poscente [illegible]
[illegible] timore [illegible]
redi [illegible]
[illegible] huius uero [illegible]

Difficulté chronologique

tus confessor cum oleo benedicto con
tractans. Inposito signo crucis restitu
it sanum eiusque obtentu monastyriũ
permansit inlaesum. Multasque et ali
as uirtutes operatus est quas si quis
diligenter inquirit. Librum uitae illius
legens cuncta repperiet. Anno quin
to decimo chlodouechi. Interea chlodo
uechus rex cum alarico rege gothorum
In campo uogladensi. Decimo ab urbe
pectaua miliario conuenit et confli
gentibus his eminus resistunt commi
nus illi cumque secundum consuetudine
gothi terga uertissent. Ipse rex chlo
douechus uictoriam dnõ adiuuante
obtinuit. Habebat autem in adiuturiũ
suum filium. Sigyberthi claudi nomine
chlodericum. Hic sigybertus pugnans
contra alamannos apud tulbiacinse
oppidum percussus in geniculum clau
dicabat. Porro rege cum pugnantes gothis
alar[illegible] fecisset. Duo
ex aduerso subito [illegible] cum con
tis [illegible] Sed au
xilio [illegible] loricae [illegible] qui
ne periret exemptus est [illegible] sibi

tunc aruernorum populos · qui cum apol
linare uenerat · Et primi qui erant exse
natoribus corruerunt · De ac pugna ama
laricus filius alarici in hispaniam fugit
regnumque patris sagaciter occupauit ·
Chlodouechus uero filium suum theude
ricum per albigensim · Ac rutinam ciui
tatem ad aruernus dirigit · Qui abiens
urbes illas a finibus gothorum usque
burgundionum terminum patris sui di
cionibus subiugauit · Regnauit autem
alaricus annis duodecim · Chlodoue
chus uero apud burdigalense urbe hie
me agens · Cunctos thesauros alarici
a tholosa auferens ecolismam uenit ·
Cui tantam dns gratiam tribuit ut in
eius contemplatione muri sponte cor
ruerent · Tunc eiectis gothis urbem
suo dominio [illegible] haec per
acta [illegible] is
est · M[illegible]rti
simul ne[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

demam tunc ascenso aequite aurum ar
gentumque inrienire. Illud quod in trapor
tam atrii eclesiam ciuitatis est praesen
tibus populis manu propria spargens.
Uoluntate benignissima erogauit. Et
ab ea die tamquam consul aut agustus
est uocitatus. Egressus autem a turo
nus parisius uenit. Ibique cathedram
regni constituit. Ibi et theudericus
ad eum uenit.

xl Cum autem chlodouechus rex apud
parisius moraretur. Misit clam
ad filium sigyberthi dicens ecce pater
tuus senuit. et pede debile claudicat
Si ille inquid moreretur recte tibi cũ
amicitia nostra regnum illius reddeba
tur. Qua ille cupiditate seductus pa
trem moliturocc[illegible]dere. Cumque ille
egressus de c[illegible] Transac
to rhe[illegible] ambula
re disp[illegible]in tentoria sua
obdormiens inmissis super eum filius
percussores eus. Eum ibidem interfecit
[illegible] illius pos[illegible]sed
[illegible] in foueam quam pa[illegible]liter
fodit incessit. Misit [illegible] [illegible]is ad

chlodouechum regem de patri obitu nun
tiantes atque dicentes · pater meus mor
tuos est et ego thesaurus cum regno
eius paenes me habeo · Dirigite uos ad
me ut ea quae tibi de thesauris illius pla
cent bona uoluntate transmittam · Et
ille gratias inquid tuae uoluntati ago et
rogo ut uenientibus nostris pate facias
cuncta ipse possessuros · Quibus ueni
entibus iste patre thesaurus pandit ·
Quidum diuersa respicerint, ait · In hanc
arcellolam solitus erat pater meus nu
mis muta auri congerere · Inmittite inqui
ont illi manum tuam usque ad fundum ·
Ut cuncta reperias quod cum fecisset
et esset ualde declinus · Unus eleuata
manu bipinnem caerebrum eius inlisit ·
Et sic quod in pa[illegible] erat indignus
incurrit quod [illegible] douechus ·
Quod scilice[illegible] sic uber
tus uel filius eius [illegible] adueni
ens con[illegible] dicens ·
Audite qu[illegible] contingere [illegible] go inquid
perscal[illegible] Chlo
deric[illegible] parent[illegible] patrem suu
ins[illegible] erbo ferens quod ego

cum interficere uellim. Cumque ille per
Buconiam siluam fugiret. Inmissis super
eum latrunculis morti tradidit et occidit.
Ipse quoque dum thesauros eius aperit
a nescio quo percussus interiit. Sed in
his ergo nequaquam conscius sum nec enim
possum sanguinem parentum meorum ef
fundere. quod fieri nefas est. Sed quia hec
euenirunt consilio uobis praebeo. Si uide
tur acceptum conuertimini ad me ut sub
meam sitis defensionem. At illi ista audi
entes plaudentes tam parmis quam uoci
bus eum. Clepeo euectum super se regem
constituunt regnumque Sigyberthi ac
ceptum cum thesauris. Ipsos quoque suae
dicioni adsciuit. Prosternebat enim co
tidie ds hostes eius sub manu ipsius et au
gebat regnum eius eo quod ambularet re
to corde cora[illegible] faceret quae placi
xxx ta erant in o[illegible]
I Post haec a[illegible] Quan
do autem [illegible] Siagrio pugnauit hic cha
raricus e[illegible] ad solacium Chlodoue
chi eminus [illegible] ne utraque [illegible] iuuans par
ti. Sed e[illegible] expectans [illegible] cui eue
niret uictoria cum illo et h[illegible] tiam

Liber II

20

conligaret ob hanc causam chlodouechus in
dignans contra eum abiit. Quem circumuen
tum dolis coepit cum filio uinctosque totondit
dit et chararicum quidem praesbyterum
filio uero eius diaconum ordinare iubet.
Cumque chararicus de humilitate sua con
quireret et fleret filius eius dixisse fer
tur in uiridi inquid ligno hae frondes occisae
sunt nec omnino arescunt. Sed uelociter
emergent ut crescere queant. Utinam
tam uelociter qui haec fecit intereat. Quod
uerbum sonuit in aures chlodouechi quod
scilicet minarentur sibi caesariem ad cris
cendum laxare ipsumque interficere.
At ille iussit eos pariter capite plecti. Qui
bus mortuis regnum eorum cum thesauris
et populo adquaesiuit.
Erat autem tunc ragnarius rex apud
camaracum tam effrenis in luxoria ut
uix uel propinquis quidem parentibus indul
geret. Is habebat farronem consiliarium
similis spurcitia lutolentum. De quo fer
tur cum aliquid aut cybi aut muneris uel
cuiuslibet rei regi adlatum fuisset dicere
solitum hoc sibi suoque farroni sufficere.
Pro quare franci maxima indignatione tu

D

mebant · Unde factum est ut datis aureis
siue armellis uel baltheis chlodouechus
sed totum adsimilatum auro · Erat enim
aereum deauratum sub dolo factum haec
dedit leudibus eius ut super eum inuitare
tur porro cum exercitu contra eum com
mouisset · Et ille speculatores plerum
que ad cognuscendum transmitteret re
uersis nuntiis interrogat · Quam ualida
haec manus foret qui responderunt tibi
tuoque farroni est maximum supplemen
tum · Ueniens autem chlodouechus bel
lum contra eum instruit · Ad ille deuictū
cernens exercitum suum fuga labi parat
Sed ab exercitu conpraehensus ac ligatis
post tergum manibus in conspectu chlodo
uechi · Una cum richario fratre suo perdu
citur · Cui ille cur inquid humiliasti genus
nostrum ut te uinceri permitteres meli
us enim tibi fuerat mori · Et eleuatam se
curem capite eius defixit · Conuersusque
ad fratrem eius ait si tu solacium fratri
praebuisses alligatus utique non fuisset
Similiter et hunc securem percussum in
terfecit · Postquorum mortem cognus
cent proditores eorum · Aurum quod a re

21

gi acciperant esse adulterum. Quod cum
regi dixissent. ille respondisse fertur.
Merito inquid tale auro accipit qui dnosuo
ad mortem propria uoluntate deducit.
Hoc illis quod uiuerent debere sufficere
Ne male proditionem dominorum suorum
lucituri inter tormentam deficerent
Quod illi audientes optabant gratiam ad
ipisci. Illud sibi asserentes sufficere si
uiuere mererentur. Fuerunt autem su
pradicti regis propinqui huius. Quorum
frater riguomeris nomine aput caeno
mannis ciuitatem ex iusso chlodouechi.
est interfectus. Quibus mortuis omne
regnum eorum et thesauros chlodoue
chus accipit. Interfectis que et aliis mul
tis regibus uel parentibus suis. Primis
de quibus zelum habebat ne ei regnum au
ferrent. Regnum suum per totas gallias
dilatauit. Tamen congregans suis qua
damuice dixisse fertur. De parentibus
quas ipse perdiderat. Uae mihi qui tam
quam peregrinus inter extraneos reman
si. Et non habeo de parentibus meis qui
mihi si uenerit aduersitas possit aliquid
adiuuare. Sed hoc non de morte horum

hi condolens. Sed dolo dicebat si forte potuis-
set adhuc aliquem reperire ut interficeret
XXXIIII His ita transactis apud parisius obiit
Saepultusque in basilicam scorum a-
postulorum. quam cum chrodechildae re-
gina ipse construxerat. Migrauit autem
post uocladinse bellum anno quinto. Fue-
runt que omnes dies regni eius xxx triginta.
A transitu uero sci martini usque ad transi-
tum chlodouechi regis qui fuit undecimo
anno episcopatus licini toronicis sacerdo-
tis supputantur anni centum duodecim
Chrodechildis autem regina post mortē
uiri sui toronus uenit. Ibique ad basilicā
beati martini deseruiens cum summa pu-
dicitia. Atque benignitate in loco com-mo
rata est omnibus diebus uitae suae raro
parisius uisitans.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS

INCIPIUNT CAPITULA LIBER[I]

TERTII

I De filiis chlodo
uechi
II De episcopatu odi-
nifii appollona-
ris atque quin-
tiani
III Quod dani galli-

22

as appertinerant

IIII De thorincorum regibus

V Quod sicimundus filium suum interfecit

VI De interitu chlodomeris

VII Bellum contra thorincus

VIII De interitu hermenefridae

VIIII Quod childebertus aruernu abiit

X De interitu alarici

XI Quod childebertus et chlotharius burgundias theodoricus aruernus abiit

XII De excidio regionibus aruernae

XIII De louolautro et meroliacensae castro

XIIII De interitu munderici

XV De captiuitate atali

XVI De sicivaldo

XVII De episcopis toronicis

XVIII De interitu filiorum chlodomeris

XVIIII De sco gregorio et situm diuionensis castri

XX Quod theudobertus uisigardae disponsauit

XXI Quod theudobertus in prouincia abiit

XXII Quod postea deoteria accipit

XXIII De interitu sicivaldi

XXIIII Quod childebertus theudobertum munerauit

XXV De bonitate theu

doberthi
xx Deinterritu filiae
iii deoteriae.
xxi Quod theudober
ii tus uisigardae
accipit
xxii Quod childebertus
iii cum theodoberto
contra chlothari
um abiit
xx Quod childebertus
iiii et chlotharius in
hispanis abierunt
xxv De regibus hispa
norum.
xxv De filia theudori
ci regis italici.
xx Quod theodober
ii tus in italiam
abiit
xx De asteriolo et
iii secundino.
xx De munere theu
iiii doberthi circa
uiridunenses ci
ues.
xxv De interitu siri
ualdi.
xxvi De interitu theo
doberthi et de in
teritu parthenii
xxvii De hieme graui.

EXPLICIT LI
BER II. LA . . .

INCIPIT LIBER
TERCIUS

Velim si pla
cet parumper con
ferre quae xpia
nis beatam confi
tentibus trinita
tem prospera
successerint
Et quae haereti
cis eandem scin
dentibus fuerint
in ruinam; Omit
tamus autem qua
liter illam abra

ham ueneratura delicem; Iacob prae
dicat in benedictionem; Moses cognos
cit in sentem; populum sequitur in nu
bem. eademque pauiscit in montem. Uel
qualiter eam aaron portat in locium;
Aut dauid uaticinatur in psalmum orans
innouare se per spm rectum. Nec sibi au
ferre spm scm atque se confirmare per
spm principalem. Magno et hic ego cer
no mysterio quod scilicet quem hereti
ci minorem adserunt. Principalem uox
prophetica nuntiauit; Sed haec ut dixi
mus omissa ad nostra tempora reuer
tamur; Arrius enim qui huius iniquae
secte primus iniquos que inuentor fuit.
Interiora in secessum deposita infer
nalibus ignibus subditur. Hilarius ue
ro beatus indiuiduae trinitatis defen
sor. Propter hanc in exilium deditus.
Et patriae et paradyso restauratur;
Hanc chlodouechus rex confessus ip
sos hereticos ad adiutorium eius op
praessit; Regnumque suum per totas
gallias dilatauit; Alaricus hanc dene
gans a regno et populo. atque ab ipsa
quod magis uita multatur aeterna.

DNS AUTEM SEUERE CREDENTIBUS ET SI IN-
SIDIANTE INIMICO ALIQUA PERDANT HIC CEN-
TUPLICATA RESTITUIT; HAERETICI UERO
NEC ADQUIRUNT MELIUS SED QUOD UIDENTUR
HABERE AUFERTUR AB EIS; PROBAUIT HOC
GODEGISILI GUNDOBAUDI ATQUE GODOMARI
INTERITUS; QUI ET PATRIAM SIMUL ET ANI-
MAS PERDIDERUNT; NOS UERO UNUM AT-
QUE INUISIBILEM ET INMENSUM INCONPRAE-
HENSIBILEM INCLETUM PERENNEM ATQUE
PERPETUUM DM CONFITEMUR; UNUM IN TRI-
NITATE PROPTER PERSONARUM NUMERUM
ID EST PATRIS ET FILII ET SPS SCI CONFITEMUR.
ET TRINUM IN UNITATE PROPTER AEQUALI-
TATEM SUBSTANTIAE DEITATIS OMNIPO-
TENTIAE UEL UIRTUTIS QUI EA UNUS SUMUS
ATQUE OMNIPOTENS DS IN SEMPITERNA SAE-
CULA REGNANS

I DEFUNCTO IGITUR CHLODOUECHO REGE
QUATTUOR FILII EIUS ID EST THEUDO-
RICUS CHLODOMERIS CHILDEBERTUS AT-
QUE CHLOTHARIUS REGNUM EIUS ACCIPIUNT
ET INTER SE AEQUALANCE DIUIDUNT; HABE-
BAT IAM TUNC THEUDORICUS FILIUM NOMI-
NE THEODOBERTUM ELEGANTEM ATQUE
UTILEM. CUMQUE MAGNA UIRTUTE PELLE-

rentur et de exercitu robore copiosus
inesset; Amalaricus filius alarici rex
hispaniae sororem eorum in matrimo
nio postulat; Quod illi clementer indul
cent et eam ipsi in regione hispaniae cū
magnorum ornamentorum mole trans
mittunt;

II Liceno autem urbis toronicae defunc
to episcopo dinifius cathedram ponti
ficalem ascendit. Aput aruernus uero
post obitum beati abrunculi Scs eufra
sius duodecimus episcopus habebatur;
Hic quattuor annos post chlodouechi
obitum uixit uicesimo quinto episcopa
tus sui anno transiens; Cumque popu
los scm quintianum qui de rutino eiectus
fuerat elegisset alchima et placidana
uxor sororque apollonaris ad scm quin
tianum uenientes dicunt; Sufficiat do
mine scāe senectuti tuae quod es episco
pus ordinatus; Permittat inquiunt pie
tas tua seruo tuo apollonari locum hu
ius honoris adipisci; Ille uero cum ad hunc
apicem ascenderit, Sicut tibi placitum
fuerit obsequitur; Tu quoque impera
bis et ille tuae parabit in omnibus iussio

ne tantum ut humilis suggestione nostrae
aurem benignitatis acommodes; Qui ille.
quid ego inquid praestabo cuius potesta
ti nihil est subditum; Sufficit enim ut ora
tione uacans. Cotidianum mihi uictum
praestet eclesia; Illae autem haec audi
entes apollonarem ad regem dirigunt;
Qui abiens oblatis multis muneribus In
episcopatu successit; Quib quattuor
abutens mensibus migrauit a saeculo;
Cum autem hoc theuderico nuntiatum fu
isset. Jussit ibi scm quintianum consti
tuere et omnem ei potestatem tradi eccle
siae dicens; Hic ob nostri amoris zelo ab
urbe suae iectus est; Et statim de re
ti nuntii conuocantes pontificis et
populo; Eum in cathedra aruernae ae
clesiae locauerunt; Qui quartus deci
mus eclesiae illi praepositus est; Reli
qua uero quae gessit. Tam uirtutes quam
tempus migrationis eius; Scripta sunt
in libro quem de eius uita conposuimus;
III His itaque gestis dani cum rege suo nomi
ne chlochilaicho euectu nauale per
mare gallias appetunt; Egressique ad
terras pagum. Unum de regno theudo

dorici devastant atque captivant onera
tisque navibus tam de captivis quam de
reliquis spoliis reverti ad patriam cupi
unt; Sed rex eorum in litus resedebat
donec naves alto mare conpraehenderent;
Ipse deinceps secuturus; Quod cum theu
derico nuntiatum fuisset quod scilicet
regio eius fuerit ab extraneis devasta
ta; Theudobertum filium suum in illis
partibus cum valido exercitu ac magno
armorum apparatu direxit qui interfec
to rege hostibus navali proelio supera
tis oppraemit omnemque rapinam terre restituit;
IIII Porro tunc apud thoringos tres
fratres regnum gentis illius re
nebant; Id est badericus hermenefre
dus atque bertharius; Denique her
menefredus bertharium fratrem suum
vi oppramens interfecit; Is moriens
radecundae filiam orfanam dereliquit
Reliquid enim et alios filios; De quibus
in sequente scribemus; hermenefredo
vero uxor iniqua atque crudelis ama
laberga nomine inter hos fratres bel
lum civile disseminat; Nam veniens qua
dam die ad convivium vir eius mensam

mediam opertam repperit. Cumque uxo
ri quod sibi hoc uellit interrogaret res
pondit. Quinquis a medio regno spolia
tur decet te eum mensae medium habere
nudatum. Talibus et his similibus ille
permotus contra fratrem insurgit.
Atque per occultis nuntios theudoricum re
gem ad eum persequendum inuitat dicens.
Si hunc interfecis regionem hanc pari
sorte diuidimus. Ille autem causis haec
audiens cum exercitu ad eum dirigit. Con
iunctique simul fidem sibi inuicem dantes
egressi sunt ad bellum. confligentesque
cum baderico exercitum eius adterunt.
Ipsumque obtruncant gladio. Et obten
ta uictoria theudericus ad propria est
reuersus. Protinus hermenefredus ob
litus fidei suae quod regi theuderico in
dulcere pollicitus est implere dispexit.
Ortaque est inter eos grandis inimicitia.
Igitur mortuo gundobado regnum eius
sigimundus filius obtenuit. Monastiri
umque acaunense sollerti cura cum
domibus basilicisque aedificauit. Qui
perditam priorem coniugem filiam theu
dorici regis italici de qua filium habebat

nomine sigiricum. aliam duxit uxorem;
Quae valide contra filium eius sicut no
vercarum mos est malignari ac scanda
lizare coepit; Unde factum est ut una
solempnitatum die cum puer super eam
vestimenta matris agnosceret; Com
motus felle diceret ad eam; non enim
eras digna ut haec indumenta tua ter
ga contegerent: Quae dominae tuae id
est matris meae fuisse noscuntur; At
illa furore succensa instigat verbis
dolosis virum suum dicens; Hic iniquus
regnum tuum possedere desiderat;
Teque interfecto eum usque italiam
dilatare disponet; Scilicet ut regnũ
quod avus eius theudoricus italiae te
nuit et iste possedeat; Scit enim quod
te vivente haec non potest adimplere et
nisi tu cadas ille non surgat; His et huius
cemodi ille incitatus verbis uxoris: Ini
quae consilium utens iniquus extitit
parricida; Nam sopitum vino dormire
post meridie filium iobet; Cui dormi
enti orarium sub collo positum ac sub
mento legatum trahentibus ad se invi
cem duobus pueris sicillatus est. Quo

FACTO PATER SERO IAM PAENITENS SUPER
CADAUER EXANIMAE RUENS FLERE COEPIT
AMARISSIMAE ; AD QUEM SENEX QUIDAM
SE DIXISSE FERTUR ; TE INQUID PLANGE AMO
DO QUIA PER CONSILIUM NEQUAM FACTUS ES
PARRICIDA SAEUISSIMUS ; NAM HUNC QUI
INNOCENS EST IUGULATUS NECESSARIUM
NON EST PLANGI ; NIHILOMINUS ILLE AD SCOS A
CAUNENSES ABIENS PER MULTOS DIES IN FLE
TU ET IEIUNIIS DURANS UENIAM PRAECABA
TUR ; PSALLENTIUM IBI ASSIDUUM INSTITU
ENS LUCDONO REGRESSUS EST ; ULTIONE DIUI
NA DE UESTIGIO PROSEQUENTE HUIUS FILIAM
REX THEUDORICUS ACCEPIT
VI CHRODECHILDIS REGINA CHLODOMEREM
UEL RELIQUOS FILIOS SUOS ADLOQUITUR
DICENS ; NON ME PAENETEAT CARISSIMI UOS
DULCITER ENUTRISSE ; INDIGNATE QUAESO IN
IURIAM MEAM ET PATRIS MATRISQUE MEAE
MORTEM SAGACI STUDIO UINDECATE ; HAEC
ILLI AUDIENTES BURGUNDIAS PETUNT ET CON
TRA SIGIMUNDUM UEL FRATREM EIUS GODO
MARUM DIRIGUNT ; DEUINCTOQ   EXER
CITU   EORUM GODOMARUS TERGA UERTIT
SIGIMUNDUS UERO DUM AD SCOS ACAUNOS
FUGIRE NITITUR A CHLODOMERE CAPTUS

27

Cum uxore et filiis captiuus abducitur.
atque in fra terminum aurilianinsi .. ur
be. in custodia positus detenetur; Dis
ce.. dentibus que his regibus. Godoma
rus resumptis uiribus burgundiones
colligit. regnumque recipit; Contra
quem chlodomeris iterum ire disponens.
Sigimundum interficere distinat; Cui abe
nto aurito abbati magno tunc temporis
sacerdote dictum est; Si inquit respice
rls deum emendaueris consilium tuum; ut
hos homines interfici non patiaris erit
ds tecum; Et abiens uictoriam obtine
bis. Si uero eos occideris, tu ipse in manus
inimicorum traditus simili sorte peribis;
fietque tibi uxorique et filiis tuis quod
feceris sigimundo et coniuge ac liberis
eius; Quod ille absculare despiciens con
silium eius ait; Stultum consilium esse
puto ut inimicos domui relictis contra
reliquos eam. Eos que a tergo hac .. a fron
te surgente; Inter duos hostium cuneos
ruam. Satius enim et facilius uictoria
patrabitur si unus ab alio separetur;
Quo interfecto facile et alios mortipo
terit distinare. Statimque interfec

tosicimundo cum uxore et filiis · Aputeo
Loompnam Aurilianensis urbis uicum in
puteum iactare praecipiens ; Burgun
dias petiit uocans in solacium Theudo
ricum regem ; Ille autem iniuriam soce
ri sui uindecare nolens ire promisit ; Cũ
que pariter aput Uirontiam locum urbis
Uiennensis coniuncti fuissent cum Codo
maro confligunt ; Cumque Codemarus
cum exercitu terga uertisset ; Et Chlo
domeris insequeretur ac de suis non mo
dico spatio elongatus esset ; Adsimilan
tes illi signum eius dant ad eum uoces di
centes · Huc huc conuertere tui enim su
mus ; At ille credens abiit inruitque in
medio inimicorum · Cuius amputatum
caput et conto defixum eleuant in sub
lim ; Quod franci cernentes atque cog
noscentes Chlodomerem interfectum ·
Reparatis uiribus Codomarum fugant ;
Burgundiones opprimunt patriam
que in suam redigunt potestatem ; Nec
mora Chlothacharius uxorem germani
sui Guntheucam nomine sibi in matrimo
nio sociauit ; Filiosque quoque eius Chro
dicildis regina exactis diebus luctus

VIII

SECUM RECIPIT AC TENUIT · QUORUM UNUS
THEUDOUALDUS · ALTER GUNTHARIUS · TER
CIUS CHLODOUALDUS UOCABATUR · GODO
MARUS ITERUM REGNUM RECIPIT ·

IIII POST THEUDERICUS NON INMEMORIS
PIURIAS HERMENEFREDI REGIS THORIN
GORUM CHLOTHACHARIUM FRATREM SUU(M)
IN SOLACIO SUO UOCAT ET ADUERSUM EUM
IRE DISPONIT · PROMITTENS REGI CHLOTHA
CHARIO PARTEM PRAEDAE · SI EIS DEI MU
NUS UICTORIAE DEUENIRE CONFERRETUR ;
CONUOCATIS IGITUR FRANCIS DICIT AD EOS ;
INDIGNAMINI QUAESO TAM MEAM INIURIA(M)
QUAM PARENTUM UESTRORUM INTERITU(M)
AC RECOLITE THORINGOS QUONDAM SUPER
PARENTES NOSTROS UIOLENTER ADUENIS
SE AC MULTA INTULISSE ILLIS MALA ; QUIDA
TIS OBSEDIBUS PACEM CUM HIS INIRE UOLU
ERUNT ; SED ILLI OBSEDES IPSOS DIUERSIS
MORTIBUS PEREMERUNT ET INRUERUNT
SUPRA PARENTES NOSTROS ; OMNEM SUBS
TANTIAM ABSTULERUNT ; PUEROS PER NER
UOS FAEMORUM AD ARBORES ADPENDEN
TES · PUELLAS AMPLIUS DUCENTAS CRUDE
LI NECE INTERFECERUNT · ITA UT LEGATIS
BRACHIIS SUPER AEQUORUM CERUICIBUS ·

F

Ipsique acerrimo motistimulo per di
uersa petentes diuersis in partibus
faeminas diuiserunt; Aliis uero super
urbitas uiarum. Extensis sudibusque
in terra confixis plaustra desuper one
rata transire fecerunt; Confractisque
ossibus canibus auibusque eas in ciba
ria dederunt. Nunc autem hermene
fredus quod mihi pollicitus est fefel
lit. Et omnino haec adimplere dissimu
lat ecce uerbum directum habemus;
Eamus cum dī adiutorio contra eos;
Quod illi audientes et tantos caelere
indignantes. Uno animo eademque sen
tentia thoringiam petierunt; Theu
dericus autem chlotharium fratrem
et theodobertum filium in solacio suo
adsumens. Cum exercitu abiit; Tho
ringi uero uenientibus francis dolos
praeparant; In campum enim quo cer
tamen agi debebant fossas effodiunt
Quarum operta denso cespite planum
adsimilant campum. In his ergo foueis
cum pugnare coepissent; Multi fran
corum aequites conruerunt et fuit eis
ualde inpedimentum; Sed cognito hunc

dolum obseruare coeperunt; Denique
cum se thoringi caedi uehementer uide
rent; fugati hermenefredo rege ipsorū
terga uerterunt; Et ad onestrudem flu
uium usque peruenerunt; Ibique tanta cae
des ex thoringis facta est ut alueus flu
minis a cadauerum congerie replere
tur; Et franci tamquam per pontem
aliquot super eos in litore ulteriore tran
sierunt; Patrata tam ergo uictoria re
gionem illam capessunt et in suam redi
gunt potestatem; Chlotharius uero
rediens Radegundem filiam berthari
regis secum captiuam abduxit; Sibi
que eam in matrimonio sociauit; Cuius
fratrem postea iniuste per homines
iniquos occidit; Illa quoque ad dm̄ con
uersa mutata ueste monastirium sibi
intra pectauensem urbem construxit;
Quae orationibus ieiuniis atque ae
lymosinis praedita in tantum emicuit
Ut magna in populis haberetur; Cum
autem adhuc supradicti reges in thorin
giam essent Theodoricus fratrem
suum chlotharium occidere uoluit;
Et praeparatis occulte cum armis ui[ri]

RIS · EUM ADSE UOCAT QUASI SECRETIUS CŪ
EO ALIQUID TRACTATURUS · EXPANSOQUE
IN PARTE DOMUS ILLIUS TENTURIO · DE UNO
PARIETE IN ALTERO ARMATOS POST EUM
STARE IUBET · CUMQUE TENTURIUM ILLUD
ESSET BREUIS · PEDES ARMATORUM APPA
RUERE DETECTI · QUOD COGNASCENS CHLO
THARIUS CUM SUIS ARMATIS INGRESSUS
EST DOMUM · THEODORICUS UERO INTELLE
GENS HUNC HAEC COGNOUISSE FABULAM FIN
GIT · ET ALIA EX ALIIS LOQUITUR · DENIQUE
NESCIENS QUALITER DOLUM SUUM DELINI
RET · DISCUM EI MAGNUM ARGENTEUM PRO
GRATIA DEDIT · CHLOTHARIUS AUTEM UA
LE DICENS ET PRO MUNERE GRATIAS AGENS
AD METATUM REGRESSUS EST · THEODORI
CUS UERO QUERITUR AD SUOS · NULLA ME EX
TANTE CAUSAM SUUM PERDEDISSE CATI
NUM · ET AD FILIUM SUUM THEODOBERTŪ
AIT · UADE AD PATREM TUUM ET ROGA
UT MUNUS QUOD EI DEDI TIBI SUA UOLONTA
TE CONCEDAT · QUI ABIENS QUOD PETIIT IN
PETRAUIT · IN TALIBUS ENIM DOLIS THEODO
RICUS MULTUM CALLIDUS ERAT ·
VIII DEINDE UERO REGRESSUS AD PROPRIA
HERMENEFREDUM ADSE DATA FIDE SECU

rumpraecipituenire·quemethonorifi
cisditauitmuneribus; Factu[m] mest
autemdumquadamdiepermuroscivi
tatistulbiacensisconfabularentur·
Anescioquoinpulsodealtitudinemuri·
adterramconruit·ibiquespm̄exala
uit; Sedquieumexindedeiceret·igno
ramus;multiadseruntTheodoriciin
hocdolummanifestissimepatuisse·,
Cumautemtheodoricusinthoringi
amesset·aruernussonuiteumin
terfectumfuisse; Arcadiusquoque
unusexsenatoribus·aruernuschilde
bertuminuitat; Utregionemillamde
beretaccepere; Illequoquenecmora
tus·aruernusuadit; Tantaqueinilla
diecondensafuitnebula·utnihilsu
perduabusiugeripartibusdiscerne
repossit; Dicereenimsolituserat
rexuellimuniquamaruernamlema
n[...]em, Quaetantaeiocunditatisgra
tiarefulgeredicituroculiscernere
Sedononeiadō̄concessumest; Cumque
portaeciuitatisobseratae essent·Et
undeingrederetur[illegible]
nonhaberet: Incisa[..]arcam[..]diusser

RAM UNIUS PORTAE EUM CIUITATE INTRO
MISIT . DUM HAEC AGERENTUR NUNTI
ATUR THEODORICUM UIUUM DE THORIN
CIAM FUISSE REGRESSUM ;
X QUOD CERTISSIME CHILDEBERTUS COGNÓS
CENS AB ARUERNO REDIIT ; ET HISPANIÃ
PROPTER SOROREM SUAM CHLOTCHILDẼ
DIRIGIT ; HAEC UERO MULTAS INSIDIAS AB
AMALARICO UIRO SUO PROPTER FIDEM CA
THOLICAM PATIEBATUR ; NAM PLERUM
QUE PROCEDENTE ILLA AD SCAM ECLESIAM
STERCORA ET DIUERSOS FAETORES SUPER
EAM PROIÉCI IMPERABAT . EXTREMUM AU
TEM TANTAE AM CRUDILITATE DICITUR CAE
CIDISSE UT INTERFECTAM DE PROPRIO SAN
GUINE SUDARIUM FRATRI TRANSMITTERET ;
UNDE ILLE MAXIME COMMOTUS HISPANIAS
APPETIUIT . AMALARICUS UERO HAEC AU
DIENS NAUES AD FUGIENDUM PARAT ; POR
RO INMINENTE CHILDEBERTO CUM ALARI
CUS NAUEM DEBERET ASCENDERE IN ME
TEM UENIT MULTITUDINEM SE PRAETIOSO
RUM LAPIDEM IN SUO THESAURO RELIQUISS
CUMQUE AD EOSDEM PETENDOS IN CIUITA
TEM REGREDERETUR . AB EXERCITU A POR
TO EXCLUSUS EST ; UIDENS AUTEM SE NON

posseeuadere·Adeclesiamxp̄ianorū
confugirecoepit;Sedpriusquamlimi
nasc̄acontingeret;Unusemissusarma
nu·lanciameummortaliictusauci
auit;Ibiquaedecedensreddiditspm;
Tuncchildebertuscummagnisthesau
rissororemadsumptamsecumaddu
cerecupiebat;Quaenesciocquocasu
inuiamortuaest·etposteaparisius
adlataiuxtapatremsuumchlodoue
chumsaepultaest;Childebertusuero
interreliquosthesaurosministeria
aeclesiarumpraeciosissimadetulit;
Namsexagintacalicesquindecempate
nasuigintieuangeliorumcapsasdetu
lit;Omniaexauropuroetgemmispre
ciosisornatas;Sednonestpassusea
confringi;Cunctaenimeclesiisetba
siliciissc̄orumdispensauitactradidit;
Posthaecchlothariusetchilde
bertusburgundiaspeteredesti
nant·Conuocatusquetheodoricum
insolacioeorumirenoluit·Franciue
roquiadeumaspiciebantdixerunt;si
cumfratribustuisinburgundiamire
dispexeristerelinquemus·etillossequi

satius praeoptamus ; At ille infidelis
sibi existimans aruernus ait. Me sequi
mini et ego uos inducam in patriam ubi au
rum et argentum accipiatis quantum
uestra potest desiderare cupiditas ;
De qua pecora de qua mancipia de qua
uestimenta in abundantiam adsumatis
tantum hos ne sequamini ; his promissio
i. seducti & decepti
nibus hii inlecti suam uoluntatem face
re promittunt ; Ille uero illuc transire
disponit ; Promittens iterum atque ite
rum exercitui cunctā regionis praedam ;
Cum hominibus in suis regionibus trans
ferre permittere ; Chlotharius uero
et childebertus in burgundiam dirigunt
agustidunumque obsidentes cunctam
fugato godomaro burgundiam occupauerunt
Theodoricus uero cum exercitu ar
uerno ueniens totam regionem deuas
tat atque proterit ; Interea arcadius
sceleris illius auctor cuius ignauia re
gio deuastata est. biturigas urbem pe
tiit ; Erat autem tunc temporis urbs
illa in regno childeberti regis ; Placidi
na uero mater eius et alchima soror pa
tris eius conpraehensae apud cadur

32

cumurbem rebus ablatis exilio condep
natae sunt; Rex igitur theodoricus
ad urbem aruernam usque accedens.
incinxit illius suburbana castra fixit;
Beatus uero quintianus his diebus erat
episcopus; Interea exercitus cunctam
circuit regionem illam; Cuncta delet.
uniuersa debellat. de quibus nonnul
li ad basilicam sci iuliani perueniunt;
Confringunt ostea serras remouent;
Resque pauperum que ibidem fuerant
adgregatae diripiunt; Et multa in hoc
loco perpetrant mala; Uerumtamen
auctores scelerum a bspu in mundo
correpti. infectis dentibus prop riis
se morsibus lacerant. clamantes at
que dicentes. Cur nos martir sce sic
crucias. sicut in libro uirtutum eius
conscripsimus [illegible]
Ouolautrum castrum hostis expugnat.
Proculumque praesbyterum qui quon
dam scm quintianum iniuriam intule
rat. Ad altarium aecclesiae miserabi
liter interficiunt; Et credo ob illius
causa fuerit ipsum castrum in manibus
traditum iniquorum quius que illa die

defensatum est; Nam cum hostes expug
nare non possint: ad propria iam redi
re disponerent; Audientes autem haec
obsessi iam laeti atque securi decipiun
tur; Sicut ait apostulus. Cum dixerint
pax et securitas: tunc repentinus su
perueniet interitus; Denique per ipsi
r us proculi praesbyteris truum: Iam se
curi populi traduntur in manus hostiu;
Cumque uastato castello ducerentur
captiui. Inmanis pluuia quae per trigin
ta dies fuerat abnegata discendit; Tunc
obsessi meroliacinses castris ne capti
abducerentur redemptione data libe
ran tur; Sed haec ignauia eorum effe
cit. Caster enim propria natura mu
nitus erat. Nam centinum (or) aut eo am
plius pedum ab exciso uallatur lapide
non murorum structione; In medio au
tem ingentis stagnum aquae lo quore gra
tissimum; Ab alia uero parte fontes
(munitioni ē)
uberrimi ita ut per rotam riuus deflu
at aquae uiuae; Sed in tam grande spa
tio mōnitio ista distenditur ut manen
tes infra murorum septa terram exco
lant; Frucesque in abundantiam colli

cant; Huius munitionis tõtamine elati-
qui obsessi erant egressi foras ut ali
quid areptum praede. Iterum se intra
castelli septa reconderent; Ab hosti
bus conpraehensi sunt; Erant autem
quinquaginta uiri tunc ante ora paren
tum uinctis post tergum manibus oblati-
Inminente iam gladio adquieuerunt ob
sessi. Sine hii interficerentur singulos
triantes dare in redemptionem suam;
Theodoricus autem ab Aruerno discen
dens Sigiualdum parentem suum in ea
quasi pro custodia dereliquit; Erat ibi
tunc temporis quidam Lytigius ex honito
ribus. Qui magnas sc̄o Quintiano para
bat insidias; Et cum se scs episcopus pe
dibus eius prosterneret. Numquam ut
se ei subderet mouebatur. Itaque ut
quadam uice uxori quae scs fecerat pro
ridiculo indicaret; Quae melioris in
tellegentiae modo commota ait; Si ita
est hodie pessum datus numquam ere
geris. Die autem tertia aduenientes
nuntii de praesentia regis uinctum cum
uxore ac liberis pariter abduxerunt;
Qui abiens numquam Aruernum regressus

.XIIII. Mundericus igitur qui se parentem
regium adserebat elatus superbia
ait; Quid mihi et theodorico regi? Sic
enim mihi solium regni debetur ut illi;
Egrediar et colligam populum meum at
que exagam sacramentum ab eis; Ut
sciat theodoricus quia ego rex sum sicut
et ille; Egressus coepit seducere po
pulum dicens; Princeps ego sum seque
mini me et erit uobis bene; Sequeba
tur autem eum rustica multitudo ut
plerumque fragilitati humanae conue
nit; Dantes sacramentum fidelitatis
et honorantes eum ut regem; Quod cum
theodoricus conperisset mandatum
mittens ad eum dicens; accede ad me et
si tibi aliqua de dominatione regni nos
tri portio debetur accipe; Dolosae
enim haec theodoricus dicebat scili
cet ut cum ad eum uenisset interfice
retur; Ille uero noluit dicens; Ite re
nuntiate regi quia et ego rex sum si
cut et ille; Tunc rex commouere ius
sit exercitum quo oppraessus ui puni
retur; Quod ille cognoscens et se non
praeualens defensare uictoriaci cas

muros expetens cum rebus omnibus
incoles studuet communire his secū
quos seduxerat adgregatis; Igitur
commotus exercitus castrum uallat·
ac per septim dies obsedit; Munderi
cus autem repugnabat cum suis dicens;
Stemus fortes et usque ad mortem pa
riter demicemus et non subdamur ini
micis; Cumque exercitus a circuitu
in contra iacula iactaret· nec
aliquid praeualeret nuntiauerunt
haec regi, at ille misit quendam de suis
aregiselum nomine dixitque ei; Uides
inquid quod praeualeat hic perfidus in
contumacia sua; Uade et redde ei
sacramentum: ut securus egredi
atur; Cum autem egressus fuerit in
terfice eum et dele memoriam eius
a regno nostro; Qui abiens fecit iuxta
quod ei praeceptum fuerat; Dederat
tamen prius signum populo dicens;
Cum ego haec et haec locutus fuero:
statim inruentes interficite eum; In
gressus autem aregisilus ait munde
rico; quousque hic resedis tamquam
unus ex insipientibus· Numquid poteris

diu regi resistere; Ecce ablatam tibi
cibam cum te famis obpresserit ul
tro egredieris et traderis in manus ini
micorum et morieris quasi lupus ex ca
nibus; Audi potius consilium meum et
sub de te regi ut uiuere possis tu et fi
li tui; Tunc ille his mollitus sermoni
bus ait; Si egredior conpraehensus
a rege interficior et ego et fili mei uel
omnis amici qui mecum sunt adcraeca
ti; Cui aregisilus ait; Noli timere sed
si uis egredi accipe sacramentum de
hac culpa et sta securus coram rege
ne timeas sederis coram eo sicut pri
us fuisti; Ad haec Mundericus res
pondit; utinam se curus sim quod
non interficiar; Tunc aregiselus po
sitis super altarium sanctum manibus iura
uit ut securus egrederetur; Da
ta igitur sacramenta egrediebatur
mundericus de porta castelli tenens
manum aregisili; Populus autem spe
ctabat a longe aspiciens eum; Tunc
pro signo ait aregisilus; quid aspicitis
tam intento populi annumquid non ui
distis prius mundericum; Et statim

in rure populos sine eum ; At ille intelle
gens ait ; euidentissime cognusco quod
feceris per hoc uerbum signum populis·
ad me interficiendum ; Uerumtamen
dico tibi qui periuriis me decipis ne te ui
uum ultra nullus aspiciet ; Et emissa
lancea in scapolis eius perfodit eum ex
ciditque et mortuus est ; Euaginatam
que deinceps mundericus gladiam cum
suis magnam stragem de populo illo fe
cit ; et usque quos spu̅ exalauit quem
cumquae adsequi potuisset non disti
tit· Quo interfectores eius fisco con
lata esunt ~

XV· Theudericus uero et childeber
tus foedus inierunt et dato sibi sa
cramento ut nullus contra alium
moueretur obsedes abinuicem acce
perunt ; Quo facilius firmarentur·
quae fuerant dicta ; Multi tunc filii
senatorum in hac obsidione dati sunt ;
Sed orto iterum inter reges scandalo m·
ad seruitium publicum sunt addicti ; Et
quicumque eos ad custudiendum accipit ;
Multi tamen ex eis per fugam lapsi in pa
triam redierunt ; nonnulli in seruitio

sunt retenti; Inter quos attalus nepos
beati gregorii lingonici episcopi ad pub
licum seruitium mancipatus est; Cus
tosque equorum distinatus; erat enim
intra treuerici territorio cuidam bar
baro seruiens; Denique beatus gre
gorius ad inquirendum eum pueros
distinauit; Qui inuentum obtulerunt
homini munera sed respuit ea dicens;
hic tali generatione decem auri libras
redimi debet; Quibus redeuntibus
leo quidam ex coquina domini sui ait; uti
nam me permitteres et forsitam ego
poteram eum reducere de captiuitate;
Gauiso autem dno directus uenit ad lo
cum uoluitque puerum clam abstra
here sed non potuit; Tunc locatum se
cum hominem quendam ait; ueni mecu
et uenundame in domo barbari illius
Sitque tibi lucrum praetium meum;
Tantum liberiorem aditum habeam
faciendi id quod decreui; Accepta ue
ro sacramenta homo ille abiit et uen
ditum duodecim aureis discessit; Scis
citatus autem emptor rudi famulo
quid opere sciret respondit in omnib;

quae manducare debent. In mensis do
minorum ualde scitius sum operari ;
Nec metuo quod repperire possit simi
lis me in hac scientia ; Uerum enim di
co tibi quia etiam si regi aepulum cupi
as praeparare ; Fercula regalia con
ponere possum nec quisquam me me
lius ; At ille ecce enim dies solis adest
Sic enim barbaries uocitare diem do
minicum consueta est. In hac die uici
ni atque parentes mei inuitabuntur
in domo mea ; Rogo ut facias mihi pran
dium quod admirentur et dicant quia
in domo regis melius non aspeximus ;
Et ille iubeat in quid dominus meus con
gregari populorum gallinaciorum mul
titudinem et faciam quae praecipis ;
Praeparatis ergo quae dixerat puer
Inluxit dominica dies fecitque aepulu(m)
magnum diliciis que refectum ; aepu
lantibus autem omnibus et laudan
tibus prandium ; Parentes illius dis
cesserunt ; dns enim dedit gratiam huic
puero ; Et accepit potestatem super
omnia quae habebat dns suus in prump
tu dilicebat que eum ualde et om

nibus quicumque erant· Ipse dispensa
bat cybaria et pulmenta; Post anno
uero curriculum cum iam securus es
set d(omi)n(u)s illius de eo; Abiit in pratum q(uo)d
erat domi proximus cum attalo pue
ro custode aequorum· Et decubans
in terra cum eo· a longe auersis dorsis
ut non cognuscerentur simul; dicit pu
ero; Tempus est enim ut iam cogitare
de patria debeamus; Ideo quemoneo
te ut hac nocte cum equos ad claudenͅ
dum adduxeris sopore non depraema
ris; Sed cum primo te uocitauero ad
sis et ambulemus; uocauerat enim
barbarus ille multos parentum suo
rum ad aepulum; Inter quos erat gener
eius qui acceperat filiam illius; media
autem nocte a conuiuio surgentibus
Et quieti datis prosecutus est leo gene
rum domini sui cum poto; Porrigens
que ei bibere in metatum eius· ait ad eū
homo; dic tu o credi tu r soceri mei si
ualeas; quando enim uoluntate adhi
babis· ut adsumptis [l equis] equitibus eius
eas in patriam tuam· Hoc quasi ioco de
lectans dixit· similiter et ille iocula

riter respondens ueritate ait; Hac
nocte de libero si dĩ uoluntas fuerit;
Et ille utinam inquid custodiant me fa
muli mei, ne aliquid de rebus meis ad
sumas; et ridentes discesserunt; dor
mientibus autem cunctis, uocauit leo
attalum; stratisque equitibus inter
rogat si haberet gladiũ; respondit non
est mihi necesse nisi tantum lancea
paruola; Ad ille ingressus mansio
nem domini sui adpraehendit scy
tum eius ac frameam; quo inter
rogante quis esset aut quid sibi uel
let respondit; ego sum leo seruus
tuus et suscito attalũ ut surgat ue
locius et deducat aequos ad pastum;
Detenetur enim sopore quasi ebrius;
qui ait fac ut libet; Et haec dicens ob
dormiuit; Ille uero egressus foris muni
ait puerũ armis; inuenitque ianuas atrii
reseratas quas in initio noctis cũ cuneis malleo
percussis obserauerat pro custodia caballorũ;
Et gratias agens dõ sũptis reliquis equitib; secũ
discesserunt cum etiã uolucellã uestimentorũ uol
lentes; uenientes ad musellã fluuium ut transi
rent; cũ detenerentur a quibusdã relictis equitib;
et uestimentis

natantes super parma positi amnem;
in ulteriorem egressi sunt ripam; et
inter obscura noctis siluas latuerunt;
Tertia enim nox aduenerat quod nul
lum cybum gustantes iter terebant;
Tunc nutu di reperta arborem ple
nam pomis qua uulgo pruna uocant.
Comedunt; parumper sustentati in
gressi sunt iter campaniae; Quibus
pergentibus [illegible] audiunt pedibulum ae
quitum currentium; Dixerunt
que; prosternamus terrae ne
appareamus hominibus uenien
tibus; Et ecce ex inprouiso stirps
rubi magnus adfuit; Post quem tran
seuntes proiecerunt se terrae cum
euaginatis gladiis scilicet ut se aduer
terentur confestim se quasi ab inpro
bis defensarent; Uerumtamen cum
uenissent in loco illo coram stirpe spi
neo restiterunt; Dixitque unus dum
equi urinam proiecerent; Uae mihi
quia fugiunt hii detestabiles nec rep
periri possunt; Uerum dico per salu
tem meam quia si inuenirentur unum
patibulo condempnari et alium

gladiorum ictibus in frustra discer
pi iubebam; Erat enim barbarus ille
qui haec aiebat dominus eorum de re
mense urbe ueniens hos inquirens et
repperisset utique in uia si nox obsta
culum non praebuisset; Tunc motis
t equis
aequitibus discesserunt; hii autem
nocte ipsa adtigerunt ad urbem; In
gressique inuenerunt hominemque
sunt
sciscitati ubinam esset domus paulei.
li praesbyteri indicauit eis; Quidum
per plateam praeterirent signum ad
matutinas motum est; erat enim dies
dominica; Pulsantesque ianuam pres
byteri ingressi sunt; Exposuitque
puer de domino suo; cui ait praesby
ter; Uera est enim uisio mea; Nam ui
debam duas in hac nocte columbas
aduolare et consedere in manu mea;
Ex quibus una alba, alia autem nigra
erat; dixitque puer praesbytero; In
dulge at ons pro die sua sca; Nam nos
rogamus ut aliquid uictu praebeas;
Quarta enim inluciscet dies quod nihil
panes pulmentique gustauimus; Oc
cultatis autem pueris praebuit eis

infusum cum uino et panem; et abiit
ad matutinas; secutusque est bar
barus. Iterum inquirens pueros sed
inlusus a praesbytero regressus est;
Praesbyter enim amicitiam cum bea
to gregorio antiquam habebat; Tunc
resumptis pueri aepulo uiribus per
duos dies in domo praesbyteri conmo
rantes abscesserunt. Et sic usque
ad scm gregorium perlati sunt; Gaui
sus autem pontifex uisis pueris fle
uit super collum attali nepotis sui;
Leonem autem a iugo seruitutis ab
soluens cum omni generatione sua
Dedit ei terram propriam. In qua cū
uxore ac liberis liber uixit omnibus
diebus uitae suae ;
XVI Sicualdus autem cum in aruerno ha
bitaret. multa mala in ea faciebat
Nam et res diuersorum peruadebat
et serui eius non desistebant a furtis
homicidiis. ac superuentis diuersis
sceleribus; Nec ullus mutire ause
erat coram eis; Unde factum est
ut ipse uillam bulciatensim quam
quondam benedictus tetradius epis

30

copus basilicae sci iuliani reliquerat
temerario ausu peruaderet ; Sed
cum ingressus domo illa fuisset sta
tim amens effectus lecto decubuit ;
Tunc mulier admonita per sacerdo
tem eleuatum in basterna . Utinali
ferre
am uillam trans tulit sanum recipit ;
Et accedens exposuit ei omnia quae
pertulerat ; Quod ille audiens uota
beato martyro uouens quae septem
abstulerat duplicata restituit
Meminimus huius uirtutes in libro
miraculorum sci iuliani ;
Igitur dinifio episcopo aput toronus
decedente ommatius tribus annis
praefuit ; Hic enim ex iusso chlodo
meris regis cui supra meminimus or
dinatus est ; Illo quoque migrante leo
septem mensibus ministrauit ; Hic
fuit uir strenuus atque utilis in fa
brica operis lignarii ; Quo defuncto
Theodorus et proculus episcopus .
qui de partibus burgundiae aduene
rant . Ordinante chrodechilde regi
na . Tribus annis toronicam rexe
runt aeclesiam ; Quibus defunctis

francilio ex senatoribus substitu
tur; Anno igitur tertio episcopatus
sui. cum dominici natalis nox alma po
pulis effulsisset idem pontifex pri
usquam ad uigilias descenderet iussit
sibi poculum ministrari; adueniens au
tem puer sine mora porrexit. Quo
hausto mox spm̄ fudit; unde indubi
tatum est ueneno eum fuisse necatū;
Quo decedente iniuriosus unus e ciui
bus quintus decemus post beatū mar
tinum cathedram pontificalem sor
titus est;

XVIII Cum autem chrodecildis regina
parisius moraretur. uidens chil
debertus quod mater sua filios chlo
domeris quos supra memoramus uni
co affectu diligeret; Inuidia ductus
ac metuens ne fauentae regina adm
terentur in regno; Misit clam ad fr
atrem suum chlotharium regem dicens
Mater nostra filios fratris nostri se
cum retinet. et uult eos regnō dar
debes uelociter parisius adesse; et
habito communi consilio pertracta
re oportet quid de his fieri debeat

uitrum incisa caesariae . Ut reliqua
plebs habeantur . an certe his interfec
tis regnum germani nostri inter nos
metipsos aequalitate habita diuida
tur ; De quibus ille uerbis ualde gaui
sus parisius uenit ; Iactauerat enim
childebertus uerbum in populo ; Ob hoc
hos coniungi reges quasi paruulos ele
uaturos in regno ; Coniuncti autem mi
serunt ad reginam quae tunc in ipsa ur
be morabatur dicentes ; dirige paruu
los ad nos ut sublimentur in regno ; At
illa causa nesciens dolum illorum da
to pueris aesu potuque dicens ; Non me
puto amisisse filium si uos uideam in
eius regno substitui ; Qui abeuntes ad
praehensis unis statim ac separati a pu
eris et nutritoribus suis custodieban
tur utrique seorsum pueri . Et seor
sum hii paruoli ; Tunc childebertus
atque chlotharius miserunt arcadi
um cui supra meminimus ad reginam
cum forcipe . Euaginato que gladio ;
qui ueniens ostendit reginae utraque
dicens ; Uoluntatem tuam o gloriosis
sima regina filii tui domini nostri expe

tunt; Quid de pueris agendum censeas·
utrum incisis crinibus eos uiuere iube
as· anutrumque iugulare; At illa exter
rita nuntio et nimium felle commota·
Praecipue cum gladiū cerneret euagi
natum ac forcipem· amaritudine prae
uenta· Ignorans in ipso dolore quid di
ceret, ait simpliciter; Satius mihi enī
est, si ad regnum non eriguntur mor
tuos eos uidere quam tunsos; At ille
parum admirans dolorem eius· nec
scrutans quid deinceps plenius per
tractaret· Uenit caeleriter nunci
ans ac dicens· fauente regina opusco
eptum perficite; Ipsa enim uult exple
re consilium uestrum; Nec mora ad
praehensum chlotharius puerum se
niorem brachio elisit in terra; Difixe
que cultrum in ascella crudeliter inte
ficit; Quo uociferante frater eius ad
pedes childeberthi prosternitur; Ad
praehensaque eius genua aiebat; Suc
curre piissime pater· ne et ego pere
sicut frater meus; Tunc childeber
tus lacrimis respersa facie ait; Rogo
dulcissime frater ut huius mihi uita

tua larcitate concedas· et quae iusse
ris pro eius animā conferam: tantū
ne interficiatur; At ille conuitiis ac
tus in eum ait; aut eice eum a te aut certe
pro eo morieris; Tu inquid es incesta
tor huius causae· et tam uelociter
desideris illis; Haec ille audiens re
pulsum a se puerum proiecit ad eum;
Ipse uero excipiens trans fixum cul
tro in latere sicut prius fratrē fece
rat iugulauit; Deinde pueros cum nu
tricis peremerunt; quibus interfec
tis chlotharius ascensis aequitibus
abscessit; Paruipendens de inter
fectione nepotum; Sed et childeber
tus in suburbana concessit; Regina
uero conpositis corpusculis feretro
cum magno psallentio· Inmensoque
luctu usque ad basilicam sci petri pro
secuta; Utrumque pariter tumula
uit; quorum unus decem annorum·
alius uero septim annis erat; Terti
um uero chlodoualdum conpraehen
dere non potuerunt; quia per auxi
lium uirorum fortium liberatus est;
Post posita regna terrena

ad dnm transiit. et sibi manu propria
capillos incidens clericus factus est.
bonisque operibus insistens praes
byter ab hoc mundo migravit; Hii quo
que regnum chlodomeris inter se ae
qualance deviserunt; Chrodichildis
vero regina talem quae se exhibuit ut
ab omnibus honoraretur; Assiduae
in aelymosinis pernoctē in vigiliis in
castitate atque honestate puram se
semper exhibuit; Praedia ęclesiis
monasteriis vel quibuscumque locis
scīs necessaria praevidit. Larga ac
prona voluntate distribuit ut puta
retur eo tempore non regina sed pro
pria dī ancilla ipsaque se sedulo deservi
re; Quam non regnum filiorum non
ambitio saeculi nec facultas extulit
ad ruinam. Sed humilitas evexit ad
gratiam;

VIII Erat enim tunc et beatus Grego
rius apud urbem Lingonicam ma
gnus dīs sacerdos signis et virtutib;
clarus; Sed quia huius pontificis me
minimus gratum arbitratus sum si
tum loci Divionensis; In quo maxime

X

42.

ERAT ASSIDUUS HUIC INSERAM LECTIONE ;
EST AUTEM CASTRUM FIRMISSIMIS MU
RIS IN MEDIA PLANICIAE ET SATIS IOCUN
DA CONPOSITUM · TERRAS UALDE FERTILES (habens)
ATQUE FECUNDAS · ITA UT ARUISSE MEL
SCISSIS UOMERE · SEMINA IACEANTUR ;
ET MAGNA FRUCTUUM OPOLENTIA SUB
SEQUATUR ; A MERIDIE HABET OS CARA
FLUUIUM PISCIBUS UALDE PRAEDIUITEM ;
AB AQUILONE UERO ALIUS FLUUIOLUS UE
NIT ; QUI PER PORTAM INGREDIENS AC SUB
PONTEM DECURRENS · PER ALIAM RURSU
PORTAM EGREDITUR · TOTUM MONITIONIS
LOCUM PLACIDA UNDA CIRCUMFLUENS ;
ANTE PORTAM AUTEM MOLINAS MIRA UE
LOCITATE DIUERTIT ; QUATTUOR POR
TAE A QUATTUOR PLAGIS MUNDI SUNT PO
SITAE ; TOTUMQUE AEDIFICIUM TRIGIN
TA TRES TURRES EXORNANT ; MUROS
UERO ILLIUS DE QUADRIS LAPIDIBUS UI
QUE IN UIGINTI PEDES DE SUPERAMI
NUTO LAPIDE AEDIFICATUM HABETUR ;
HABENS IN ALTUM PEDES TRIGINTA IN LA
TUM PEDES QUINDECIM ; QUAE URCIUI
TAS DICTA NON SIT IGNORO ; HABET FONT
ES IN CIRCUITU PRAETIOSAS FONTES ; A PAR

9

it autem occidente montes sunt uber
rimi uineis que repleti; Qui tam nobi
le incolis falernum porrigunt ut res
puant scanolonum; Nam ueteres fe
runt ab auriliano hoc imperatore
fuisse aedificatum;
Theodoricus autem filio suo theo
doberto uisigardem cuius dam re
gis filiam desponsauerat;
Gothi uero cum post chlodouechi
mortem. Multa de his quae ille ad
quisierat peruasissent; Theodo
ricus theodoberium chlotharius
uero gunthariumm seniorem filium
suum ad haec requirenda transmit
tunt; Sed gunthcharius usque ro
tinos accedens. Nescio qua faciente
causa regressus est; Theodober
tus uero usque ad biturrens inciui
tatem abiens deas castrum obtinu
it atque [illegible] praedam de ripura
Deinde aliud castrum nomine cap
riam legatos mittit dicens; Nisi se
illis [illegible] locum illum incen
dio [illegible]; Eosque qui
[illegible] captiuandos [illegible]

43

X II ERAT AUTEM IBIDEM MATRONA [illegible] VIRO [illegible]
DOTERIA NOMINE UTILIS UALDE ATQUE
SAPIENS; CUIUS UIR APUT BITERRIS URBE
CONCESSERAT; QUAE MITTENS NUNTIOS
AD REGEM DICENS; NULLUS TIBI DOMNE PIIS
SIME RESISTERE POTEST; COGNOSCIMUS
DOMINUM NOSTRUM; UENIET QUOD BENE
PLACITUM FUERIT IN OCULIS TUIS FACIEMUS;
THEODOBERTUS AUTEM AD CASTRUM UENI
ENS CUM PACE INGRESSUS EST; SUBDITUM
QUE SIBI CERNENS POPULUM. NIHIL SIBI MALE
GESSIT; DEOTERIA UERO AD OCCURSUM EIUS
UENIT; AT ILLE SPECIOSAM EAM CERNENS AMO
RE EIUS CAPITUR SUOQUE EAM COPOLAUIT
STRATUI;
X II IN ILLIS DIEBUS THEODORICUS PARENTEM
SUUM SIGIUALDUM OCCIDIT GLADIO. MIT
TENS OCCULTE AD THEODOBERTUM UT ET
ILLE SIGIUALDI FILIUM NECI DARET. QUE
TUNC SECUM HABEBAT; SED QUIA EUM DE
SACRO FONTE EXCIPERAT PERDERE NOLUIT;
LITTERAS UERO QUAS EI PATER TRANSMI
SERAT IPSI AD LEGENDUM DEDIT DICENS; FU
GE HINC QUIA PATRIS MEI PRAECEPTUM AC
CIPI UT TE INTERFICIAM; SI UERO ILLE DEFUNC
TUS FUERIT ET ME REGNARE AUDIERIS

tunc securus ad me reuerteris ; Quod
audiens gratias agens et uale dicens·
abscessit ; Arelatensim enim urbem·
Tunc gothi peruaserant de qua theodo
bertus obsedere tenebat ; ad eam sici
ualdus confugit ; Sed parum se ibidem
cernens esse munitum latium petiit·
ibique et latuit ; Dum haec agerentur·
nuntiatur theodobertum patrem suū
grauiter egrotare ; Et ad quem nisi
uelocius properaret ut eum inueni
ret uiuum · A patruis suis excludere
tur et ultra illuc non rediret ; At ille
haec audiens cuncta post posita illuc
dirigit · Deoteria cum filia sua ar
uerno relicta · Cumque abisset
theodoricus non post multos dies
obiit · Uicissimo tertio regni sui an
no ; Consurgentes autem childeber
thus et chlotharius contra theodo
berthum regnum eius auferre uolue
runt ; Sed ille muneribus placatis a
leudibus suis defensatus est, et in reg
num stabilitus ; Mittens postea ar
uernum de oteriā exinde arcessiuit
eam quae sibi in matrimonio sociauit ;

44

XXIIII VIDENS AUTEM CHILDEBERTHUS QUOD EUM
EI PRAEVALERE NON POTUISSET · LEGA
TIONEM AD EUM MISIT ET AD SE VENIRE PRAE
CIPIT DICENS ; FILIOS NON HABEO TE TAMQUAM
FILIUM HABERE DESIDERO ; QUO VENIENTE
TANTIS EUM MUNERIBUS DITAVIT UT AB OM
NIBUS MIRARETUR ; NAM DE REBUS BONIS ·
TAM DE ARMIS QUAM DE VESTIBUS VEL RE
LIQUIS ORNAMENTIS · QUOD REGEM HABERE
DECET · TERNAE PARIA CONDONAVIT ; SIMI
LITER ET DE AEQUITIBUS ATQUE CAVITIS ;
HAEC AUDIENS SIGIVALDUS QUOD SCILICET
THEODOBERTHUS REGNUM PATRIS OBTE
NUISSET · AD EUM DE ITALIA REDIIT ; QUEM
ILLE GAUDENS AC DEOSCULANS TERTIAM EI
DE MUNERIBUS QUAE A PATRUO ACCEPERAT ·
EST LARGITUS ; ET OMNIA QUAE IN FISCO SUO
PATER SUUS POSUERAT DE REBUS SIGIVAL
DI PATRI SE IUS IPSI REDDI PRAECIPIT ; -
AC ILLE IN REGNO FIRMATUS MAGNUM SE
ATQUE IN OMNI BONITATE PRAECIPUUM
REDDIDIT ; ERAT ENIM REGNUM CUM IUS
TITIA REGENS · SACERDOTES VENERANS · E
CLESIAS MUNERANS · PAUPERES RELEVANS ·
ET MULTA MULTIS BENEFICIA PIA AC DULCIS
SIMA ACCOMMODANS VOLUNTATE · OMNE

tributo quod fisco suo a[b] eclesiis in aruer
num sitis reddebebatur clementer indulsit
Deteriam autem cernens filiam suã
ualde adultam esse timens ne eam con
cupiscens rex sibi adsumeret; In baster
na posita indomitis bubus coniunctis eã
de ponte praecipitauit; Quae in ipso flu
mine spm reddidit; hoc apud uiredunum
ciuitatem actum est;

Cum iam septimus annus esset quo
Uuisigardem disponsatam haberet
Et eam propter deuteriam accipere nol
lit. Coniuncti franci contra eum ual
de scandalizabantur quare sponsam
suam relinqueret; Tunc commotus de
uteria relicta de qua paruolum filiũ
habebat theodobaldum nomine uuisi
gardem duxit uxorem; Quam nec mul
to tempore habens defuncta illa alia
accipit; Uerumtamen deuteriam ul
tra non habuit;

XXIIII Childebertus autem et theode
bertus commouentes exercitum
contra chlotharium ire disponunt
Ille autem haec audiens aestimans ho
rum exercitum [n]on sustinere, In silua

confugit; Et concides magnas in silua
fecit. totamque spem suam indipieta
te transfundens; Sed et chlothieldis
regina haec audiens beati martini sepul
chrum adiit; Ibique in oratione prostir
nitur et tota nocte uigilat. Orans ne in
ter filios suos bellum ciuile consurgeret;
Cumque hii uenientes cum exercitibus
suis eum obsederent. Tractantes illu
die sequenti interficere mane facto in lo
co quo erant congregati orta tempestas
tentoriadissecit. res diripit et cuncta
subuertit; In mixtaque fulgora cum to
nitruis ac lapidibus super eos discen
dunt. Ipsi quoque super infectam gran
dine humum in faciae proruunt et a lapidi
bus decentibus grauiter uerberantur;
Nullum enim eis tegumen remansirat ni
si parmae tantum; hoc maxime timentes
ne ab ignibus caelestibus cremarentur;
Sed et equites eorum ita dispersi sunt
ut uix in uicensimo quoque repperiren
tur stadio; Multi enim ex eis prorsus
non sunt inuenti; Tunc illi a lapidibus ut
diximus caesi et humo prostrati paeni
tentiam agebant ac ueniam praccaban

turdo quod ista contra sanguinem suũ
agere uoluissent; Super chlotharium.
uero neque una quidem pluuiae gutta de
cidit aut aliquis sonitus tonitrui est au
ditus; Sed nec a nullo ullius uenti in illo
loco senserunt; Hii quoque mittentes
nuntios ad eum pacem et concordiam pe
tierunt; Qua data ad propria sunt re
gressi; quod nullus ambigat hanc per
obtentum reginae beati martini fuisse
uirtutem;
XXVIIII Post childebertus rex in hispa
nias abiit; Qui ingressus cum chlo
thachario caesar agustanam ciuita
tem cum exercitu uallant atque obse
dent; At illi in tanta humilitate ad dñm
conuersi sunt ut induti cilicis absti
nentia cybis et poculis cum tonica be
ati uincenti martiris muros ciuitatis
psallendo circuirent; Mulieres quo
que amictae nigris palleis dissoluta
caesariae superposito cinere ut eas
putares uirorum funeribus deseruire
plangendo sequebantur; Et ita totam
spem locus ille ad dñm misericordiam
tulit ut diceretur ibidem ne[illegible]

IEIUNIUM CAELEBRARE ; NEC AESTIMARETUR
ALIUT POSSE FIERI NISI EORUM PRAECIBUS DI-
UINA MISERICORDIA FLECTIRETUR; HI AUTEM
QUI OBSEDEBANT NESCIENTES QUID OBSES-
SI AGERENT; CUM UIDERINT SIC MURUM CIR-
CUIRE PUTABANT EOS ALIQUID AGERE MALE-
FICII ; TUNC ADPRAEHENSUM UNUM DE CIUI-
TATE RUSTICUM IPSI INTERROGANT QUID HOC
ESSET QUOD AGERENT; QUI AIT; TONICAM BE-
ATI UINCENTI DEPORTANT ET CUM IPSA UT
EIS DNS MISEREATUR EXORANT ; QUOD IL-
LI TIMENTES SE AB EA CIUITATE REMOUERUNT ;
TAMEN AD QUAESITA [illegible] MAXIMA [illegible] HISPANI-
AE PARTE [illegible] CUM MAGNIS SPOLIIS IN GALLIIS
REDIERUNT ;

POST AMALARICUM UERO THEUDA REX
ORDINATUS EST IN HISPANIIS ; QUO
INTERFECTO THEUDEGISILUM LEUAUE-
RUNT REGEM; IS DUM AD CAENAM CUM AMI-
CIS SUIS EPULARET ET ESSET UALDE LAETUS
CUM SUBITO EXTINCTIS IN RECUBITU LUMI-
NARIBUS AB INIMICIS GLADIO PERCUSSUS
INTERIIT ; POST QUEM AGILA REGNUM ACCE-
PIT ; SUMPSERANT ENIM GOTHI HANC DETES-
TABILEM CONSUETUDINEM UT SI QUIS EIS
DE REGIBUS NON PLACUISSET GLADIO EUM

adpeterent; Et quia libuisset animo hanc
sibi statuerunt regem;
XXI Et quia theudoricus italiae chlo
douechi regis sororem in matrimo
nio habuit mortuus paruolam fili
am cum uxore reliquit; Haec autem cum
adulta facta esset per leuitatem ani
mi sui relicto matris consilio quae ei regis
filium prouidebat seruum suum tragu
illanem nomine accepit et cum eo ad ciui
tatem qua defensari possit aufugit cu
que mater eius contra eam ualde frende
ret. Peteretque ab ea ut humiliaret diu
tius nobile genus. Sed dimisso seruo si
milem sibi de genere regio quem mater
prouiderat deberet accipere nullatenus
uoluit adquiescere; Tunc mater eius con
tra eam frendens exercitum commouit;
Qui uenientes super eos traguilanem in
terfecerunt gladio ipsam quoque caeden
tes in domum matris duxerunt; Erant au
tem sub arriana secta uiuentes; et quia
consuetudo eorum est ut ad altarium ue
nientes de alio calice reges accedant et de
alio populus minor uenenum in calice illo
posuit de quo mater communicatura erat;

quod illa haustio protinus mortua est; Non
enim dubium est talem maleficium esse de
parte diaboli; Quid contra haec miseri he
retici respondebunt? ut in scam eorum lo
cum habeat inimicus; Nos uero trinitatē
in una aequalitate pariter et omnipoten
tiā confitentes; Etiã si mortiferum biba
mus in nomine patris et filii et sps sci ueri
atque incorruptibilis dī nihil nos nocebit
Indignantes ergo itali contra hanc mulie
rem; Theudadum regem tusciae inuitan
tes super se regem statuunt; Hic uero cũ
dedicisset quae meretrix ista commiserat·
qualiter propter seruum quem acciperat·
in matrem extiterit paricida; Succenso
uehementer balneo in eodem cum una
puella includi praecepit; Quae nec mora
inter arduos uapores ingressa in pauimen
to conruens mortua atque consumpta est;
Quod cognoscentes hii reges childebertus
et chlotharius consobrini eius; Necnon et
theudobertus· quod scilicet tam turpi
fuerat interfecta supplicio; ad theodadũ
legationem dirigunt; exprobrantes de
morte eius atque dicentes; Si haec quae
fecisti nobis cum non conposueris regnũ

tuum auferimus et simile te poenae adamna
bimus. Tunc ille timens quinquaginta eis
milia aureorum transmisit; Childeber
thus autem uierat semper contra chlo
tharium regem inuidus atque uersutus.
Cum theodoberthone potesuo coniunctis
diuisum inter se hoc aurum nihil exinde
dare regi chlothario uoluerunt; at ille
super thesauros chlodomeris adcressu
Multum illis amplius quam hii infraudaue
rant abstulit;
XVII. Theodoberthus uero in italiam abii
t et exinde multum adquisiuit; Sed quia
loca illa ut fertur morbida sunt, exer
citus eius in diuersis febribus conruens
uexabatur; Mult enim ex his in illis locis
mortui sunt; Quod uidens theodobertus
ex ea reuersus est; Multa secum expoli
ipse uel sui deferentes dicitur. Tamen
tunc temporis usque tycinum accessisse
ciuitatem; In quã buccelenum rursum di
rexit qui minorem illam italiam captam
atque in dicionibus regis ante dictu redac
tam maiorem petiit; In qua contra belsu
arium multis uicibus pugnans uictoriam
obtenuit; Cumque imperator uidisset

quod belsuarius crebrius uinceretur amo
to eo narsitem in eius loco statuit; belsu
arium uero comitem stabuli quasi pro hu
militate quod prius fuerat posuit. Buc
cellenus uero contra narsitem magna cer
tamina cessit; Captam omnem italiam
usque in mare terminum dilatauit; The
sauros uero magnos ad theodobertum
de italia direxit; Quod cum narsis impe
ratori posuisset in notitiam; Imperator
conductis praetio gentibus narsiti sola
cium mittit; Confligens que postea uic
tus abscessit; Deinceps uero buccele
nus siciliam occopauit; De quae etiam
tributa exigens regi transmisit; Magna
enim ei felicitas in his condicionibus fuit;
LIII Asteriolus tunc et secundinus magni
cum rege habebantur. Erat autem
uterque sapiens et rhetoricis inbu
tus litteris; sed secundinus plerumque
legationem imperatori a rege emissus inti
lar; Et ob hoc iactantiã sumpserat ac
nonnulla contrarationem exercebat;
Qua de causa factum est ut inter illum at
que asteriolum litis saeua consurgeret.
Quae usque ad hoc proficit ut oblitis uer

borum obiectionibus propriis se manibus
lacerarent; Cumque haec per regem paci
ficata fuissent et secundinus adhuc de sua
caede timeret; Nata est inter eos rursū
intentio; Rex suscipiens secundini causam
asteriolum in eius potestatem dedit; Qui
ualde humiliatus est et ab honore deposi
tus. Sed per uuisigardem reginam iterum
est restitutus; Mortua autem illa con
surgens iterum secundinus eum interfe
cit; Nam hic moriens filium dereliquit.
Qui cum creuisset et esset adultus coe
pit patris sui uelle iniuriam uindecare;
Tunc secundinus timore perterritus dum
de uilla in uillam ante eum fugiret; Cum
se iam uideret eo inminente non posse
euadere ne in manus inimici corrueret
ueneno se ut dicitur interfecit;
XX Desideratus uirdunensis episcop̄. cui
IIII theodoricus rex multas inrogauit in
iurias; Post multa exilia ac dampna
atque erumpnas ad libertatem propriā
dn̄o iubente redisset; Et episcopatum ut
diximus aput uirdunensim urbem poti
retur; Uidens habitatores eius ualde
pauperes atque distitutos dolebat.

pereos; Et cum ipse per theodoricum
de rebus suis remansisset extraneus.
nec haberet de proprio qualiter eos con
solaretur; Bonitatem et clementiam
circa omnes theodoberthi regis cer
nens. Misit ad eum legationem dicens;
Fama bonitatis tuae in uniuersam terrã
uulgatur; Cum tanta sit tua largitas.
ut etiam non petentibus opem praes
tes. Rogo si pietas tua habet aliquid
de pecunia nobis commodes qua ciues
nostros releuare ualeamus; Cumque
hunc cotium exercentes responsum in
ciuitate nostra sicut reliquae habent
praestiterint; Paecuniam tuam cum
usuris legitimis reddimus; Tunc ille
pietate commotus; septemilia aureo
rum praestitit; Qua ille accipiens per
ciues suos erogauit. At illi negotia ex
ercentes diuites per hoc effecti sunt
et usque hodie magni habentur; Cum
que antedictus episcopus debitam pe
cuniam obtulisset regi; respondit rex;
non habeo necessarium hoc recipere;
sed mihi sufficit si dispensatione tua
pauperes qui oppraemebantur inopia.

per tuam successionem uel per meam lar
gitatem sunt releuati; Et nihil exigens
antedictus ciues diuites fecit ;
IIII Defuncto autem aput urbem supra
dictam memoratum antestitem
Agiricus quidam e ciuibus in eius cathe
dram subrogatus est; Siacrius autem
filius eius reminiscens iniurias patris qua
liter a Siriualdo rege theodoricum incu
satus non solum spoliatus uerum etiam
suppliciis adfectus fuisset oppraessus;
Cum armata manu Siriualdum taliter in
terfecit; Mane facto cum nebula esset
condensa et uix adhuc disrumpentibus te
nebris aliquid quis possit discernere;
Uenit ad uillam eius in Diuionense terreto
rio cui nomen est Floriacum; Egresso
que domum uno amicorum putantes ipsu
Siriualdum esse interfecerunt eum;
Et reuertentibus quasi uictoriam obte
nuissent de inimico; Indicat eis unus ex
familia non eos dnm interfecisse sed su
drium; At illi regressi requirentes cu
cellulam in qua dormire solitus erat fre
pertam adgrediuntur; Ad cuius ostium
de uelissime pugnantes nihil ei poterant

praeualere; Dehinc eruftum ab unola
tere parietem ingredientes gladio eum
interfecerunt; Post mortem enim the
odorici hic interfectus est;
His denique gestis theodobertus rex
aegrotare coepit; Ad quem medici
multas studia inpenderunt sed nihil ualuit.
quia eum iam dns uocare iubebat; Ergo
cum diutissime aegrotasset ab ipsa infir
mitate deficiens reddidit spm; Franci
uero cum parthenium in odio magno habe
rent. Pro eo quod eis tributa ante dicti
regis tempore inflixit eum persequi coe
perunt; Ille uero in periculo se positum
cernens confugium ab urbe facit; Ac
duobus episcopis suppliciter exoratum
eum ad urbem treuericam deducentes.
populis saeuientes sedtione sua prae
dicatione conpraemirent; Quibus euen
tibus nocte dum in strato suo decumbe
ret. Subito per somnium uocem magna
emittit dicens; heu heu succurrite qui
adestis et auxilium ferte pereunti; A quo
clamore expergefacti qui aderant in
terrogant quid hoc esset; Respondit
ille; Ausanius amicus meus cum papia

H

nilla coniuge quos olim interfeci ad iudici
um me arcessebant dicentes; Veni ad
respondendum quia causaturus es nobis
cum coram dno; Zelo enim ductus ante
aliquos annos coniugem innocentem ami
cumque perimerat; Igitur accedentib;
episcopis ad antedictam urbem cum s
trepentis populi seditionem ferre non
possint eum in eclesia abdire uoluerunt;
Scilicet ponentes eum in arca et desuper
sternentes uestimenta quae erant ad u
sum eclesiae; Populos autem ingressus
perscrutatusque uniuersos eclesiae
angulos cum nihil repperissent frendens
egrediebat ur; Tunc unus ex suspicio
ne locutus ait; En arca in qua non est
inquisitus aduersarius noster; Dicenti
bus uero custodibus nihil in ea aliud nisi
ornamenta eclesiae contineri; Illi cla
uem postulant aientes nisi reseraueri
tis uelocius ipsi eam sponte confringeam
Denique reserata arca amotis linteami
nibus inuentum extrahunt plaudentes
atque dicentes; Tradidit ds inimicum
nostrum in manibus nostris; Tunc cae
dentes eum pugnis sputisque perurgu

entes uinctis post tergum manibus ad
columpnam lapidibus obruerunt; Fuit
autem in cybis ualde uorax; Sed quae su
mebat quo caelerius ad manducandū
commoueretur; Sumpto aloae ueloci
ter digerebat; sed strepitus uentris
absque ulla auditorum reuerentia in
publico emittebat; hoc ergo exitum
consummatus interiit;
Grauem eo anno et solito asperio
rem hiemem fecit. Ita ut torren
tes concatinati gelu peruium po
pulis tamquam reliqua humus prae
berent; Aues quoque rigore adfectae
uel fame absque ullo hominum dolo cum
magnae essent niues manu capiebantur;
A transitu igitur chlodouechi usque
transitum theodoberthi conputan
tur anni triginta septae; Mortuo
ergo theodoberto quarto decimo
regni anno regnauit theodobaldus fili
us eius pro eo;

EXPLICIT LIBER TERTIUS

INCIPIUNT CAPITULA LIB IIII

BRUNECHILDEM AC
CIPIT
I DE UXORIBUS CHIL
PERICI
XII DE SECUNDO SIGIBER
THI CONTRA CHU
NUS BELLUM
XII QUOD ARUERNI AD
CAPIENDAM ARILA
TENSIM URBEM EX
IUSSU SIGIBERTHI
REGIS ABIERUNT
XII DE TAURE DUNECAS
II TRO ET ALIIS SIGNIS
DE REGIBUS SPA
NORUM
I DE INTERITU PAL
LADI ARUERNI
DE IMPERATORE
IUSTINI
QUOD ALBAENUS
CUM LANGOBARDIS
ITALIAM OCCUPAUIT
DE BELLIS MUMMU
LI CUM EISDEM
DE LANGOBARDIS

ET MUMMULO
XXI QUOD MUMMOLUS
TURONUS UENIT
XXII DE INTERITU AN
DARCI
XXIII QUOD THEODOBER
TUS CIUITATES PER
UASIT
XXIIII QUOD SIGIBERTUS
PARISIUS UENIT
XXV QUOD CHILPERICUS
CUM GUNTHRAM
NO FOEDUS INIIT
ET DE OBITU THEO
DOBERTHI FILI
EIUS
XXVI DE OBITU SIGIBER
THI REGIS

EXPLICIT
CAPITOLATIO
INCIPIT LIBER
QUARTUS

IGITUR CHRODICILDIS REGINA
plena dierum· bonisque operibus pre
dita· Aput urbem Turonicam obiit
tempore Iniuriosi episcopi; Quae pa
risius cum magno psallentio depor
tata in sacrario basilicae sci petri ad
latus chlodouechi regis sepulta est
a filiis suis childeberto atque chlo
thario regibus; Nam basilicam illam
ipsa construxerat· in qua et genoue
fa beatissima est sepulta

II Denique chlotharius rex indixe
rat ut omnes aeclesiae regni sui
tertiam partem fructuum fisco dissol
uerent; Quod licet inuiti cum omnes e
piscopi consensissent atque subscrip
sissent; Uiriliter hoc beatus iniurio
sus respuens subscribere dedignatus
est dicens; Si uolueris res dī tollere dn̄s
regnum tuum uelociter auferet; Quia
iniquum est ut pauperes quos tuo debes
alere horreo ab eorum stipe tua repl
antur; Et iratus contra regem nec ua
le dicens abscessit; Tunc commotus rex
timens etiam uirtutem beati martini·

misit post eum cum muneribus ueniā
praecans et hoc quod fecerat damp
nans simul que et rogans ut pro se uir
tutem beati martini antestetis ex
oraret;
Denique ipse rex de diuersis muli
eribus septem filios habuit id est
de ingundae guntharium childericū
charibertum gunthramnum sigi
berium et chlotsindam filiam; de are
gundae uero sorore in ingundis chilpe
ricum; De chunsina habuit chram
num; Quae autem causa fuerit ut uxo
ris suae sororem acciperet dicamus;
Cum iam ingundem in coniucio accipis
set et eam unico amore diligeret sug
gestionem ab ea accipit dicens; Fecit
dns meus de ancilla sua quod libuit et
suum stratum adsciuit; Nunc ad con
plendam mercidem quid famula tua
suggerat audiat dominus meus rex;
praecor ut sorori meae seruae ues
trae utilem atque habentem uirum
ordinare dignemini; Unde non humili
er sed potius exaltata seruire fide
lius possem; quod ille audiens cum es

SET NIMIUM LUXORIOSUS IN AMORE ARECUN
DIS INCEDIT ET AD UILLAM IN QUA IPSA RESE
DEBAT DIRIGIT. EAM QUE SIBI IN MATRIMO
NIO SOCIAUIT; QUA ACCEPTA AD INGUNDĒ
REDIENS AIT; TRACTAUI MERCEDEM ILLAM
INPLERE QUAM ME TUA DULCETUDO EXPE
TIIT; ET REQUIRENS UIRUM DIUITEM AT
QUE SAPIENTEM QUEM TUAE SORORI DEBE
REM ADIUNGERE — NIHIL MELIUS QUAM
ME IPSUM INUENI; ITAQUE NOUERIS QUIA
EAM CONIUGEM ACCEPI QUOD TIBI DISPLICE
RE NON CREDO; AT ILLA QUOD BONUM IN QUID
UIDETUR IN OCULIS DOMINI MEI FACIAT TAN
TUM ANCILLA TUA CUM GRATIA REGIS UIUAT;
GUNTHARIUS UERO CHRAMNUS ATQUE CHIL
DERICUS UIUENTE PATRE MORTUI SUNT;
EXITUM UERO CHRAMNI IN POSTERUM SCRI
BEMUS; ALBOENUS QUOQUE REX LANGOBAR
DORUM CHLOTSINDAM FILIAM REGIS ACCIPI
OBIIT AUTEM INIURIOSUS EPISCOPUS URBIS
TURONICAE DECIMO ET SEPTIMO EPISCO
PATUS SUI ANNO; CUI BAUDINUS EX DOMES
TICO CHLOTHARI REGIS SUCCESSIT DECĒ
ET SEX; POST OBITUM BEATI MARTINI; CHA
NAO QUOQUE BRITTANORUM COMES TRES
FRATRES SUOS INTERFECIT; UOLENS AUTĒ

Sci petri boluacensis.

adhuc macliauum interfecere ; Con
praehensum atque catenis oneratum
in carcere retinebat ; Qui per feliccem
namneticum episcopum a morte libe
ratus est ; Post haec iurauit fratri
suo ut ei fidilis esset ; Sed nescio quo
casu sacramentum inrumpere uoluit ;
Quod chanao sentiens iterum eum per
sequebatur ; At ille cum se euadere
non posse uideret post alium comitem
regionis illius fugit nomine chonomo
rem ; Is cum sentiret persecutores eius
adpropinquare sub terra eum in loculo
abscondit conponens desuper ex more
tumolum paruumque ei spiraculum re
seruans unde alitum resumere possit ; Ad
uenientibus autem persecutoribus eius
dixerunt ; Ecce hic macliauus mortuus
atque saepultus iacet ; Quod illi audien
tes atque gaudentes et super tumulum
illum bibentes renuntiauerunt fratri
eum mortuum esse ; Ille audiens regnum
eius integrum accipit ; nam semper brit
tani sub francorum potestate post
obitum regis chlodouechi fuerunt ; Et
comites non regis appellati sunt ; maclia

uus autem de subterra consurgens uene-
ticam urbem expetiit; Ibique tunsoratus
ē et episcopus ordinatus est; Mortuo autē
chanaone hic apostatauit; Et dimissis
capillis uxorem quam post clericatum re
liquerat cum regno fratris simul accipit;
Sed ab episcopis excommunicatus est; Cui
qualis fuerit interitus sequenter scribe
mus; Obiit autem Baudinus episcopus
anno sexto episcopatus sui; In cuius loc
guntharius abba subrogatur decē sēptē
post transitum sci martini;
VI. Regnante uero agilane aput hispania
cum populo grauissimo dominationis
suae iugo attereret; Exercitus
imperatoris hispanias est ingressus et
ciuitates aliquas peruasit; Interfecto
autem agilane athanagildus regnum eius
accipit; Qui multa bella contra ipsum ex
ercitum postea egit et eos plerumque de
uicit; Ciuitatesque quas male peruase
rant ex parte auferens de potestate eor
VII Theodoualdus uero cum iam adul
tus esset ualdetradam duxit uxorem;
Hunc theudoualdum ferunt malignis
se ingenii; Ita ut iratus cuidam quem

suspectum de rebus suis habebat fabulā
fingeret dicens; Serpens ampullam uino
plenam repperit; per huius enim os in
gressus quod intus habebatur auidus hau
sit; A quo inflatus uino exire per aditum
quo ingressus fuerat non ualebat; Ueni
ens uero uini dominus cum ille exire nite
retur nec possit ait ad serpentem; Euo
me prius quod inglutisti et tunc pote
ris abscedere liber; Quae fabulam agnū
m timorem et odium praeparauit; Sub
eo enim et buccelenus cum totam italiam
in francorum regno redigesset á narsite
interfectus est; Italia ad partem impe
ratoris capta nec fuit qui eam ultra reci
peret; Sub huius tempore uuas in arbore
quam saucum uocamus absque uites con
iunctione natas uidimus; Et flores ipso
rum arborum quae nostis nigra grana
proferre solitae sunt racemorum grana
dederunt; Tunc in circulum lunae quin
ta stella ex aduerso ueniens introisse ui
sa est; Credo hoc signā mortem ipsius
regis adnuntiasse; Ipse uero ualde infir
matus a cinctura deorsum se nidē care
non poterat; Qui paulatim incedens sep

timo regni sui anno mortuus est; Regnum
que eius chlotharius rex accipit. Copu
lans ualdetradam uxorem eius stratui
suo; Sed increpitus a sacerdotibus reli
quit eam; Dans ei garialdum ducem diri
gens que aruernus chramnum filiū suum;
VIII Eo anno rebellantibus saxonibus chlo
tharius rex commoto contra eos exer
citu maximam eorum partem deleu
peruagans totam thoringiam ac deuas
tans pro eo quod saxonibus solaciū praebu
VIIII Chramnus uero his diebus apud aruer
num resedebat; Multae enim cause
tunc per eum inrationabiliter gere
bantur et ob hoc acceleratus est de mun
do; Multum enim maledicebatur a popu
lo; nullum autem hominem diligebat a quo
consilium bonum utilemque possit acci
pere; Nisi collectis uilibus personis ae
tate iuuenali et fluctuantibus; Eosdem
tantummodo diligebat eorum que consi
lium audiens. Ita ut filias senatorum
tis praeceptionibus eisdem uide trahi iu
beret. Firminum a comitatu urbis
grauiter iniuriatum abegit. Et sa
lustium euuodii filium subrogauit

FIRMINUS CUM SOCRU SUA AECLESIAM PETIIT;
ERANT AUTEM QUADRAGINSIMAE DIES· ET CAU
TINUS EPISCOPUS BRIUATENSIM DIOCISIM PSAL
LENDO ADIRE DISPOSUERAT IUXTA INSTITUTIO
NE SCI GALLI SICUT SUPRA SCRIPSIMUS; E
GRESSUS EST IGITUR EPISCOPUS AB URBE CUM
MAGNO FLETU METUENS NE ALIQUID IN ITENERE
ADUERSI PERFERRET; INTENDEBAT ENIM ET
IPSE REX CHRAMNUS MOENAS; QUI DUM FIER
ET MISIT REX IMNACHARIUM ET SCAP
THARIUM PRIMOS DE LATERE SUO DICENS; ITE
ET UI ABSTRAHETE FIRMINUM· CAESARIAM
QUE SOCRUM EIUS DE AECLESIA; DESCENDEN
TE UERO EPISCOPO CUM PSALLENTIO SICUT
SUPRA MEMORAUIMUS· HII QUI MISSI A CHRAM
NO FUERANT INGREDIUNT[illegible] UR ECLESIAM
ET FIRMINUM CAESARIAMQUE UARIIS FABULA
TIONUM DOLIS MULCERE TEMPTANT; CUM
QUE UBI DIUTISSIME ALII EX ALIIS DEAMBU
LANTES PER AECLESIAM CONLOQUERENTUR· ET
IN HOC QUI CONFUGERANT INTENTI [illegible]
ANIMO QUAE DICEBANTUR [illegible] SEDIS SA
CRAE QUAE TUNC RESERATAE FUERANT AD
PROPINQUANT; TUNC IMNACHARIUS FIR
MINUM SCAPTHARIUS CAESARIAM ADPRAE
HENSIS INTER BRACHIA AB ECLESIA EICIUNT

paratis pueris qui susciperent; Quos ta
tim in exilio derexerunt; Sed die altera
depraessis sompno custodibus ipsi se li
beros sentientes. Ad beati iuliani basi
licā confugiunt. Et sic ab exilio liberan
tur; Res tamen eorum fisco conlatae sunt;
Cautinus autem episcopus cum suspectus
esset quod et ipse iniuriaretur. Ac me
moratum iter terens aequum habe re
stratum uidit post ergum homines ueni
entes cum caballis qui ad occursum ei
ueniebant et ait; Uae mihi quia hi sunt
quos chramnus dirixit ad me conpraehen
dendum; Et ascenso aequite (t equo) relicto
psallentiosa[illegible] lus usque in porticum ba
silicae sc̄ti iuli[illegible] ani; Ambis urguens cal
caneis cornipedem paene exanimis per
currit; Sed nos haec narrantis salus
tii sententiam quam in detractoribus
historiograffoorum memoramus; ait
enim [illegible]are uum uidetur res gestas scri
bere; Pr[illegible] quod facta dictis exae
quanda sunt. Deinde quia plerique que
delicta reprahenderis malivolentiae
inuidia dicta putant; Sed coepta sequam
uiiii [illegible]etur chlotharius post mortem [illegible]

57

uualdi cum regnū franciae suscepisset at
que eum circuiret; Audiuit a suis initera
ta insania effer[u]iscere saxones sibique
esse rebelles; Et quod tributa quae ean
nis singolis consueuerant ministrare
contempnerent reddere; His incitatus
uerbis ad eos dirigit; Cumque iam prope
terminum illorum esset; Saxones legā
tos ad eum mittunt dicentes; Non enim su
mus contemptores tui; Et ea quae fra
tribus ac nepotibus tuis reddere consue
uimus non negamus et maiora adhuc si
quaesieris reddimus; Unum tantum depr[ec]
oscimus ut sit pax ne tuus exercitus
et noster populus conligatur; Haec
audiens chlotharius rex ait suis; Be
ne locuntur hii homine non inruamus
super eos ne forte peccemus in dm̄; At
illi dixerunt; Scimus enim eos esse men
daces nec omnino quod promiserunt im
pleturos; inruamus super eos; Rursum sa
xones obtulerunt medietatem facul
tatis suae pacem petentes; Chlothar
ius ait suis; Desistite quaeso ab
his hominibus ne super nos dī ira concitet
ur; Quod illi non adquieuerunt; Rursus

SAXONES OBTULERUNT UESTIMENTA PAC
CORA AUT OMNI CORPUS FACULTATIS SUAE DI
CENTES; HAEC OMNIA TOLLE ET MEDIE
TATE TERRAE NOSTRAE TANTUM UXORES ET
PARUOLUS NOSTROS RELINQUETE LIBEROS
ET BELLUM INTER NOS NON COMMITTATUR;
FRANCI AUTEM NEC HOC ADQUIESCERE UOLU
ERUNT; QUIBUS AIT CHLOTHARIUS REX
DESISTITE QUAESO DESISTITE AB HAC INTEN
TIONE; UERBUM ENIM DIRECTUM NON HABE
MUS; NOLITE AD BELLUM IRE IN QUO DISPER
DAMINI; TAMEN SI ABIRE UOLUERITIS SPON
TANEA UOLUNTATE EGO NON SEQUAR; TUNC
ILLI IRA COMMOTI CONTRA CHLOTHARIUM
SUPER EUM INRUUNT; ET SCINDENTES TEN
TORIUM EIUS IPSUMQUE CONUITIIS EXASPE
RANTES AC UI DETRAHENTES INTERFECE
RE UOLUERUNT SI CUM ILLIS ABIRE DEFER
RET; HAEC UIDENS CHLOTHARIUS INUITUS
ABIIT CUM EIS; A QUIBUS INITO CERTAMINE
MAXIMA AB ADUERSARIIS INTERNITIONE CAE
DUNTUR; TANTAQUE AB UTROQUE EXERCI
TU MULTITUDO CECIDIT UT NEC AESTIMARI
NEC NUMERARE PAENITUS POSSIT; TUNC
CHLOTHARIUS UALDE CONFUSUS PACEM PE
TIT DICENS SE NON SUA UOLUNTATE SUP

XII

d. IIII

58

eos uenisse; quaobtentia adpropriarediit;
Chramnus uero aput aruernus diuer
sa et dixemus exercebat mala; Sem
per aduersus cautinum episcopum
inuidiam tenens; Eo tempore grauiter
egrotauit ita ut capilli eius animia fe
bre deciderunt; Habebat autem tunc se
cum uirum magnificum et omnibus per
fectum ciuem aruernum ascouindum
nomine qui eum ut ab hac malitia quae re
gebat auertere sed non poterat; Habe
bat enim et leonem pectauinsem adom
nia mala perpetranda grauem stimu
latorem qui nominis sui tamquam leo erat
in omni cupiditate saeuissimus; Hic fer
tur quadam uice dixisse quod martinus
et martialis confessores dñi nihil fisci
rebus utile reliquissent; Sed statim
percussus uirtute confessorum sur
dus et mutus effectus amens est mor
tuos; Uenit miser ad basilicam sci mar
tini toronus caelebrauitque uicilias
dedit munera sed non eum respexit uir
tus consueta; Cum ipsa enim qua uene
rat infirmitate regressus est; Chrā
mnus ab aruerno regressus pectauus

CIUITATEM UENIT; UBI CUM MAGNA PO
TENTIA RESEDERET, SEDUCTUS PER MALO
RUM CONSILIUM AD CHILDEBERTHUM PA
TRUUM SUUM TRANSIRE CUPIT PATRI INSI
DIAS PARARE DISPONENS; ILLE UERO DO
LOSAE QUIDEM SED SUSCIPERE EUM PROMI
SIT; QUEM MONERE SPIRITALITER DEBUE
RAT NE PATRI EXSISTERET INIMICUS; ILLI
PER OCCULTOS NUNTIOS INTER SE CONIURAN
CONTRA CHLOTHARIUM UNANIMITER CONS
PIRANT; SED NEC MEMOR FUIT CHILDEBER
THUS QUOD QUOTIENSCUMQUE ADUERSUS
FRATREM SUUM EGIT SEMPER CONFUSUS RE
CESSIT; CHRAMNUS UERO HOC FOEDERE INITO
LIMOUICINO REDIIT; ET ILLUD QUOD PRIUS
AMBULAUERAT IN REGNO PATRIS SUI IN SUAM
DOMINATIONE REDEGIT; TUNC ARUERNUS
POPULUS INFRA MUROS TENEBATUR INCLU
SOS; ET DIUERSIS INFIRMITATIBUS OPPRES
SUS GRAUITER INTERIBAT; PORRO CHLO
THARIUS REX DUOS FILIOS SUOS ID EST CHA
RIBERTUM ET GUNTHRAMNUM AD EUM DI
RIGIT; QUI PER ARUERNUM UENIENTES AU
DIENTESQUE QUOD IN LIMOUECINO ESSET
USQUE AD MONTEM QUEM NIGRUM NO
DICUNT ACCEDUNT; EUMQUE REPPERIUNT

figentes que tentoria contra se rese
derunt; mittentes legationem ut res
paternas quas male peruaserat red
dere deberet; Sin autem aliud campū
praeparare ad bellum; Cumque ille
patre subortum se esse confingeret di
xeret que omne quod circuiui laxare non
potero; Sed sub mea hoc postate cum sacra
[illegible] patris mei cupio retenere; Illi uero pro
[illegible]m inter ipsos diiudicare postulant;
[illegible]mque moto utraque exercitu cum mag
[illegible] armorum apparatu ad bellum conue
nissent; Subito exorta tempestas cum
graui coruscatione atque tonitruo eos
ne pugnarent inhibuit; Redeuntes au
tem ad castra; chramnus dolosae perex
[illegible]aneam personam patris mortem fra
tribus pronuntiat; Eo enim tempore
bellum contra saxones quod supra dixi
mus gerebatur; At illi timentes cum
magna uelocitate burgundiam redie
runt; chramnus uero cum exercitu post
eos dirigens usque ciuitatem cauillonen
[illegible]uenit; Eamque obsidens adquisiuit;
[illegible]nde usque diuionense castrum
[illegible]rienit; Ibique cum die dominico ad

uenisset quid gestum fuerit dicamus;
Erat ibi tunc scs tetricus episcopus cui
in superiore libello memoriam feci
mus; Positis clerici tribus libris super
altarium id est prophetiae apostoli
atque aeuangeliorum orauerunt ad
dnm ut chramno quid eueniret osten
deret; Aut si ei felicitas succederet
aut certe si regnare possit diuina p
tentia declararet; Simulque una
habentes conhibentiam ut unusquis
que in libro quod primum aperiebat ho
ad missas et legeret; Aperto ergo pri
mo omnium prophetarum libro reppe
riunt auferam maceriam eius et erit
in dessolationem; Pro eo quod debuit
facere uuam fecit labruscam; Re
serato quoque apostoli libro inueni
Ipsi enim diligenter scitis fratres qd
dies dni sicut fur in nocte ueniet; C
dixerint pax et securitas tunc repen
nus superueniet illis interitus; Sic
dolores parturientes et non effu
Dns autem per euangelium ait; Qu
audit uerba mea adsimilabitur uir
stulto qui aedificauit domum suam

60*

arenam; descendit pluuia aduenerunt
flumina flauerunt uenti et inruerunt
in domum illam et cecidit; et facta est
ruina eius magna; Chramnus uero ad
basilicas ut ante dicto sacerdotes sus
ceptus est; Ibique panem comedens
ad childeberthum pertendit; Infra
muros tamen diuionensis non est per
missus intrare; Fortiter tunc rex
chlotharius contra saxones decerta
bat; Saxones enim ut audierunt per
childeberthum commoti atque indig
nantes contra francos superiore an
no. Exeuntesque de regione sua in
franciam uenerant; Et usque diuitiam
ciuitatem praedas egerunt; Nimium
graue scaelus perpetrati sunt ;
Tunc chramnus iam accepta
uuiliacharii filia parisius accedens
cum childebertum regem constrin
git in fide atque caritate; Iurans se
rissimum patri esse inimicum; Chil
bertus autem rex dum chlotharius
ntra saxones decertaret in campa
iam remensem accedit; Et usque re
is ciuitatem properans cuncta prae

des atque incendio devastavit; Au
dierat enim fratrem suum a Saxoni
bus fuisse peremptum; Et regno suo
cunctas subici aestimans quae adire
potuit universa pervasit; Tunc et
Austrapius dux Chramnum metuens
in basilica sci Martini confugit; Cui
tali in tribulatione posito non defuit
divinum auxilium; Nam cum Chram
nus ita eum constringi iussisset ut nullus
illi alimenta praebere praesumeret.
Et ita arcius custodiretur nec aqua
quidem ei haurire liceret; Quo facili
us conpulsus inaedia ipse sponte sua
de basilica sca periturus exiret;
Accedens quidam vasculum illi cum aqua
sicienti detulit ad potandum; Quo
accepto velociter iudex loci advola
Ereptumque de manu eius terrae def
dit; Quod velox ultio et beati an
testis virtus est subsecuta; Eadem na
que die iudex qui ista gesserat cor
tus a febre nocte media expiravit
Nec pervenit in crastino ad illam hor
qua in basilica sci poculum de manu ex
cusserat fugitivi; Post istud mira

lum omnes ei opulentissime quae erant
necessaria detulerunt; Redeunte
autem in regnum suum rege chlotha
rio magnus cum eo est habitus; Tem
pore uero eius ad clericatum accedens.
Apud sellensem castrum quod in pecta
uo habetur diocisis episcopus ordena
tur; Futurum ut decedente pientio
antestite qui tunc pectauam regebat
ecclesiam ipse succederet; Sed rex
chariberthus in aliut uertit senten
tiam. Denique cum pientius episco
pus ab hac luce migrasset; Apud pa
risius ciuitatem pascentius qui tunc
abba erat basilicae sci hilari ei suc
cedit; Ex iusso regis chariberthi cla
mante austrapio sibi hunc redebere
locum; Sed parum ei hac tanti profuere
sermones; Ipse quoque regressus ad
castrum suum. Mota super se theifa
lorum seditione quos saepe grauaue
rat lancea sauciatus crudiliter uitam
finiuit; Diocises uero suas eclesia
pectaua recepit;
Childebertus igitur rex aegrotare
coepit; Et cum diutissime apud

parisius lectulo decubasset obiit ; Ad
basilicam beati uincenti quam ipse cons
truxerat est saepultus ; Cuius regnū
et thesauros chlotharius rex accipit ;
Uult rhogotham uero et filias eius duas
in exilium posuit ; Chramnus autem
patri praesentatur sed postea infide
lis extitit ; Cumque se cerneret eua
dere non posse brittaniā petiit ; Ibique
cum chono obro brittanorum comite
ipse uel uxor eius ac filiae latuerunt ;
Uulicharius autem sacerdos ad basilica
sci martini confugit ; Tunc scā basilica
a peccatis populi ac ludibriis quae in ea
fiebant per uuilicharium coniugemque
eius succensa est ; Quod non sine graui
suspirio memoramus ; Sed et ciuitas tho
ronica ante annum iam igne consumpta
fuerat ; Et totae eclesiae in eadem incen
tructae desertae sunt ; Protinus si
ati martini basilica orde nante chlo
thario rege stagno cooperta est ;
in illa ut prius fuerat eliganti arte
rata ; Tunc duae acies locustarum
paruerunt ; Quae per aruernum at
que limouicinum transeuntes ad feru

62

romanicum campum uenerunt inquo
proeliam interse actam maximae sunt
conlisae · Chlotharius autem rex con
tra chramnum frendens cum exercitu
aduersus eum in brittanias dirigit; Sed
nec ille contra patrem egredi timuit;
Cumque inunum campum conglobatus
uterque resederet exercitus · Et chram
nus cum brittanis contra patrem aci
em instruxisset · Incumbente noc
te a bello cessatum est; Ea quoque noc
te chonoober brittanorum comes di
xit ad chramnum; Iniustum censeo te
contra patrem tuum debere egredi; per
mitte me hac nocte ut inruam super eum;
Ipsumque cum toto exercitu prosternam;
Quod chramnus ut credo uirtute di prae
uentus fieri non permisit; Mane autem
facto uterque commoto exercitu ad
bellum contra se properant; Ibatque
chlotharius rex tamquam nouus dauid
contra absalonem filium pugnaturus
plangens atque dicens; Respice dne de
caelo et iudica causam meam · Quia
iniuste a filio iniurias patior; Respice
dne et iudica iuste; Illudque inpone

iudicium. Quod quondam inter absa
lonem et patrem eius posuisti; Confli
gentes etenim pariter britanorum
comes terga uertit ibique caecidit.
Denique chramnus fugam init. Naues
in mare paratas habens; Sed dum uxo
res uel filias liberare uoluit, ab exerci
tu patris oppraessus captus atque le
gatus est; Quod cum chlothario regi
nuntiatum fuisset, iussit eum cum uxo
re et filiabus igni consumi; Inclusique
in tugurium cuiusdam pauperculi; Chra
nus super scamnum extensus orario
sigilatus [u] est; Et sic postea super eos
incensa casola cum uxore et filiabus
interiit.

LIII Rex uero chlotharius anno quinqua
gesimo primo regni sui cum multis
muneribus limina beati martini
expetiit; Et adueniens toronus ad se
pulchrum antedicti antestetis, cunc
tas actiones quas fortassis neglegen
ter aegerat replicans et orans cum
grande gemitu ut pro suis culpis be
tus confessor dni misericordiam e
raret; Et ea quae inrationabilit

63

conmiserat suo obtentu dilueret; rex iam
regressus quinquaginsimo primo reg
ni sui anno dum in coetiam silvam vena
tionem exerceret a febrae corripitur;
Et exinde conpendio villa redit; In qua
cum graviter vexaretur a febrae aie
bat; Uua quid potatis qualis est ille
rex caelestis qui sic tam magnus reges
interfecit; In hoc enim taedio positus
spm exalavit; quem quattuor filii
sui cum magno honore sessionas defe
rentes; In basilica beati medardi se
pelierunt; Obiit autem post unum de
currentis anni diem quod chramnus
fuerat interfectus;
Chilpericus vero post patris fune
ra thesauros qui in villa brinnacu
nt congregati accepit et ad francos
ores petiit; Ipsosque muneribus
litos sibi subdidit; Et mox parisi
greditur sedemque childeber
egis occupat; Sed non diu ei hoc li
possidere; Nam coniuncti fratres
um exinde repulerunt; et sic in
e hi quattuor id est charibertus
hramnus chilpericus atque sigi

berthus. Divisionem legitimam faci-
unt. Dedit que sors Charibertum reg-
num Childeberthi. Sedemque habere
Parisius. Guntchramno vero regnum
Chlodomeris ac tenere sedem Aurilia-
ninsem. Chilperico vero regnum Chlo-
thari patris eius. Cathedramque Sues-
sionas habere. Sigibertho quoque
regnum Theodorici sedemque habere
Remensem.

XVII. Nam post mortem Chlothari r...
Chuni Gallias appetunt. Contra
quos Sigibertus exercitum dirigit.
Et gestum contra eos bellum vicit at-
que fugavit. Sed postea rex eorum a-
micitias cum eodem per legatos me-
ruit. Cum autem cum eis esset, tur-
batus est Sigiberthus. Chilpericus
frater eius Remus pervadit. Et ali-
as civitates quae ad eum pertinen...
abstulit. Ex hoc enim inter eos ...
peius est bellum civile surrex...
diens autem Sigibertus. Chu...
nis Suessiones civitatem occupa...
que inventum Theodobertum Chil...
rici regis filium adpraehendit...

64

exilio transmittit ; Accedens autē·
contra chilpericum bellū commo
vit ; Quo victo atque fugato civitates
suas in sua dominatione restituit; the
udobertum vero filium eius apud pon
ticone villam custodire iussit per
annum integrum ; Quem postea vir le
nis et clemens muneribus ditatum patri
incolumem sanum ; Data tamen sibi sa
cramenta ne umquam contra eum acce
deberet · quod postea peccatis faci
entibus est inruptum ;
Cum autem Guntchramnus rex reg
ni partem sicut fratres sui obte
nuisset ; Amoto Agroecola patri
cio Caelsum patriciatus honori donavit ·
virum procerum statu in scapulis vali
dum lacerto robustum in verbis tumi
dum in responsis oportunum · iuris lec
tione peritum ; Cui tanta deinceps ha
bendi cupiditas extetit · ut saepius ec
clesiarum res auferens suis dicionibus
sociaret ; Nam cum audisset quadā
die Isaiae prophetae lectionem in eccle
sia legere in qua ait · Vae his qui con
iungunt domum ad domum et agrum ad

agrum copulant usque ad terminu
loci. Exclamasse fertur in congrega
hoc: Vae mihi quia filius meus. Sed reli
quit filium qui absque liberis functu
maximam partem facultatis aeclesii
quas pater expoliaverat dereliqu
VIII Guntchramnus autem rex bon
primo Venerandam cuiusdam
rum ancillam pro concubina
sibi iunxit. De qua Gundobadu
um suscipit. Postea vero Marcatru
filiam Magnarii in matrimonium acce
pit. Gundobadum vero filium suum Au
relianis transmisit. Aemula autem
Marcatrudis post habitum filium in
ius morte crassatur. Transmissaque
ut aiunt venenum in potum occidit.
Quo mortuo ipsa iudicio di filium que
habebat perdidit et odium reg
currit. Demissaque ab eodem
to post tempore mortua est. Po
Austricildem cognomento Bobill
cipit. De qua alterum duos filios h
quorum senior Chlotharius, iun
domeris dicebatur. [illegible]
Chari
XV Porro Sigybertus rex in co

69

accipit uxorem. de qua filiam habuit;
...uae postea in cantia uirum accipien...
...ducta; Habebat tunc tempo
...ingoberga in seruitium suum dua
...llas pauperis cuiusdam filias; Qua...
...prima uocabatur marcouefa re
...giosa ueste habens. alia uero mero
...is; In quarum amore rex ualde de
...batur; Erat enim ut diximus arti
...lanariae filiae aemula. Ex hoc
...berga quod a rege diligerentur pa
...secretius operari fecit. Fuitu
...ut dum haec rex cerneret odio fi
lias eius haberet; Quo operante uo
...uit regem. Ille autem sperans ali
...noui uidere. aspicit hunc eminus
...s regias conponentem; Quod ui
...commotus in ira reliquit ingober
...merofledem accipit; Habuit
...am puellam opilionis id est pasto
...filiam nomine teudegildem;
...filium fertur habuisse quiu pro
...t ex aluo protinus delatus est ad
...lcrum; Huius regis tempore
...bem sanctonicam leontius con
prouinciae suae episcopis cum...

rium ab episcopatu depulit; Adse-
rens non canonice eum fuisse huic
honori donatum; Decretum enim chlo-
tharii habuerat ut absque metropol[...]
consilio benediceretur quia non erat
praesens; Quo eiecto consensum fa-
cere in heraclium tunc burdegalens[is]
urbis praesbyterum; Quod regi cha-
bertho subscriptum propriis mani[bus]
per nuncupatum praesbyterum tra[ns]-
miserunt; Qui veniens toronus rem
gestam beato eufronio pandit depra[e]-
cans ut hoc consensum subscribere
dignaretur; Quod vir di manifeste
respuit; Igitur postquam praesbyter
parisiacae urbis portas ingressus re-
gis praesentiam adiit haec effatus est
Salvae rex gloriosae sedis enim apo[...]
lica eminentiae tuae salutem mi[...]
uberrimam; Cui ille numquid a[...]
romanam adisti urbem ut papae il[...]
bis salutem deferres; Patris in[...]
byterui leontius cum provinci[...]
suis tibi salutem mittit; Indican[s]
lum sic enim vocitare consueverat
merium in infantia sua eiectum a[...]

copatu · Proeoquodpraetermissasaca
nonum · anctioneurbissanctonicae
episcopatum ambiuit · Ideoque consen
sum ad te dirixerunt ut alius in loco eius
substituatur; Quo fiat ut dum trans
gressores canonum regulariter arcu
antur regni uestri potentia aeuis pro
... ribus propacetur; Haec eo dicen
... ccendens rex cum a suis conspectu
... extrahi iussit; Et ipl austrospi
... plaustro opplet inponi desuper et in exilii
... praecipit dicens; Potas ne quia
non est super quisquam de filiis chlotha
ri regis qui patris facta custodiat
Quod hic episcopum quem eius uoluntas
elegit · Absque nostro iudicio proie
cerunt et statim de clericis uiris relegio
... episcopum in loco restituit; Diri
... etiam quosdam de camariis suis
... exactus Leontio episcopo mille aure
... liquos iuxta possibilitatem condep
... episcopos et sic principis est ul
... iuria; Post haec marco ue famu
... dis scilicet sororem coniugio co
puliit; Pro qua causa a sco germano
... copo excommunicati sunt uterque;

r

+

K

Sed cum eam rex relinquere nollit per
causam iudicio dī obiit; nec multo post
et ipse rex postea decessit; Cu[illegible]
post obitum theodecildis una regi[illegible]
rum eius nontios ad guntchramn[illegible]
regem dirigit; Se ultro offeren[illegible]
trimonio eius; quibus rex hoc red[illegible]
in responsis adcedere ad me [illegible]
at cum thesauris suis; Ego enim [illegible]
piam eam faciamque magnam in popu[illegible]
lis ut scilicet maiore[illegible] mecum ho[illegible]
quam cum ger[illegible]no meo qui nuper de[illegible]
[illegible]ptus est potiatur; At illa gauisa
collectis omnibus ad eum profecta
est; quod cernens rex ait; Rectius
est enim ut hi thesauri penes me hab[illegible]
antur. quam post hanc quae in[illegible]
germani mei torum adiuit; Tun[illegible]
tis multis paucis relictis arela[illegible]
eam monastirio distinauit; h[illegible]
ro aegre adquiescens ieiuniis [illegible]
giliis adflicta per occultos nuntio[illegible]
thum quendam adiuit. Prom[illegible]
si eam in spanias deduceret coniu[illegible]
polaret; Cum thesauris suis d[illegible]
nastirio egrediens libenter eu[illegible]

nes sequeretur ; Quod ille nihil dubi
tans se repromisit ; Cumque haec colla
tis rebus factisque uoluclis a cenubio
pararet egredi. Anticipauit uolun
tatem eius industria abbatissa eode
hendens adque fraudem eam graui
ribus custudiae mancipare pre
In qua usque ad exitum uitae pre
is non mediocribus adtrita passi
onis perdurauit ;

Porro Sigiberthus rex cum uideret
quod fratres eius indignas sibimet
uxores acciperint et per uilitatem
suam etiam ancillas in matrimonium
sociarent. Legationem in hispaniam
mittit et cum multis muneribus Bruni
atanagilde regis filiam petiit ;
um puella elegans opere uenus
ectu honesta moribus atque deco
dens consilio et blanda conloquio.
ater eius non denegans cum mag
sauris ante dicto regi transmi
le uero congregatis senioribus
rae paratis aepulis cum inmen
a atque iocunditate eam ac
nem ; Et quia

subiecta erat. Per praedicationem sa-
cerdotum atque ipsius regis commoni-
tionem conversa beatam in unitate con-
fessa trinitatem credidit atque chri-
mata est; Quae in nomine xpi catho-
ca perseverat;

XXI Quod videns Chilpericus rex cum
iam plures haberet uxores, soro-
rem eius Galsuendam expetiit; Pro-
tens per legatos se alias relictur-
tantum condignam sibi regisque prolem
mereretur accipere; Pater vero eius
has promissiones accipiens filiam suam
similiter sicut anteriorem ipsi cum ma-
nis opibus distinavit; Nam Galsuenda
aetate senior a Brunichilde erat;
Quae cum ad Chilpericum regem venisset
grandi honore suscepta est eiusque
sociata coniugio; A quo etiam m
amore diligebatur; detulerat e
cum magnos thesauros; Sed p
rem Fredegundis quam prius ha
Ortum est inter eos grande sca
Iam enim in lege catholica conv
fuerat et chrismata; Cumque
ei qu... r assiduae iniur

ferre. diceret que nullam se dignitatē
cum eodem habere. petiit ut relictis the
sauris quos secum detulerat libera re
diret per misit ter tiura ad patriam; Quod
ille per ingenia dissimulans uerbis eam
[illegible]bus demulsit; Ad extremum enim
[illegible] scillarius sit a puero mortuamque
[illegible] in strato suo; Post cuius obitū
[illegible] fletum magnam ostendit; Lychnus
[illegible] ille qui fune suspensus coram sepul
chrum eius ardebat. Nullo tangente
disrupto fune in pauimentum conruit;
Et fugiente ante eum duritia pauimen
tum tamquam in aliquod molle ele
mentum discendit atque medius est suf
fusus nec omnino contritus; Quod non
sine grandi miraculo uidentibus fuit;
[illegible] item cum eam mortuam deflesset
[illegible] paucos dies fredegundem recepit
[illegible] trimonio; Postquod factum repu
[illegible] sei fratres quod sua emissione an
te regina fuerit interfecta eum
[illegible] regno deiecerunt; Habebat autem
chilpericus tres filios de audoue
ra regina sua idest theudober
tum [illegible] supra meminimus merouec

CUM ATQUE CHLODOUECHUM; SED AD CEPTA
REDEAMUS ;

XXIII CHUNI UERO ITERUM IN GALLIAS UENIRE
CONABANTUR; ADUERSUM QUOS SIGIBER
TIUS CUM EXERCITU DIRIGIT ; HABENS
SECUM MAGNAM MULTITUDINEM UIRO
FORTIUM· CUM QUO CONFLIGERE DEBER
ISTI MAGICIS ARTIBUS INSTRUCTI DIUER
SAS EIS FANTASIAS OSTENDUNT ET EOS
UALDE SUPERANT ; FUGIENTE AUTEM
EXERCITU SIGIBERTHI IPSE INCLUSUS A CHU
NIS RETENEBATUR ; NISI POSTEA UT ERAT
ELEGANS ET UERSUTUS QUOS NON POTUIT
SUPERARE UIRTUTE PROELII SUPERAUIT
ARTE DONANDI ; NAM DATIS MUNERIBUS
FOEDUS CUM REGE INIIT UT OMNIBUS DIEBUS
UITAE SUAE NULLA INTER SE PROELIA COMMO
UERET ; IDQUE EI MAGIS AD LAUDEM
AD ALIQUID PERTENERE OPPROBIU
RATIONE PENSATUR; SED ET REX CHU
MULTA MUNERA REGI SIGIBERTHO
UOCABATUR ENIM GAGANUS ; OM
REGES GENTIS ILLIUS HOC APPELLA
NOMINE ;

XXIIII SIGIBERTHUS UERO REX ARELATEN
URBEM CAPERE COEPIENS ARUER

69

tommouere praecipit ; Erat enim
tunc firminus comes urbis illius qui cū
ipsis in capite abiit ; Sed et de alia par
te audouarius cum exercitu aduenit ;
Ingressique urbem arelatensim sacra
menta pro parte sigyberthi regis ex
[illegible]erunt ; Quod cum guntchramnus
[illegible]e conperisset celsum patricium cū
exercitu illuc dirigit ; qui abiens auen
[illegible] urbem absiulit ; Accedens arela
[illegible]tu uallans eam inpugnare regis exer
citum sigyberthi qui infra muros con
[illegible]batur coepit ; Tunc sabaudus e
piscopus dixit ad eos ; egredimini foris .
et inite certamen quia non poteritis
sub murorum conclusione degentes .
[illegible]nos neque urbis istius subiecta
[illegible]pendere ; Quod si uos dō propitio il
[illegible]uincitis nos fidem quam promisi
[illegible]custodimus ; Si uero illi contra uos
[illegible]luerint ecce reseratas repperie
[illegible]portas ingredimini ne pereatis ; hoc
[illegible]lo delusi egressi foris bellum pa
[illegible] Sed superati ab exercitu caelsi
[illegible]ineunt ; Uenientesque ad urbē
[illegible]repperiunt obser[illegible]

EXERCITUS A TERGO IACULIS FOEDERETUR
OPERIRETURQUE LAPIDIBUS AB URBANIS
AD AMNEM RHODANUM DIRIGUNT ; IBIQUE
PARMIS SUPERPOSITI ULTERIOREM RIP
EXPETUNT ; SED MULTOS EX HIS VIOL
AMNIS DIREPTOS ENECAVIT ; FECIT
RHODANUS TUNC ARVERNIS QUOD F
QUONDAM SEMOES LEGITUR DE TRO
CORREPTA SUB UNDIS SCUTA
LEASQUE ET FORTIA CORPORA VOLU
PARENT RARI NANTES IN GURGITE V
QUE VIS NANDI UT DIXIMUS INPULSO P
RUM QUE ADMINICULO LITORIS
RIUS PLANA CONTINGERE POTUERUNT ; C
NUDATI A REBUS AB AEQUITIBUS DISTITU
NON SINE GRANDE CONTUMELIA PATRIAE
TITUTI SUNT ; FIRMINO TAMEN ET ADO
DISCEDENDI VIA INDULTA EST ; MAC
TUNC VIRI EX ARVERNIS NON SOLUM T
TIS IMPITU RAPTI ; VERUM ETIAM GL
RUM ICTIBUS SUNT PROSTRATI ; ACS
CHRAMNUS REX RECEPTA URBE ILLA
CONSUETUDINEM BONITATIS SUAE
EAM DICIONIBUS FRATRIS SUI RESTI
XXIIII IGITUR IN GALLIIS MAGNUM PRODIGI
TAURE DUNE CASTRO APPARUIT SU

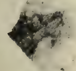
p

num fluuium collocatum erat ; Qui
m per dies amplius sexaginta nescio
quem mugitum daret ; Tandem scis
sus atque separatus mons ille ab alio
nte sibi propinquo cum hominibus
lesiis opibusque ac domibus in fluui
it ; Exclusus aque amnis illius lito
mare retrorsum petiit ; Locus et
ille ab utraque parte a montibus
serat inter quorum angustias tor
defluit ; Inundans ergo superio
partem qua ripae insedebant ope
atque diluit cumulaenim aquae
umpens deorsum inopinatos reperiens
homines ut desuper fecerat ipsos eneca
domus euertit iumenta deleuit et
cta quae litoribus illis insedebant
que ad Ienubam ciuitatem uiolenta
ue subita inundatione deripuit at
subuertit ; Traditur a multis tan
congeriem inibi aquae fuisse ut in
dictam ciuitatem super muros in
deretur ; Quod dubium non est quia
imus Rhodanus in locis illis inter
stias montium defluit Nec habuit
uere cum fuit exclusus quo se deuer

teret · Commotaq; que monte in qui [illegible]
discenderat ad semele rupit et sic cu[illegible]
ta deleuit; quod cum factum fuisset [illegible]
triginta monachi unde castri ruera[illegible]
aduenerunt; Et terram illam qua[illegible]
monte de ruente remanserat fod[illegible]
essiue ferrū repperiunt; quod dūa cer[illegible]
mucitū montes ut prias fuerat audi[illegible]
Sed dūa seua cupiditate retenerentur [illegible]
que non diruerat sup eos cecidit quos oper[illegible]
fecit nec ultra inuenti sunt; Sim[illegible]
etante cladem aruernam magnam [illegible]
one millam prodicia terruerunt [illegible]
plerumque tres et quattuor splendo
rēs magni circa solem apparuerun[illegible]
Quod rustici soles uocabant dicen[illegible]
Ecce tres uel quattuor soles in cae[illegible]
quadam tamen uice in kalendis o[illegible]
bribus ita sol obscuratus appar[illegible]
ut nec quarta quidem pars in eo [illegible]
cens remaneret · Sed tetra at q[illegible]
color apparens quasi saccus uid[illegible]
tur; Nam et stella quam quidam [illegible]
ten uocant radium tamquam gl[illegible]
habens super regionem illam p[illegible]
xum in tecrum apparuit et cael[illegible]

71

aerevisumest · etmultaaliasignaap
parueruNt ; InaeclesiaveroaruerNa
[illegible]matu.inaecaelebrarenturvigi
[illegible]inquadamfestivitateaviscore
[illegible]squamalaudamvocamus · ingres
[illegible]nialuminariaquaelucebant · alis
[illegible]rpositisintantavelocitateex
[illegible]utputareseainuniushominis
[illegible]upositaaquaefuissesubmersa ;
[illegible]acrarioautemsubvelotransiens ·
[illegible]eumextinguerevoluit ; Sedab
[illegible]ariisprohibitaatqueoccisaest ·
[modo] [illegible]lietinbasilicabeatiandreaedeli
[illegible]islucentibusavisaliafecit ; Iam
[illegible]oadvenienteipsaclade · tantastra
[illegible]epopuloper totamregionemillā
[illegible]acestutnecnumerarepossitquan
[illegible]idemcaeciderintlegiones ; Nā
[illegible]amsarcofagiauttabulaedefecis
[illegible]decimauteoampliusinunamhu
[illegible]ossamsepeliebantur ; Numerati
[illegible]autemquadam [die] dominicainunam
[illegible]etribasilicamtrecentadefunc
[illegible]corpora ; Eratenimetipsamors
[illegible]anamnascenteininguineautin
[illegible]avulnereinmodumserpentisita

interficiebatur homo ille a ueneno qui
die altera aut tertia spiritum exalaret.
Sed et sensum mulsilla ueneni auferebat
ab homine; Tunc et Cato praesbyter
mortuus est; Nam cum de a clade multi [illegible]
fugissent. Ille tamen populum [illegible]
liens et missas uiriliter dicens [illegible]
quam ab eo loco discessit; Hic autem
praesbyter multae humanitatis [illegible]
satis dilector pauperum fuit; Et [illegible]
credo haec causa ei si quid superbiae
habuit medicamentum fuit; Cautinus
autem episcopus cum diuersa loca [illegible]
cladem timens circuisset ad ciuitatem
regressus est. Et haec incurrens [illegible]
rasceuen passionis dominicae [illegible]
Nam ipsa hora et Tetradius cons[illegible]
nus eius mortuus est; Tunc et [illegible]
num Bito rex cauillonum atque [illegible]
ab hac infirmitate ualde depo[illegible]
XXV Ergo ut ad historiam rede[illegible]
Mortuo aput hispaniam [illegible]
eldo leuuieldo fratre regn[illegible]
pit; Defuncto igitur Leuuane [illegible]
dus fratre eius totum regnum [illegible]
[illegible] uxorem mortua [illegible]

72

[illegible]runichildis matrem accipit; Duos fi-
[illegible]lios de prima uxore habens· quorum
[illegible]unus sigiberthi alius childerici filiam dis-
[illegible] sauit; Ille quoque inter eos regnu-
[illegible]aliter diuisit; interficiens omnes
[illegible] qui reges interimere consueue-
[illegible] non relinquens ex eis mingentē
[illegible] ad parietem ;

Palladius autem britani quondā
[illegible]comitis et caesariae filius comita-
[illegible] in urbe gabalitana sigiberthi re-
[illegible] opitulante promeruit; Sed orta
[illegible]tione inter ipsum partemium que
[illegible]scopum ualde populum contiderat;
[illegible]plerumque conuiciis ac diuersis
[illegible]opprobriis criminibusque obruebat
[illegible]copum· Peruadens res ecclesiae·
[illegible]nsque homines eius; Unde fac-
[illegible]tum est ut haec intentione crescente
in praesentiam iam dicti princi-
[illegible]properassent· et diuersas sibi in-
[illegible]obiectarent· Mollem episco-
[illegible]pum et effeminatum palladius uocitaret·
[illegible]t mariti tui cum quibus stupro
[illegible]turpiter uiuis; Sed haec insa-
[illegible]uerba prolata diuina [illegible]

uitio subsequens aboleuit; Nam [illegible]
sequenti remotus a comitatu palla[illegible]
us aruernum regressus est; Roma[illegible]
nus uero comitatum ambiuit [illegible]
est autem ut quadam die in urbe [illegible]
nati pariterque coniungerent [illegible]
cantibus inter se probat [illegible]
tatus; Audiuit palladius se [illegible]
thorece debere interfeci; Sed [illegible]
haec et maxime a romano [illegible]
prachensa sunt; Tunc ille [illegible]
territus tainancus iiacr[illegible]
tius est fulminare iurse propri[illegible]
tra perimere; Cumque a matre [illegible]
a cognato suo firmino inten[illegible]
deretur ne perficeret quod [illegible]
amara conceperat; Peracti[illegible]
horarum elapsus a matris asp
gressus cubiculum accepto spa
tiudinis euaginato gladio [illegible] cu
ensis pedibus calcans acumen
erexit; Inpressusque desup
us a fune ingressus [illegible]
landorsi egressus est [illegible]
ruo similiter in aliam [illegible]
suscepto mortalis [illegible]

73

[illegible]opem sceleris [illegible]
[illegible] Nam prima eum plagam [illegible]
[illegible] si non diabolus susten[illegible]
[illegible]se et quo haec nefanda [illegible]
[illegible] supra[illegible]
[illegible] conlabi [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]rae manda[illegible]
[illegible]plagorum [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] haec ei euenisse [illegible]antur
[illegible] igitur ad urbem cons
[illegible]tinopolitanam [illegible]
[illegible]inus a [illegible] tempore [illegible]
[illegible]adeodatus [illegible]
[illegible]iorum expolia[illegible] Ca[illegible]
[illegible]pidi tas [illegible]
[illegible] in quibus [illegible]
[illegible]meret. Q[illegible]
[illegible]pelagiana dilapsum. Nam non
[illegible]tempus ex sensu [illegible]
[illegible]caesarem [illegible]
[illegible] prouincias quasi [illegible]
[illegible]

discernentem obtenentem quem ta[illegible]
asi ; Et quod omnibus super[illegible]
esse uerissimum xpianum ; Denique sig
berthus rex legatus ad ius[illegible] impe
ratorem misit pacem petens · [illegible]
marium francum et firminum a[illegible]
Qui euntes euectu naualę con[illegible]
politanam sunt urbem in[illegible]
tique tamen cum imperatore [illegible]
nerunt optenuerunt ; [illegible]
in gallias sunt regressi post h[illegible]
anthiocia aegypti et apama[illegible]
xime ciuitatis a persis captae sunt
populos captiuos abductus ; Basi
tunc sci iuliani anthiocensis mar
grauii incendio concremata est ; [illegible]
tinum autem imperatorem pers
cum magno sirici intextu ponder
runt petentes amicitias eius · a
narrantes se imperatori persa
se infensos ; Uenerant enim l
eius ad eos dicentes ; sollicitud
rialis secretarius si foedus init
e custodiatis intactum ; Re
tibus illis omnia ab his pollic
[illegible] legatus

rebit uos eius amicitias custodire sicut
tenuit ueneratur adorauerit; Respondente
populo nequaquam se hoc facturum ait
episcopus qui coram erat; Quae est de
itas ut ueneraraique at quem ds̄ ad usus
hominum procreauit? Qui fomentis ac
[illegible] tur aquares tinguitur adhi bitus
[illegible] it; nec lectus tepiscit; Haec et his
similiae piscopo prosequente lectarii fu
[illegible] succensi actum conuitiis fustibus
[illegible]; Cernens autem populus sa
[illegible] dotem suum sanguine cruentatum
[illegible] inter lectarios inruunt manus iniciunt
[illegible] eremunt que; et sicut diximus huius
imperatoris amicitias petierunt;
[illegible] us uero Langobardorum rex qui
[illegible] hlodosindam regis chlotharii filiam
[illegible] habebat; Relicta regione sua itali
[illegible] cum omni illa Langobardorum gen
te petiit; Nam commoto exercitu cum
uxoribus et liberis abierunt illuc com
manere deliberantes; Quam regionem
[illegible] s maxime per annos septem per
[illegible] ntes spoliatis aeclisiis sacerdo
[illegible] interfectis in suam redigunt po
[illegible] tem; Mortua autem chlodosin

DA UXORE ALBOENI ALIAM DUXIT CONIUGEM
CUIUS PATREM ANTE PAUCUM TEMPUS IN
TERFECERAT; QUA DE CAUSA MULIER SE
expectabat
PER UIRUM HABENS LOCUM OPPERIEBAT IN
QUO POSSIT INIURIAS PATRIS ULCISCI; UN
DE FACTUM EST UT UNUM EX FAMULIS CON
CUPISCENS UIRUM UENENUM AEDIFICARET
QUO DEFUNCTO CUM FAMULO IPT SED ADPRE
HENSI PARITER INTERFECTI SUNT; LANGO
BARDI DEINCEPS ALIUM SUPER SE REGEM
STATUUNT;

EUNIUS QUI ET COGNOMENTO MUMMO
LUS A REGE GUNTCHRAMNO PATRICIATUM
PROMERUIT; DE CUIUS MILITIA AD REGI
NE ALTIUS QUAEDAM REPETENDA POTAUI;
HIC ETENIM PEONIO PATRE ORTUS AUTISIO
DORENSIS URBIS INCOLA FUIT; PEONIUS E
RO HUIUS MUNICIPII COMETATUM REGEBA
CUMQUE AD RENOUANDAM ACTIONEM MU
NERA REGI PER FILIUM TRANSMISISSET ILLE
DATIS REBUS PATERNIS COMITATUM PATRIS
AMBIUIT; SUBPLANTAUITQUE GENITORE
QUEM SUBLEUARE DEBUERAT; EX HI
RO GRADATIM PROFICIENS AD MAIUS CUL
MEN EFFECTUS EST; IGITUR PRORUMPENTI
BUS LANGOBARDIS IN GALLIIS AMATUS

73

tricius qui nuper celsi successor extiterat
contra eos abiit ; Commissoque bel-
lo terga uerterunt caecidit que ibi tantū
questrages langobardi ferentur
fecisse de burgundionibus ut non possit
collegi numerus occisorum ; oneratique
praeda discesserunt iterum in italiā
[illegible]us discedentibus eunius qui et mum-
molus arcessitus agere patriciatus
culmine meruit ; Inruentibus iterum
langobardis in gallias et usque mustia
scalmes accedentibus quod adiacet
ciuitate brudonense mummolus ex-
ercitum mouit et cum burgundionib:
illuc proficiscetur ; Circumdatisque
langobardis cum exercitu ; Factis etiā
concidibus per deuias siluarum inruit su-
per eos multosque interficit ; Nonnullus
[illegible] cepit et regi direxit . quos ille per lo-
[illegible] diuersos custudire praecipit . Pau-
cis ad modo per fugam lapsis qui
[r]enuntiarent ; Fuerunt que in
[pr]elio salonius et sagittarius
Atque episcopi qui non cru-
ce muniti . Sed galea ac lurica
[illegible] armati Multos manib:

propriis quod peius est interfecisse refe
runtur ; Haec prima Mummoli in certa
mine uictoria fuit ; Post haec Saxones
qui cum Langobardis in Italiam uenerunt
Iterum prorumpunt in Gallias et infra
territorium Regense id est apud Stab
lonem uillam castra ponunt ; Discurren
tes per uillas urbium uicinarum [illegible]
entes praedas captiuos abducentes [illegible]
uel etiam cuncta uastantes ; Quod cu[illegible]
mum molus conperisset exercitum [illegible]
uit ; Inruens que super eos multa [illegible]
milia interficit et usque ad uesperum
caedere non disinit donec nox finem
faceret ; Ignarus enim reperit [illegible]
nes et nihil de his quae accessero [illegible]
tumantes ; Mane autem facto [illegible]
unt Saxones exercitum praeparantes
se ad bellum ; Sed intercurre[illegible]
nuntiis pacem fecerunt datis [illegible]
ribus Mummolo . Relecta uniue[illegible]
gionis praeda cum captiuis disce[illegible]
Iurantes prius quod ad subiecti[illegible]
cum [illegible] laciumque Francorum
de[illegible]rent in Gallias ; Igitur
[illegible] Italiam ad Asump[illegible]

76

uxoribus atque paruulis · Uel omnis sup
pellectile facultatis redire in gallias
dis unantes scilicet ut a sygibertho re
collecti in loco unde aegressi fuerant
stabilirentur ; Feceruntque ex se duos
cuneos et unius quidem perni
ceam urbem · Alius uero per ebredunen
sem uenit illam reuera tenentes uiam
quam anno superiore tenuerant con
iunctique sunt in auennico territorio ;
Erat enim tunc tempus messium et lo
cus ille maxime fructus terrae sub di
uo habebat · nec quicquam ex his domini
colae reconderant ; Denique acceden
tes his accentes inter se diuidunt ; Col
ligentesque ac triturantes frumenta
comedebant · Nihil ex his eis qui labora
uerant relinquentes ; Uerum postquam
ex plenis fructibus ad litus rhodani am
nis accesserunt ut transacto torren
te in regno se recessi sygiberthi conferrent
occurrit eis mummolus dicens non tran
sibitis torrentem hunc ; Ecce regione
domini mei regis depopulastis colle
gistis segetes · pecora deuastastis · tra
didistis domus incendiis olibeta ac uine

TASUCCIDISTIS · NONASCENDETISNISISATIS
FACIATISPRIUSHISQUOSEXIGUOSRELIQUIS
TIS ; ALIOQUINNONEFFUGETISMANUSMEAS
NISIPONAMGLADIUMSUPERUOSETUXORES
ACPARUOLUSUESTROSETULCISCAR[illegible]
DOMINIMEIGUNTCHRAMNIREGIS ; T[illegible]
ILLITIMENTESUALDEDANTESMUL[illegible]
MISMATISAURIMILIAPROREDEM[illegible]
TRANSIREPERMISSISUNTETSIC[illegible]
PERUENERUNT ; ERATTUNCUERNUM[illegible]
PUSPROFEREBANTIBIREGULAS[illegible]
SASPROAURO ; QUASQUISQUEUIDENS[illegible]
DUBITABATALIUTNISIQUODAURUMPRO[illegible]
TUMADQUEEXAMINATUMESSET ; SICE[illegible]
COLORATUMINGENIONESCIOQUODFU[illegible]
DENONNULLIHOCDOLOSEDIUITIARUM[illegible]
TESETAESACCIPIENTESPAUPERES[illegible]
HIIUEROADSYBERTHUMREGEMTRA[illegible]
TESINLOCOUNDEPRIUSEGRESSI[illegible]
STABELITISUNT ; POSTHAEC[illegible]LAN
GOBARDORUMDUCESIDESTAMOZ[illegible]
RODANUSGALLIASINRUPERUNT ; [illegible]
QUIDEMAEBREDUNENSIMCARPE[illegible]
USQUEMACHOUILLAMAUENNIC[illegible]
RII ; QUAMMUMMOLUSMUNER[illegible]
RA[illegible]NIOACCESSITIBIQUEFI[illegible]

77

Zaban uero per uerdunensem descendens
urbem usque ualentiam uenit ibique et cas
tra posuit; Rodhanus enim gratianopoli
tanam urbem adgressus est ibique papili
onem extendit; Et amo quoque arelaten
sim debellauit prouinciam cum urbibus
quae circum sitae sunt usque ipsum lapi
deum campum quod adiacet urbe [illegible] mas
siliensi accipiens tam de pecoribus quam
de hominibus denudauit; Aquinsibus
autem obsidionem parauit de quibus
et in uiginti libris argenti acceptis
abscessit; Sicque et rodanus et za
ban in locis quibus accesserant fece
runt; Qui cum nimium molo perlata fuis
se [illegible] exercitum mouit; Et rodano
qui gratianopolitanam urbem debel
labat occurrit; Sed cum is eram flu
[illegible] exercitus laboriose transiret
ferinum animal amnem ingrediturua
dum ostendit; Et sic populus liberi
ad ulteriorem ripam egreditur; Quod
uidentes langobardi nec mora [illegible]
[illegible] gladiis hos adpetunt; Com
[illegible] bello in tantum caesi sunt
[illegible] sauciatum [illegible]

TIUM EXCELSA CONFUGERET; EXINDE CUM
QUINGENTIS UIRIS QUI EI REMANSERANT
PER DEUIA SILUARUM PRORUMPENS AD ZA
BANEM PERUENIT. QUI TUNC URBEM UA
LENTIAM OBSEDEBAT; NARRAUITQUE
OMNIA QUAE ACTA FUERANT; TUNC DEINDE
PARITER CUNCTIS IN PRAEDA AD AEBRAEDU
NENSEM URBEM REGRESSI SUNT; IBIQUE EIS
CUM INNUMERO EXERCITU MUMMOLUS IN
FACIEM UENIT; COMMISSOQUE PROELIO
LANGOBARDORUM PALANCE FUSQUE AD INTER
NICIONEM CAESAE CUM PAUCIS DUCIBUS IN I
TALIAM SUNT REGRESSI; CUMQUE USQUE
SICUSIUM URBEM PERLATE FUISSENT
ET EOS INCOLAE LOCI DURAE SUSCIPERENT
PRAESERTIM CUM SISINNIUS MAGISTER
MILITUM A PARTE INPERATORIS IN HAC UR
BE RESEDERET SIMULATUS MUMMOLI PU
ER IN CONSPECTU ZABANIS SISINNIO LIT
RAS PROTULIT. SALUTEMQUE EX NOMINE
MUMMOLI DEDIT DICENS EN IPSE IAM IN PRO
XIMO; QUOD AUDIENS ZABAN CONFESTIM DE
LOCO AB URBE IPSA DIGRESSUS PR...
RIT; HIS AUDITIS AMO COLLECTA OMNI
PRAEDA IN ITINERE PROFICISCITUR ...
... ENTIBUS EIS NIUIBUS RELICTA ...

uix cum paucis erumpere potuit; Ex
territi enim erant uirtuti eorum multi,
Multa enim mummolus bella gessi
in quibus uictor extetit; Nam post
mortem chariberti cum chilpericus
toronus ac pectauis peruasisset quae
sigibertho regi per pactum in partem
uenerant; Coniunctus rex ipse cum
guntchramno fratre suo mummolum
elicunt; Qui has urbes ad eorum domi
nium reuocare deberet; Qui toronos
ueniens fugato exinde chlodouico chil
perici filio exacte populo ad partem re
gis sigiberthi per sacramenta pecta
uum accessit ; Sed basilius ac sica
rius pectaui ciues collecta multitudi
ne resistere uoluerunt; Quos de diuer
sis partibus circumdatos oppressit.
obruit interimit; Et sic pectauum
accedens sacramenta exigit; Haec u
sque de mummolo dicta sufficiant;
De andarchio uero in tertium locum
prius genus ordire placet post patri
Hic ut ferunt felici
senatoris seruus fuit; Qui ad ob
sequium domini deputatus ad studia

litterarum cum eo positus bene insti
tutus emicuit; Nam de operibus uir
cilii · legis et Theodosianae libris
artemque calculi a plenum eruditus
est; Hac igitur scientia tumens dis
picere dominos coepit; Et se patro
cinio lupi ducis cum ad urbem mas[si]
liensim ex iusso regis sigyberthi ac
cederet · commendauit · de qua reuer
sus hunc secum habere praecipit;
Insinuauitque eum dilegenter sigy
bertho regi ad quem ad seruiendum tra
dedit; Quem ille per loca diuersa di
rigens · locum prae buit militandi;
Ex hoc quasi honoratius habitus arue
num uenit; Ibique cum urso ciui urbis
amicitias inligat; Interim ut erat acerri
ingenii filiam eius disponsare deside
rans; Luricam ut fuerant in [illegible]la
re quo artecat dissol et esunt [illegible]con
dit dicens mulieri coniugi [illegible]ur
si; Quia multitudinem aureorum
meorum amplius quam sedecim milia
in hoc libellare conditam [illegible]
mendo; Quod tuum esse potest [illegible]
mihi filiam tuam praestita[illegible]

79

PONSARE; SEDQUIDNONMORTALIAPECTO
RACOCIS·AURISACRAFAMES·PROMISIT;
MULIERHAECSIMPLICITERCREDENS·AB
SENTEUIROHANCDISPONSAREPUELLAM;
ATILLEREGRESSUSADREGEMPRAECEP
TIONEMADIUDICEMLOCIEXIBUIT·UTPU
ELLAMHANCSUOMATRIMONIOSOCIARET.
DICENS; QUIADEDIARRAMINDISPONSA
TIONEEIUS; NEGAUITAUTEMUIRILLE
DICENS; QUIANEQUETENOUI. UNDESIS
NEQUEALIQUIDDEREBUSTUISHABEO
QUAINTENTIONEPULLULANTEACUEHE
MENTIUSINCRISCENTEANDARCHIUS
EXPETIITURSUMREGISPRAESENTIAE
ARCESSIRE. CUMQUEUENISSETAPUD
UILLAMBRINNACUM·REQUIRETHOMI
NEMALIUM URSUM NOMINE; QUEM
ADALTARIUM CLAM ABDUCTUM IURARE
ACDICEREFECIT PERHOCLOCUMSCM
ETRELIQUIAS MARTYRUM BEATORUM
QUIASIFILIAMMEAMTIBIINMATRIMO
NIUMNONTRADIDERO SEDECEMMILIA
SOLIDORUMTIBISATISFACERENONMO
RABOR; STABANTENIMTESTISINSACRA
[illegible] AUSCULTANTESOCCULTAEUERBA
[illegible]S; SEDPERSONA[illegible] QUIBUS

turpaentiusnonuidentes. Tuncan
darchius demulsit uerbislenibus
ursum. Fecitqueeumsineregispra
sentiamreuertiadpatriam. Facto
queexhociuramentobreuesacra
mentorumregiilloporrexitdicens.
Haecethaecmihiursus scripsit. Et
ideogloriaeuestraepraeceptionem
deposcoutfiliamsuammihitradat
inmatrimonio. Alioquinliceat
reseiuspossedere. Doneesedecem
militissolidorum acceptis me ab ac
causaremoueam. Tuncadeptispra
ceptionibus aruernumredit. Osten
ditiudiciumiussionemregis. Ursus
autemseinuellauoterritorio con
tulit. Cumqueres eius huic consig
narentur et hic inuellauum egressi
Ingressususqueunamursidom cena
sibipraecipetpraeparare atque a
quas quibusablueretur calificari iube
sedcumseruidomus domini
domino apparerent. Alios fuste
alios uirgis caedit. Nonnullis
la percutiens sanguinem el
erat aecto familia prae

80

[illegible]ena abluetur hic aquis calidis ine
[illegible]iatur uino et sic collocatus super stra
tum. Erant autem cum eo septem pue
[illegible]tantium. Cumque non minus somno
quam uino sepulti altius obdormis
sent. Congregata familia Austria domus
[illegible] erat ex lignis fabricata tabulis
clauditur. Acceptisque clauibus me
tras annonae quae aderant elidit ac
circum domum et supra domum adgre
gat aceruos annonae quae tunc in ma
nibus erat ita ut operta ex his domus
tegeretur omnino. Tunc inmisso per
partes diuersas igne cum iam super hos
infelices materia aedificii exusta de
ruerent. Excitantur uoces sed non
fuit qui exaudiret donec totam domu
ad istam ipsos pariter ignis absorbe
ret. Ursus uero metuens basilicam
sci Iuliani expetiit datisque regi
muneribus res suas in solido recipit
T[illegible]dochechus uero chilperici fili
us de toronico eiectus burdega
la abiit. Denique cum apud bur
[illegible]dim ciuitatem nullum prior
[illegible]antem resederet.

IIII

Sigulfus quidam a parte Sychyberti [illegible]
se super eum obiecit. Quem fugientem
cum tubis et bucinis quasi labentem
cervum fugans insequebatur. Qui
vix ad patrem regredi liberum habu-
it aditum. Tamen per ardicaulis in-
gressus ad eum rediit. Cum autem
intentio inter Gunthramnum et Sy-
chybertum regis verteretur, Gunth-
ramnus rex apud Parisius omnes e-
piscopus regni sui congregat, ut inter
utrusque quid veritas haberet edice-
rent. Sed ut bellum civile in maiore
pernicitate crescerent, eos audire pec-
catis facientibus distulerunt. Chil-
pericus autem in ira commotus per
Theodobertum filium suum seniorem
Quia Sychyberto aliquando adpre-
hensus sacramentum dederat [illegible]
fidelis esse scilicet tamen [illegible]
Toes Toronus Pectavis ce[illegible]
citra Ligerem sitas. Qui [illegible]
veniens contra Cundobaldum [illegible]
pugnavit. Terga autem ver[illegible]
exercitu partis Cundobaldi [illegible]
[illegible] stragem de populo fecit.

Lib. IIII. 81

[...]ronicam regionem maximam partē
incendit. Et nisi ad tempus moras de-
dissent totam continuo debellasset
[illegible] exercitu Lemovici-
num cadurcinum vel reliquas illarū
propinquas pervadit vastat ever-
tit aecclesias incendit ministeria de-
trahit clericos interfecit monas-
teria virorum deicit puellarum de-
ludit et cuncta devastat. Fuitque
tempore illo peior in aecclesiis gemitus
quam tempore persecutionis Diocletiani
Dum haec agerentur Sygyber-
thus rex gentes illas quae ultra Rhe-
num habentur. Commovet et bel-
lum civile ordiens. Contra fratrē
suum Chilpericum ire destinat. Quod
audiens Chilpericus ad fratrem su-
um Gunthramnum legatus mittit.
Qui coniuncti pariter foedus ineunt
ut nullus fratrem suum periret si-
neret. Sed cum Sygybertus gentes
[il]las adducens venisset. Et Chil-
[pericus de a]lia parte cum suo exer-
[citu re]sederet. Nec haberet rex
[Sygy]bertus super fratrem suum [...]

ubi sequanam fluuium transmearet
Fratre suo cunthramno mandatum
mittit dicens. Nisi me permiseris
per tuam sortem hunc fluuium tran
sire cum omne exercitu meo super te
pergam. Quod ille timens foedus cu
eo iniit ut eumque transire permi
sit. Denique sentiens chilpericus
quod scilicet cunthramnus relicto
eo ad sychybercthum transisse et cas
tra mouit. Et usque auallocium car
notinensem uicum abiit. Quem sy
chybercthus insecutus campum si
bi praeparare petiit. Ille uero ti
mens ne conliso utroque exercitu
etiam regnum eorum conrueret
pacem petiit. Ciuitates quae eius
quas theodebercthus male peruaa
serat reddidit deprecans ut nul
lo casu culparentur earum habi
tatores quos ille iniuste igne
ferroque opprimens adquisierat
... quoque quae circa parisius ...
... tunc flamma consu...
E... omnes quae res rel...
... direpti sunt. Ute...

82

[illegible]et captiui ducerentur. Obtestabat
[illegible] rex ne haec fierent sed furore
[illegible]tium quae ad ulteriore Rheni am
n[illegible] parte uenerant superare non po
terat. Sed omnia patienter ferebat ut do
[illegible] redire possit ad patriam. Tunc
[illegible]entibus illis contra eum quidam
[illegible]rauerunt cur se a certamine
[illegible]traxissent. Sed ille ut erat in
[illegible]pidus ascenso equo ad eos dirigit
[illegible]s que uerbis lenibus demulsit
[illegible]osque ex eis postea lapidibus obrui
[illegible]cipiens. Sed nec hoc sine beati
[illegible]tini fuisse uirtute ambigitur ut
[illegible] hii sine bello pacificarentur.
Nam ipsa die qua hii pacem fecerunt
[illegible] paralytici ad beati basilica sunt
[illegible] Quod insequentibus libris
[illegible]ente disseruimus
[illegible]em enim incenerat animos is
[illegible]ciuilia bella retexere. Nam
[illegible]annum iterum Chilpericus ad
[illegible]ramnum fratrem suum legatus
[illegible]dicens. Ueniat frater meus
[illegible]eat nos et pacificati perse
[illegible]Sigybertho inimicum

NOSTRUM. QUOD CUM FUISSET FACTUM
SE QUE UIDISSENT AC MUNERIBUS HONORAS
SENT COMMOTO CHILPERICUS EXERCITU
USQUE RHEMUS ACCESSIT CUNCTA INCEN
DENS ATQUE DEBELLANS. QUOD AUDIENS
SYCHYBERTHUS ITERUM CONUOCATIS GEN
TIBUS ILLIS QUARUM SUPRA MEMORIAM
FECIMUS PARISIUS UENIT ET CONTRA FR
TREM SUUM IRE DISPONIT MITTENS NUNTI
OS DUNENSIBUS UEL TORONICIS UT CON
TRA THEODOBERTUM IRE DEBERENT.
QUOD ILLI DISSIMULANTES REX GODEGISI
LUM ET GUNTHRAMNUM DUCES IN CAPITE
DIRECSIT. QUI CONMOUENTES EXERCITU
ADUERSUS EUM PERGUNT. AD ILLE DERE
LICTUS A SUIS CUM PAUCIS REMANSIT SED
TAMEN AD BELLUM EXIRE NON DUBITAT.
INEUNTES AUTEM PROELIUM THEODOBER
THUS UICTUS IN CAMPO PROSTERNITUR
ET AB HOSTIBUS EXANIME CORPUS QUOD
DICI DOLOR EST SPOLIATUR. TUNC AU
NULFO QUODAM COLLECTUS ABL
AC DIGNIS UESTIBUS EST INDUT
COLOSINENSIM CIUITATES.
CHILPERICUS UERO COGN
ITERUM SE CUNTHRA

83

bertho pacificasset. Se infra thor
nacinsis muros cum uxore et filiis
se communiuit
In eo anno fulcor per caelum discur
risse uisus est. Sicut quondam ante
mortem chlothari factum uidimus
Sichybertus uero obtentis ciuita
tibus illis quae circa parisius sunt
positis usque rothomacensim urbem ac
cessit. Volens easdem urbes hosti
bus caedere. Quod ne faceret a suis
prohibitus. Egressus inde parisius
est ingressus. Ibique ad eum brune
childis cum filiis uenit. Tunc fran
ci qui quondam ad childe bertum
aspexerant seniorem ad sychyber
thum legationem mittunt ut ad eos
ueniens derelicto chilperico super
se ipsum regem istabilirent. Ille ue
ro haec audiens. Misitque qui fra
trem suum in supramemorata ciuita
te obsederent ipse illuc propera
re deliberans. Cuis sanctus germanus
episcopus dixit. Si abieris et fra
trem tuum interficere nolueris
uiuus et uictor redis. Sin autem

aliut cogitaveris morieris. Sic
enim d(omi)n(u)s per Salamonem dixit: f(o)-
veam quae fratri tuo paraveris in
ea conrues. Quod ille peccatis
facientibus audire neclexit.
Veniente autem illo ad villam cui
nomen est Victuriacus, Collectus est
ad eum omnis exercitus inpositu-
que super clypeum sibi regem sta-
tuunt. Tunc duo pueri cum cultris
validis quos vulgo scramasaxos vo-
cant, Infectis veneno maleficati
a Fredegunde regina cum aliam cau-
sam succerere simularent utra-
que ei latera feriunt. Ad ille voci-
ferans atque conruens non post
multo spatio emisit sp(iritu)m. Ibique
et Charegyselus cubicularius eius
conruit. Ibi et Sygyla qui quondam
ex Gothia venerat multum lace-
ratus est. Et postea ab Chilperico
rege conpraehensus incensis cum
cauteriis scandentibus omnibus
iuncturis ac membratim separa-
tus crudeliter vitam finivit

84

FUIT AUTEM CHARECYSELUS. ILLE ETIAM
REGIS OPERE QUAM GRAVIS CUPIDITATE.
DOMINIONIS CONSURGENS MAGNUS PER
ADOLATIONIS CUM REGE EFFECTUS EST
CON PETITUR RERUM ALIENARUM
TESTAMENTIORUM QUE EFFRACTUR.
COMITALIS FAITUITAE EXITUS UT NON
MORERETUR VOLUNTATEM PROPRIAM
MORTEM INMINENTE CONPLERE. QUI
ALIORUM VOLUNTATIS SAEPE DISTRU
XERAT. CHILPERICUS AUTEM IN AN
CIPITI CASU DEFIXUS INDUBIUM HABE
NS UT ANEUADERET AN PERIRET.
DONEC AD EUM MISSI VENIUNT DE FRA
TRES OBITU NUNTIANTES. TUNC AE
GRESSUS A THORNACO CUM UXORE ET
FILIUS EUM VESTITUM APUD LAMBRUS
VICUM SAEPELIVIT. UNDE POSTEA
SESSONAS IN BASILICAM SCI MEDARDI
QUAM IPSE AEDIFICAVERAT TRANSLA
TUS SECUS CHLOTHARIUM PATREM SU
UM SAEPULTUS EST. OBIIT AUTEM
QUARTO DECIMO REGNI SUI ANNO AETA
TE QUADRAGINARIA. A TRANSITU ER
GO THEODOBERTHI SENIORIS USQUE

Sci pet. beluacensis.

ad exitum sychyberthi supputan
tur anni xxiiii. Interexitum ue
roeius et nepotis sui theodober
thi fuere dies xuiii. Mortuo au
tem sychyberto regnauit chil
debertus filius eius pro eo.
A principio usque ad diluuium anni
ii cc xl ii. A diluuio autem us
que ad abraham anni d cccc xii
Ab abraham uero usque ad egres
su filiorum israhel ex aegypto
anni cccc lx ii. Ab egressu
filiorum israhel ex aegypto usque
ad aedificationem templi salamonis
anni cccc lxxx. Ab aedificatio
nem ergo templi usque ad dissola
tionem eius et transmigratione
in babilonia ccc lxx. A transmi
gratione igitur usque ad passio
nem dni anni dcx uiii. A pas
sione dni usque ad transitum sci
martini cccc xii. A transitum
sci martini usque ad transitum
chlodouechi regis anni
A transitum chlodouechi

usque ad transitum Theodober
thi XX IIII anni. A transitum
Theodoberthi usque ad exitum Sy
gyberthi anni XVIIII. Quod sunt
simul anni ii m. DCC LXX IIII tantu
Quibus discedentibus. Legati
iterum Childeberthi ad ante
dictum regem veniunt. Frede
gundem reginam requirentes
atque dicentes. Reddeho mi
cidam quae amitam meam suc
callavit. Quae patrem interfec
it et patruumque. Ipsos quo
que consubrinos meos gladio in
teremit. At ille in placito inquid
... habeamus cuncta decerni
... tractantes quid oporteat
... Nam Fredecundae patro
...suo fovebat. Ipsam quae
...us ad convivium evocans
...tens sce i fieri maximum
...borem. Quadam vero die
...riter ad mensam aepola
... Regina consurgens et

ualedicens arecedetenēbatur
dicentesibi · Adhuc aliquid est [illegible]
sume · Cui illa indulce inquid de[illegible]
praeccor domine mi · Quia iuxta con
suetudinem mulieream contigit mi
hi ut pro conceptu consurgeam
Haec ille audiens obstipuit sciens
quartum esse mensem ex quo a[illegible]
um aededirat filium tamen per eam
sit eam consurgere · Prioribus
quoque de regno chilperici u[illegible]
ansoualdus et reliqui ad filium eius
quierat ut superius diximus
Quattuor mensium se colligerunt
quem chlotharium uocitauerunt
Exigentes sacramenta per ciuita
tes quae ad chilpericum pertin[illegible]
as pexerant ut scilicet fideles
esse debeant Gunthramno rege
ac nepote suo chlothario
Gunthramnus uero rex om[illegible]
quae fideles regis chilperi[illegible]
regie diuersis abstulerant [illegible]
titia intercedente restitu[illegible]

MULTA ET IPSE AECLESIIS CONFERENS
TESTAMENTA QUOQ(UE) DEFUNCTORŪ
QUI AECLESIAS HEREDES INSTITUE
RANT ET AB CHILPERICO CONPRAES
SA FUERANT RESTAURAUIT. MULTIS
Q(UO)Q(UE) SE BENIGNUM EXHIBENS AC MULTA
PAUPERIBUS TRIBUENS. SED QUIA
NON ERAT FIDUS AB HOMINIBUS IN
TER QUOS UINERAT ARMIS SE MUNI
UIT. NEC UMQUAM DE AECLESIA AUT
RELIQUA LOCA QUAE DELECTABAT
SINE GRANDI PERCEBAT CUSTODIA.
UNDE FACTUM EST UT QUADAM DIE DO
MINICA POSTQUAM DIACONUS SILEN
TIUM POPULIS UT MISSAE AUSCULTA
RENTUR INDIXIT REX CONUERSUS
AD POPULUM DICERET. ADIURO UOS
CUM MULIERIBUS QUI ADESTIS
HI FIDEM INUIOLATAM SERUA
NEMINI. NEC ME UT FRATRES
NUPER FECISTIS INTEREMA
LICEAT QUE MIHI UEL TRIBUS
S NEPOTES MEOS QUI MIHI
IUI FACTI SUNT FILII ENU

trire · Nefor et contineat quod
diuinitas aeterna conpatiatur
et illis paruulis mede[illegible]
simul pereamus · Cum de [illegible]
re nostro robustus non [illegible]
quid esset · Haec eadem [illegible]
te omnis populus oratione [illegible]
pro rece[illegible] dit ad dnm

EXPLICIT LIBER [illegible]

[illegible]

87

INCIPIUNT CA
PITULA LIBER V
De childeber
thi iunioris
regno et matre
eius
II Quod merove
chus brunechil
dem accipit
[illegible] bellum contra
chilpericum et
de malitia rau
chingi
IIII [illegible] roccole
[illegible]onus ue
[illegible] sco germano
[illegible]iorum epi
[illegible]eis con
[illegible] peraui
[illegible] episcopum
[illegible]mulus
[illegible]as suas
[illegible]
[illegible]merouechy

tunsoratus ad
basilicam scī mar
tini confugit
VIIII Bellum inter sa
xones et suauos
X De interitum
machliaui
XI De dubietate pas
chae uel de ec
clesia cain non
inse et quod
guntchramnus
rex filios mag
nari interfecit
suosque perdi
dit atque cum
childeberth
coniunctus est
XII De praetextato
episcopo et inte
ritu merouechi
XIII De aelymosinis
tiberii
XIIII De uuinnoco
brittone
XV De [illegible]

NIS FILII CHILPERICI
DE PRODIGIIS OS
TENSIS ABSTULIT
ET CHILPERICUS
DECE[illegible]ACUS INUASIT
XVII QUOD GUNTCHRĀ
NUS EOSO FILIAS
SUAS BASILICAS SCĪ
HELARI
XVIII DE INTERITU DIA
CONIS ET ORACOLĪ
XVIIII QUOD EXERCITUS
IN BRITTANIS ABIIT
XX DE EIECTIONE SALO
NI ET SAGGITTARI
XXI DE DISCRIPTIONI
BUS CHILPERICI
XXII DE UASTATIONE
BRITTANORUM
XXIII DE [illegible]PERIO[illegible]
XXIIII DE [illegible]SIONIS BRIT
TANORUM
XXV DE PRODIGIIS
XXVI DE D[illegible]ENTERI[illegible]
MORBI ET FILIIS
CHILPERICI MORTUIS

XXVII DE AUSTRECHIL
DE REGINA
XXVIII DE PERSECUTIO
NE XPIANORUM IN
HISPANIIS
XXVIIII DE INTERITU [illegible]
DOUECHI
XXX DE LEGATIS GAL
LICIENSIBUS AC
PRODIGIIS
XXXI DE ALTERCATIO
NE CUM HERETICO
XXXII DE HIS QUAE CHIL
PERICUS SCRIPSIT
XXXIII QUAE BEATUS SAL
UIUS DE CHILPERI
CO PRAEDIXIT

EXPLICIUNT
CAPITULA
INCIPIT LI
BER QUINT[illegible]

88

Taedet me bellorum ciuilium di
uersitatisque francorum gentē
et regnum ualde proterunt me
morare. In quo quod peius est tempo
re illud quod dn̄s de dolorum prae
dixit initium uidemus; Consurgit
pater in filium filius in patrem fra
ter in fratrem proximus in propin
quum. Debebant enim eos exempla
anteriorum regum terrere qui ut
diuisi statim ab inimicis sunt inter
empti. Quotiens et ipsa urbs urbiū
et totius mundi capud ingens bella
ciuilia diruit; Quae cessante rur
sum quasi ex humo surrexit. Utinā
et uos o reges in his proelia in quib
parentes uestri desudauerunt ex
erceremini ut gentes uestrae pace
conterritae uestris uiribus pre
merentur. Recordamini quid capud
uicturiarum uestrarum chlodou
chus fecerit qui aduersus reges
interfecit noxias gentes elisit pa
trias subiugauit. Quarum regnum
integrum inlaesumque uobis reli
quit. Et cum hoc faceret neque ad

rumnequeargentumsicutnunc
estinthesaurisuestrishabetis
Quidagitisquidqueretisquidnonha
bundantesinomnibusmilitiaesuper
crescunt Inpruptuariisuinum
triticumoleumqueredundatinthesau
saurisaurũatq:argentumcoaceruatur
Numquidobisdeestquodpacemnonha
bentesdĩgratiamindigetis Curunus
tollitalterisuum Curalterconcupis
citalienum Cauetteilloquaesuapos
toli Siabinuicemmordetisetcomedi
tisuidetenecabinuicemconsumamini
Scrutaminidiligenterueterumscrip
ta etuidebitisquidciuiliabellapar
turiant Requiritequoddecarthagi
nensibusscribatohrosiusquiapost
septingentosannossubuersamdeni
ciuitatemetregionemeorumaddidit
Quaerescamtamdiuseruauitconcor
diam quaerescampostdistru
xittemporadiscordiam Cauetedis
cordiam cauetebellaciuiliaquaeuos
populumqueuestrumexpugnauerunt
Quidaliudsperandumeritnisitempore
ereticusaestetecaeciderunthossine

SOLACIO RELICTI ADQUE AGENTIBUS AD
UERSIS OPPRAESSI PROTINUS CONRUATIS
S[illegible] BELLUM CIUILE DILECTAT[illegible] ILLUT
QUOD APOSTULUS IN HOMINEM AGI MEMINI
[illegible] UT SPS CONCUPISCAT ADUER
[illegible] CARNEM ET UITIA UIRTUTIBUS CAE
[illegible] ET [illegible] LIBER CAPITE TUO ID EST XPO
SERUIAS QUI QUONDAM RADICEM MALO
RUM SERUIERAS CONPEDITUS
I [illegible] EMPTUM [illegible] SIGIBERTHO REGE
[illegible] BRUNICHILDE REGI
NA [illegible] FILIIS PARISIUS RESEDEBAT
QUOD FACTUM CUM AD EAM PERLATUM FUIS[s]ET
ET [illegible] DOLORE AC LUCTO QUID AGE
RET [illegible] ORARET GUNDOUALDUS DUX
[illegible] CHILDEBERTHUM FILI
[illegible] PARUOLUM FURTIUM ABSTULIT
[illegible] QUE AB IMMINENTE MORTE COL
[illegible] TIBUS SUPER QUAS PATER
[illegible] NUM TENUERAT REGEM INSTI
[illegible] LUSTRO AETATIS UNO IAM PERAC
[illegible] DOMINICI NATALIS REGNARE CAE
[illegible] PRIMO REGNI EIUS CHIL
[illegible] REX PARISIUS UENIT ADPRAEHEN
[illegible] BRUNECHILDEM APUT RHODOMA
[illegible] EXILIO TRUSIT

Thesauris que cius quos parisius detulerat
abstulit. Filias vero eius meledus te-
nere praecipit. Tunc roccolenus cum
cinnomanicis toronus venit et prae-
das egit et multa scelera fecit. Quem
insequenter qualiter virtus beati
martini pro tantis malis quae gesserit per-
terit memoramus.

II Chilpericus vero filium suum merovechum
cum exercitu pectavus dirigit. At ille
relicta ordinatione patris toronus
venit. Ibique et scs dies paschae te-
nuit. Multum enim regionem illam
et exercitus eius vastavit. Ipse ve-
ro simulans ad matrem suam ire
Rotomaco petiit et ibi brunechilde
reginae coniungitur. Eamque suo
matrimonio sociavit. Haec audiens
chilpericus quod scilicet contra fas
legemque cannonicam uxorem patrui
accepisset. Valde amarus dicto citius
ad supra memoratum oppidum dirigit.
At illi cum haec cognovissent quod eos
de se separare decerneret ad basili-
cam sci martini quae super muros civi-
tatis ligneis tabulis fabricata est

90

confugium faciunt· Rex uero adueni
ens cum in magnis ingeniis eos exinde au
ferre niteretur· Et illi dolos ac eum
per iuramentis facire non crederent iurauit
eis dicens; In quid uoluntas in quid uo
luntas dñi fuerit ipse hoc esse parare co
naretur; Haec illis sacramenta au
dientes de basilica aegressi sunt·
Exosculatis que deinde pariter acceptis ac
epulantur; Post dies uero paucos ad
sumptum secum merouecho sessionas
III Tum merueum ibidem commorare. redit
Collecti aliqui aliqui de cam
pania sessionas urbe adgrediun
tur· fugatamque ex ea fredegunde
regina atque chlodouechum filium
chilperici uolebant sibi subdere ci
uitatem· Quod ubi chilpericus rex
cognouit cum exercitu illuc dirixit
mittens nuntius ne sibi iniuriam fac
rent· ne excidium de utrumque euene
ret exercitu· Illi autem haec negle
gentes praeparantur ad bellum
Commissoque proelio inualuit pars
chilperici atque fugauit partem si
bi aduersam· Multos ex eas strenuos

atque utiles veros prosternens fucatus
que reliquos sessionas incredetur. Quae
postquam acta sunt rex propter coniuga
tione Brunechildis suspectum habere coe
pit Merovechum filium suum [illegible]
Haec proelia eius nequitias [illegible]
poliatum que ab armis datis custodibus
libere custudire praecipit. A[illegible]
tans quid de eo inposterum ordinaret [illegible]
dinus autem quia sortes [illegible]
chilpericum transtulerat. E[illegible]
ab eo muneribus locopletatus est [illegible]
bellius fuit. Sed in campo [illegible]
primus [illegible] cadilabitur. Villas [illegible]
quas ei rex a fisco in territurio sessio
nico indulserat abstulit. E[illegible]
contulit beati medardi. Ipse quoque
[illegible] non post multum tempus repen
tina morte praeventus in [illegible]
ius coniugem Rauchincus accepit [illegible]
[illegible] vanitate repletus s[illegible]
cupidus elatione protervus [illegible]
[illegible] subiectis agebat ut non [illegible]
[illegible] aliquid humanitatis [illegible]
[illegible] atque [illegible]
[illegible] nefanda mala [illegible]

91

NAM SI ANTE EUM UT ADSOLET CONUIUIO UITEN[illegible]
[illegible]RCAERCUM TENUISSET · NUDARI EIUS
[illegible]MOS FACIEBAT · ATQUE TAMDIU DONEC
L[illegible]NE PRIUARETUR · ITERUMCUM IN LUM
[illegible]US FUISSET SIMILITER FACIEBAT USQUE
[illegible] FAMULI TENENTES EXURE
[illegible] QUOD SI UOCEM CONTINERE AUT
DE LOCO [illegible]MOUERE CONATUS FUISSET NUDUS
[illegible]ADIIS [illegible]MINIBAT · FIEBATQUE ET
[illegible]IS TEM MAGNA LAETITIA EXULTARET
A[illegible]QUIDAM QUOD EO TEMPORE DUO
[illegible]CIUS UITSAC PECONTINENTAMENTIO
[illegible]LIXISSE UTRUMSCILICET ET PU
E[illegible]QUE HAEC DILECTIO PER DUORUM AN
[illegible]TEO AMPLIUS SPATIO TRAHERETUR
COM[illegible]PARITER AECLESIAM PETIERUNT
QU[illegible]RAUCHINCUS E[illegible]PERISSET · AC
[illegible]SACERDOTEM LOCI ROGAT SIBI PRO
[illegible]SCIOS FAMULOS EXCUSATOS ·
TUNC SACERDOS AIT AD EUM · NOSTI ENIM
[illegible]ERATIO DEBEAT INPENDI AECLESIIS
NO[illegible]POTERIS EOS ACCIPERE NISI [illegible]
[illegible]DE PERMANENTE EORUM [illegible]
[illegible] SIMILITER ET DE OMNI POENA
LIBER[illegible]CANT REPROMITTIS · AT ILLE
CU[illegible]EIUS COGITATIONE [illegible]

TANDEM CONVERSUS AD SACERDOTEM POSU
IT MANUS SUPER ALTARIO CUM IURAMENTO
DICENS. QUIA NUNQUAM ME RURSUS FAS EST SE
PARANDI. SED POTIUS ECCE FACIAM UT IN
HAC CONIUNCTIONE PERMANEANT. ET ALI
QUAMQUAM MIHI MOLESTUM FUERIT QUOD
ABSQUE MEI CONSILII CONIVENTIA ISTA SIT
GESTA. ILLUD TAMEN LIBENS AMPLECTOR
QUOD NEC HIC ANCILLAM ALTERIUS NEC IL
HAC EXTRANEI SERVUM ACCIPERE.
CREDIDIT SACERDOS ILLE SIMPLICITER PRO
MISSIONEM HOMINIS CALLIDI. REDDIDIT
QUE HOMINES EXCUSATOS. QUIBUS ILLE
ACCEPTIS ET GRATIAS AGENS ABSCESSIT
AD DOMUM SUAM. ET STATIM IUSSIT CI
DERE ARBOREM. TRUNCATUMQUE COLUM
NAM EIUS PER CAPITA CUNEOS SCISSAM
PRAECIPIT EXCAVARE. EFFOSSAMQUE
IN ALTITUDINE TRIUM AUT QUATTUOR PE
DUM HUMUM DEPONI VAS IUBET IN FOVE
AM IBIQUE PUELLAM CUM MORTUO [illegible]
PONENS. PUERUM DESUPER IACERE
PRAECIPIT. POSUIT OPERTURAM IN FOS
SAM HUMORE PLEVIT. SENEX [illegible]
COS VIVENTES DICENS. QUIA NON FREGI
TRAVI IURAMENTUM MEUM UT NON SE

parentur hi in sempiternum qui cum sa
cerdote non fixa fuissent. Cucurrit
uelociter increpans hominem uix ob
[illegible]it ut detegerentur. Verum ia
m en puellam uiuam extraxit. Puerū
uero repperit suffocatum. In talibus
enim operibus quae peruersis rebus
U[illegible]taliter excessit
[illegible] cessit. Cum frueretur
[illegible] quod in posterum deces
[illegible]. Siggo quoque referenda
rius qui anolum regis Sygiberthi tenu
erat et ab Chilperico regi prouoca
tus [illegible] seruitium quod tempore
fratris suo habuerat obteneret
ad [illegible] Childebertum regem Sygiberthi
filium relicto Chilperico transiit.
[illegible] in Suessionico habuer[illegible]
[illegible] obtenuit. Multi autem
et alii [illegible] qui se de regione [illegible]
[illegible] Chilpericum tradiderant [illegible]
[illegible]. Uxor quoque [illegible]
post [illegible] temporis spatium [illegible]
se [illegible] rursus [illegible]
[illegible] Rocculenus ad Chilperi[illegible]
[illegible]

tantia et ultra ligerem castra ponens
Nuntios ad nos dirixit. Ut scilicet
Guntchramnum qui tunc de morte
Theodoberthi inpetebatur a basi
lica sca deberemus extrahere. Quod
si non fecerimus et civitatem et om
nia suburbana eius iuberet incen
dio concremare. Quo audito misi
mus ad eum legationem dicentes haec
ab antiquo facta non fuisse quae hic
fieri deposcebat. Sed nec omnino per
mitti posse ut basilica sca violaretur.
Quod si fieret nec sibi fore prosperum
nec rege qui haec iussa mandasset. Time
ret. Quae magis sci antes
tetis eius virtus hesterna die para
litica membra dirixisset. Nihil his
ille pertimescens. Cum in domo aeclesi
ae ultra ligerem resederet domo
Ipsam quae clavis adfixerat distru
Ipsos quoque clavos cenomannici qui
tunc cum eodem advenerant imple
follibus portant annonam et
cuncta devastant. Sed dum haec Roc
colenus agit a do percipitur morbo
que regio croceus effectus mandat

asperarem petiit dicens. Nisi hodie pro
iecere liberint chramnum ducem de ba
[illegible] haec cuncta uirentia quae sunt
[illegible] urbem at terram ut dignus fiat
[illegible] us ille. Interim aduenit di
[illegible] phaniae. Et hic magis ac magis
[illegible] re coepit. Tunc accepto a suis
[illegible] ne transacto ad ciuitatem
accedit. Denique cum psallentes de
[illegible] egressi ad basilicam scam
properarent. Hic post crucem praece
dentibus signis aequo superposito fe
rebatur. Uerum ubi basilicam scam
introiit. Mox furor minantis intrepu
it. Regressusque ab aeclesia nihil ci
bi [illegible] capere potuit. Exinde cum
ia[illegible] esset pectabo abiit. Erant
enim dies [illegible] quadragensimae in qua
[illegible] saepe comedit
is postis uero actionibus quibus ka
lendas martias ciues pectauis uel
[illegible] uel damnaret pridie ca[illegible]
[illegible] Et sic superbia [illegible]
[illegible] que quieuit.
Tunc tempore beatus germanus pa
risiorum episcopus transiit.

INCIIUS EX SEQUITIS MULTIS UIRTUTIBUS
QUAS IN CORPORE GESSERAT HOC MIRACU
LUM CONFIRMATIONEM FECIT. NAM AD
CARCARIOS ADCLAMANTIBUS CORPUS IN PLA
TEA ADGRAUATUM EST. SOLUTISQUE EIS
DEM RURSUM SINE LABORE LEUATUR. IPSI
QUOQUE QUI SOLUTI FUERANT IN OBSEQUIU
FUNERIS USQUE IN BASILICAM IN QUA SE
PULTUS EST LIBERATI PERUENERUNT. AD
SAEPULCHRUM AUTEM EIUS MULTAS UIRTU
TES DNO TRIBUENTE CREDENTES EXPERI
UNTUR. ITA UT QUISQUE IUSTA PETIERIT
UELOCITER EXOPTATA REPORTET. CUIUS
TAMEN STRENUUS UIRTUTES ILLIUS QUAS IN
CORPORE FECIT SULLICITE CUPIT INQUIRE
RE LIBRUM UITAE ILLIUS QUI A FORTUNATO
PRAESBYTERO CONPOSITUS EST LEGENS
CUNCTA REPPERIET [illegible]
[C]UI ILLA SEMPER EOS NOS TERRA [illegible]
[...]TIES SUOS GLORIFICARE DIGNATUR.
QUID ARUERNO DE IUDAEIS HOC ANNO
CONTIGERIT PANDAM CUM EOS [illegible] PLE
RUMQUE BEATUS AUITUS EPISCOPUS CO
MONERET UT RELICTO UELAMINE LEGIS
MOYSAICAE SPIRITALITER LECTA INTEL
LEGERENT. ET XPM FILIUM UIUENTIS

dni propheticae et regali auctoritate pro
missum corde purissimo in sacris litte
ris contemplarent. Manebat in pecto
ribus eorum tam non dicam uelamen illud
quod facies moysi obumbrabatur sed pa
ries. Sacerdos quoque orans ut conuersi
ad dnm uelamen ab eis litterae rumpe
retur. Quidam ex his ad sca pascha ut
baptizaretur expetiit. Renatusque
ad dm per baptismatis sacramentum cum alba
tis reliquis in albis et ipse procedit. Ingre
dientibus populis portam ciuitatis.
Unus iudaeorum per capud conuersi iu
daei oleum fetidum diabulo instigante
diffudit. Quod cum horrens populus uo
luisset eum urguere lapidibus. Pon
tifex fieri non permisit. Die autem
beato quo dns ad caelu post redemptu ho
minem gloriosus ascendit. Cum sacer
dos de aecclesiam ad basilicam psallen
do procederit. Inruit super sinagogam
iudaeorum multitudo sequentium
dis truncatam que a fundamentis campi
planitiae adsimilatur. Alia autem die
sacerdos eis legatos mittit dicens ui
ecco uos confiteri dni filium non inpello.

lib. V.

SEDTAMENPRAEDICO ETSALEMSCIENTI
AEUESTRISPECTORIBUSTRADO PAS
SUMENIMDOMINICISOUIBUS ETDEUO
BISILLEUERUSPASTORQUIPRONOBISPAS
SUSESTDIXITHABERESEALIASOUESQUAE
SUNTEXOUILESUO QUASEUMOPORTET
ADDUCEREUTFIATUNUSGREXETUNUSPAS
TOR IDEOQUESIUULTISCREDEREUTEGOES
TOTEUNUSGREX CUSTODIMEPOSITOSIN
UEROALIUDABSCEDITEALOCO ILLIUERODIU
AESTUANTESATQUEDUBITANTES TERTIA
DIEUTCREDOOBTENTUMPONTIFICISCON
IUNCTIINUNUMADEUMMANDATAREMIT
TUNTDICENTES CREDIMUSIHMXPMFI
LIUMDIUIUINOBISPROPHETARUMUOCIBU
REPROMISSUM GAUISUSAUTEMNUNTIO
PONTIFEX NOCTEMSCAMPERACTISUI
GILIASCAELEBRATASADBAPTISTERIUMFORIS
MURANEUMAEGRESSUSEST IBIQUEOMNIS
MULTITUDOCORAMEOPROSTRATABAPTIS
MUMFLAGITAUIT ATILLEPRAEGAUDIO
LACRIMANS CUNCTOSAQUAABLUENS
CRISMATELINENSINSINUMATRISAECLE
AECONGREGAUIT FLAGRABANTCEREI
LAMPADASREFULGEBANT ALBEBAT
TOTACIUITASDEGREGECANDIDO

66.v

95

maior fuit ibi gaudium. Quam quon-
dam sps scs discendens super apostulos hie-
rusalem videre promeruit. Fuerunt
autem qui baptizati sunt amplius quin-
centi. Hii vero qui baptismum nolue-
runt discedentes ab urbe in illa mas-
siliae redditi sunt. » » »
Ergo ad propositum reversus chil-
pericus rex chlodovechum filium
Toronus transmisit. Qui congre-
gato exercitu in terminum toronicum
atque andecavum usque sanctonas tran-
sit eamque pervasit. Mummulus ve-
ro patricius cum gunthramnum regis cũ
magno exercitu usque lemovicinum
transiit et contra desiderium ducem
chilperici regis bellum gessit in quo pro-
elio ceciderunt de exercitu eius quin-
que milia. Ipsique quoque desiderius fugi-
ens evasit. Mummulus vero patrici-
us per arvernum rediit eamque per loca
exercitus eius devastavit. Sicque burg-
undiam accessit. Post haec merovec-
hus dum in custodia a patre teneretur
tonsoratus est mutataque veste qua
clericis uti mos est praesbiter ordi-

n[illegible]ius. Est monasterium in cenomannicū
qui uocatur anninsula ad [illegible]tur ut ibi sa
cerdotali eruderetur regula. Haec au
diens Boso qui tunc in basilica scī marti
ni ut diximus resedebat. Misit riculfū
subdiaconum ut consilium occulte prae
beret expetendi ad basilicam scī marti
ni. Quo eum habisset ab alia parte gaile
nus puer eius aduenit. Cumque paruum
solacium qui eum deducebant haberent ab ip
so gaileno in itenere excussus est. Oper
toque capite indutusque ueste saeculari
beati martini templum expetiit. Nobis mis
sas celebrantibus in scām basilicam aper
tas reperiens ostia ingressus est. Post
missam autem petiit ut ei eulogias dare de
beremus. Erat autem tunc nobiscum
ragnemodus parisiacae sedis episcopus
qui scō germano successerat. Quod cum
reputaremus ipse clamare coepit et di
cere quod non recte eum a communione
[illegible] conibentia suspenderemus.
Illo autem haec dicente cum consensu
[illegible] qui praesens erant contestata
causa canonica eulogias a nobis ac
cepit. Ueritus autem [illegible]

96

[illegible] uniones suspendebam in singulis
[illegible] terem homicidam [illegible] tur et mali
[illegible] ad c[illegible] populo nostro interficere si co
[illegible] onem nostrorum non meruisset
[illegible] tamen pro hac causa [illegible] ronare
[illegible] sis te[illegible] lades [illegible] his diebus [illegible]
[illegible] nepotissimam ac propriam habens
[illegible] ad chilpericum regem abiit cum
[illegible] diacono nostro qui regi fugam narraret
[illegible] fredegundis regina ait ex
[illegible] ris et ad scribendum quid
[illegible] rex advenerunt ut sciant quid
[illegible] venient Et statim
[illegible] ilio retrudi praecipit
[illegible] septimo relaxati sunt
[illegible] chilperi[illegible] nunt os ad nos dir[illegible]
[illegible] los latam illam de ba
[illegible] Si nam aliud in regionem il
[illegible] suscipiendam Cumque nos rescrip
[illegible] nos sibi esse [illegible] poritus h
[illegible] non fuer[illegible] planiu nunc tem
pori [illegible]
[illegible] In eo autem secundo chil
[illegible] regis cum videret me ro[illegible]
p[illegible] hac de liberatione [illegible]
[illegible]

97

[illegible]loqui[illegible]tur. Quae cum ex parte de
ra[illegible] do acceptum non fuisset
[illegible] caren tur sicut in se
quenti[illegible] Quaedam ex in die
[illegible] accitidum pariter se
[illegible] suppliciter petiit aliqua ad
[illegible] Ecce vero
[illegible] Salomonis libro versiculum qui
primus occurrit [illegible] hac conte
[illegible] Oculum qui adversus aspexe
rat patrem effodiant eum corui de ual
libus. Illo quoque non intellegente con
sideraui hunc versiculum a d[omi]no prae
paratum. Tunc di[ri]xit cum t[illegible]nus
[illegible] ad mulierem quandam sibi [illegible]
[illegible] tempore Chariberthi re
[illegible] sp[iritu]m phitonis ut ei quae
erant futura narraret. Asserebat
[illegible] ipsam sibi [illegible] hoc tempus. Non
solum [illegible] sed etiam et horam in q[ua]
rex Charibertus obiret [illegible]
[illegible] per pueros mandare
[illegible] rex Chilperi
[illegible] c[illegible]
[illegible] capiat
[illegible] regnum [illegible]

eius annis quinque tenebis. Sextoque uero an-
no in una ciuitatem quae super legeris al-
ueum si ita est in dextera eius parte pla-
te populo episcopatus gratiam adipisceris
ac senex et plenus dierum ab hoc mundo
migrabis. Cumque haec pueri redeuntes
domino nuntiassent. Statim ille leui-
tate elatus tamquam se iam in cathedra
Toronicae ecclesiae resederit ad me haec
detulit uerba. Cuius ego inridens stul-
titiam dixi a dō haec poscenda sunt nam
credi non debent quae diabolus repro-
mittit. Illo quoque cum confusione dis-
cedente ualde inridebam hominem qui ta-
lia credi putabat. Denique quadam nocte uigi-
lias in basilica scī antestitis celebratas du
lectulo decubans obdormissem uidi an-
gelum per aera euolantem. Cumque super
scām basilicam praeteriret uoce magna
ait heu heu percussit ds chilpericum et
omnes filios eius. Nec superauit de his qui
processerunt ex lumbis eius qui regnum reg-
at in aeternum. Erant autem ei eo
tempore de diuersis uxoribus filii quattuor
exceptis filiabus. Cum autem haec in pos-
terum impleta fuissent tunc liquido cognoui

98

[illegible]tii falsa esse quae promiserant [illegible]
[illegible] [illegible]morantibus his apud basi
[illegible] misit ad gunthchram
[illegible]sonem [illegible] fredecundis regina. Quae
[illegible] pro morte theodoberthi patri[illegible]
[illegible] dicens si merovechus
[illegible] de basilica ut interfici
[illegible] magnum de me munus accipies. At
ille praesto putans esse interfectores
[illegible] merovechum [illegible] quasi si
nes[illegible]
ca basilicam [illegible] venientiae quin
nos [illegible] acceptis accipitribus cum cani
bus [illegible] venatione spectaculis
que [illegible]deducamur. Hoc enim ac
[illegible]
rabat. Gunthchramnus vero [illegible]
[illegible] periuriis [illegible]
[illegible] Ille [illegible]
[illegible]
[illegible] Egressi [illegible]
[illegible]
[illegible] pro [illegible]
S[illegible] merovechus [illegible]
[illegible] theodoberthi [illegible]

sit chilpericus rex epistolam scriptam
ad sepulchrum sci martini quae habebat
inscriptum ut ei beatus martinus rescri
beret utrum liceret extrahi gunthchra
mnum de basilica eius an non. Sed [illegible]
lus diaconus qui hanc epistolam exhibuit
cartam puram cum ea [illegible]
ac [illegible] Cumque per tri
duum expectasset et nihil rescribere
[illegible] redit ad chilpericum. Ille vero
misit alios qui sacramentum [illegible]
[illegible] chramno [illegible]
[illegible] Gundobene
[illegible] spide [illegible]
[illegible] se [illegible] ssione
[illegible] Merovechus vero
[illegible] ssu
[illegible] sepulchro [illegible]
[illegible] liorum [illegible]
[illegible] cons
[illegible]
[illegible] ndic [illegible]
[illegible] post haec [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] sus aute

auretis damnat et ab honorem removet
dicens: Retenuisti etiam frater meus
inimicum suum quod si hoc facere cogita
bas ad me eum debuisti prius adducere.
Sin autem nec tangere debueras quem
tenere dissimulabas. Exercitus autem
chilperici regis usque toronus accedens
regionem illam in praeda et incendiis succen
dit atque vastavit. Nec rebus sci martini
pepercit sed quod manum tetigit sine ul
lo di intuitu aut timore depraedavit. Me
rovechus prope duos menses ad antedictā
basilicam residens fugam iniit et ad bru
nichildem reginam usque pervenit sed
ab austrasiis non est collectus. Pater
[illegible] eius exercitum contra campanen
sis movit et putans eum ibidem occul
tare sed nihil nocuit nec eum potuit
reperire.

Et quia tempore illo quod alboi
nus in italia ingressus est et
chlotharius et sigibertus sua
vos et alias gentes in loco illo posuerunt.
Hii qui tempore sigiberti regressi sunt
hoc est qui cum alboeno fuerant contra hos
consurgunt volentes eos a regione

100

[illegible] le re[illegible] [illegible]
[illegible] partem terrae [illegible]
[illegible] consilio ne possunt
[illegible] quod ipsi hoc [illegible]
[illegible] pacificare
[illegible]
[illegible] Post haec duas
partes [illegible] relinquentes [illegible]
[illegible]
[illegible] bello ces
sarent [illegible] adquiescentes
[illegible] Et inter se certa
men [illegible]
[illegible] quam post [illegible]
[illegible] Putantes eos [illegible]
[illegible] habere sed [illegible]
[illegible]
[illegible] N[illegible]
[illegible] milia [illegible]
[illegible] milia ceciderunt
S[illegible] milia quadrin[illegible]
[illegible] prostrati sunt R[illegible]
[illegible]
[illegible] remanserant [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

I[illegible]de adversariis [illegible] Cautinus ve-
ro decertantibus in [illegible]
averunt et si ca bello cessante [illegible]
n [illegible] haec acta sunt [illegible]
quondam Theodoricus [illegible]
ius sacramentum in [illegible] sederant [illegible]
quis eis superviveret filius patris alte-
rius tamquam proprius defensaret.
Mortuus autem [illegible]
Theodericum nomine quem [illegible]
li ius sacramenti expulsa [illegible]
num patris eius accipit. Hic [illegible]
tempore pro[illegible]
tantum [illegible] a Brit[illegible]
nia [illegible] super Machlauo [illegible] Cu-
[illegible] Iacobe [illegible]
pa[illegible] quo [illegible]
[illegible] potestate [illegible]
Pars vero alia [illegible] Warrocus Machlaui
filius vindicavit [illegible]
[illegible] Chramnus vero rex [illegible]
[illegible] quos [illegible] filios [illegible]
[illegible] quod in [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Lib. V. cap VIIII

101

l. VI cap. VIIII

sequente chramnus rex ad [illegible]
pulso peccatorum meorum [illegible]
beris remanerem. E[illegible]
pus meus mihi sit filius [illegible]
super cathedram meam [illegible]
num tradidit dicens: Una [illegible]
protegat unaque hasta de[illegible]
si filius habuero, te nihilo[illegible]
unum ex his reputabo. Ut illa [illegible]
cumque permaneat caritas [illegible]
hodie ego polliceor teste d[illegible]
gero childeberthi similiter pro [illegible]
polliciti sunt. Et manducantes [illegible]
que bibentes se[illegible]isque se mun[illegible]
norantes pacifice discesserunt [illegible]
chilpericum regem legationem [illegible]
tes ut redderet quod de eorum [illegible]
fuerat. Quod si differret e[illegible]
pararet ad bellum. Quod ille [illegible]
am discessionas atque paris [illegible]
ficare praecipit eosque no[illegible]
[illegible] praebens [illegible]
[illegible]s audiens [illegible]
praetextatus ro[illegible]homa[illegible]
contra [illegible] populis [illegible]
[illegible] Et [illegible] abscessire praecipit [illegible]

[illegible] QUIBUSINTENTISECTORA
[illegible] NTIBUSECOAIO ; ADTEN
[illegible] SERMONIBUSMEIS. O SCI
[illegible] SACERDOTESDI ETPRAESERTIMUOS
[illegible] AMILIARIORESESSEREGIUIDEMINI AD
[illegible] REICONSILIUMSCMATQUESACERDOTA
[illegible] NEEXARDESCENSINMINISTRUMDI PE
[illegible] ALIRACIUSETREGNUMPERDATETGLO
[illegible] SILEBANTOMNES
[illegible] IBUSADTECIMEMENTOTE
[illegible] SACERDOTESUERBIPROPHETICIQUO
[illegible] DIXERIT SPECULATORINIQUITATEM
[illegible] NONDIXERIT REUSERITANIMAE
[illegible] ERGONOLITESILERISEDPRAE
[illegible] EANTEOCULOSREGISPEC
[illegible] FORTEEIALIQUIDMALECONTIN
[illegible] ISPROANIMAEIUS ; ANTE
[illegible] QUAMGESTUMFUERITTEMPO
[illegible] DOPRAEBENSUMSIGIAM [illegible]
[illegible] RETRUSITINCARCERE [illegible]
[illegible] DISACERDOS [illegible]
[illegible] ETEUMBURGUNDIAMPER [illegible]
[illegible] OFFENDEBIS ILLEUERO [illegible]
[illegible] SACERDOTIDIETIAM [illegible]
[illegible] CUMUXOREETFIL [illegible]
[illegible] AQUEBURGUNDIAM [illegible]

OPPRESSUSABEXERCIT[illegible]
QUIDMAXIMUSIMPERATOR[illegible]
MANUMINPULISSETEO[illegible]
HOMICIDEEPISCOPO· ETILLEQUOP[illegible]
DICTUSMORTELIBERARETUR[illegible]
SISSETPROSEQUENTEREGISAETERNIIUD[illegible]
ABIMPERIODEPULSUSMAXIMUSMORTEP[illegible]
SIMACONDEMPNATUSEST· HAECEODICE[illegible]
TENONRESPONDITULLUSSACERDOTUM[illegible]
OMNESINTENTISTUPEBANT[illegible]
ADULATORESEXIPSISQUOD[illegible]
DOLENDUMESTNUNTIAVERUNTREGIDICEN[illegible]
QUIANULLUMMAIOREMINIMICUMSUISCA[illegible]
SISQUAMMEHABERET· ILLICOUNUSEXAU
CISCURSURAPTUADMEREPRAESENTAN
DIRIGETUR· CUMQUEVENISSEMSTABATR[illegible]
IUXTATABERNACULUMEXRAMISFACTU[illegible]
ADDEXTERAMEIUSBERTHRAMNUS[illegible]
PUSADLEVAMRAGNEMODUS[illegible]
ERATANTEEOSSCAMNUM[illegible]
[illegible]CUMDIVERSISFERCULIS· VISU[illegible]
[illegible]EXAIT O EPISCOPEIUSTI[illegible]
LARGIREDEBES ETECCE[illegible]
NONACCIPIOSEDUTUIDEOCO[illegible]
[illegible]ETIMPLETURINTEPROVER[illegible]
[illegible]IUSOCULUM[illegible]

Ex lib. V. cap. X

103

[illegible] ECO SI[illegible]S DE NOBIS O REX IUSTITIAE
[illegible] ASCENDERE UOLUERIT A TE
[illegible] CORRIPI POTEST. SI UERO TU EXCESSERIS
QUIS TE CORRIPIET LOQUIMUR ENIM TIBI SED
[illegible] UOLUERIS AUDIS. SI AUTEM NOLUERIS QUIS
TE CONDEMNABIT NISI QUI SE PRONUNTI
AUIT IUSTITIAM. AD HAEC ILLE UT ERAT
[illegible] ADULATORIBUS CONTRA ME ACCENSUS
[illegible] CUM OMNIBUS ENIM INUENI IUSTITIAM
[illegible] INUENIRE NON POSSUM. SED SCIO
[illegible] UT NOTERIS IN POPULIS ET IN
[illegible] ESSE IN OMNIBUS PERPATESCAT
[illegible] OCAT DEXIM POPULUM TORONICUM ET
[illegible] UOCE FERAMINI CONTRA GREGO
RIUM QUOD SIT INIUSTUS ET NULLI HOMI
[illegible] IUSTITIAM PRESTET. ILLIS QUOQUE
[illegible] TIBUS RESPONDEBO. EGO
[illegible] IUSTITIAM CUM EODEM INIQUE
[illegible] UM ET UOS QUI MINORES ES
[illegible] AD HAEC EGO QUOD SE [illegible]
[illegible] CIS. SCIT ENIM ILLE CONS[illegible]
[illegible] OCCULTA CORDIS SUI [illegible]
[illegible] ERO FALSO CLAMORE [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ne notaberis. Sed quod [illegible]
cepet temones haec [illegible]
ri oportet. Et tunc quae praece[illegible]
[illegible]si non observaveris noveris [illegible]
uiam imminere. Ait ille quasi me [illegible]
cens quod dolosa et faciens p[illegible]
non intellegere. Conversus ad [illegible]
lum quod coram eo erat posit[illegible]
Propter te haec eius cella [illegible]
Nihil aliud praeter uol[illegible]
[illegible]eris continetur. Ad [illegible]
[illegible]cens uoluntatis eius dixi [illegible]
[illegible]se debet facere uoluntatem [illegible] Et
non in his similibus dilectat[illegible]
praece[illegible] nullo casu pr[illegible]
mus. At [illegible]ro qui aliis [illegible]pas
pollicere [illegible]rius quod le[illegible]nes
[illegible]mittas. Et tunc [illegible]
[illegible]stitiam prosequaris [illegible]
[illegible] dexteram iuravit p[illegible]
[illegible] quod ex quae lexe te ca[illegible]
[illegible]lo opprimere pa[illegible]
[illegible]haus to[illegible]ss
[illegible]te decan[illegible]us
[illegible]era
[illegible]ue

lib. V cap. X

104

[illegible] FREDECUNDIS REGINAE
[illegible] RECOGNOSCO QUIBUS INTRODUCTIS SALUTA
TIONE REGIA SUSCEPIO [illegible] DEINDE PRAECE
[illegible] CAUSIS CONTRARIUS
[illegible] SIMUL QUE DOCENTA ARGEN
TI PROMITTUNT LIBRAS SI PRAETEXTATUS
[illegible] PUGNARET EOS PRAEMERERETUR DICE
BANT [illegible] OMNIUM EPISCOPORUM PRO
MISSIONEM HABEMUS TANTUM UT ADUER
SUS [illegible] QUIBUS EGO SI [illegible]MIL
[illegible] ARGENTI QUE DONEC [illegible]
[illegible] POSSUM NISI QUOD
DNS [illegible] UNUM TANTUM
POLLICERE QUOD [illegible] CETERIS [illegible] SECUNDU
CANONES [illegible] CONSENSERINT SE
[illegible] INTELLEGENTES QUAE
[illegible] GENTES DISCESSERUNT
MANE [illegible] HOC EPISCOPIS ADUE
[illegible] ANDATO FERENTES
[illegible] RESPONDI CONUENI
[illegible] IS IN BASILICA SCI
PET [illegible] DIXIT QUE EP
COP [illegible] IS DE PRAEHENSI
[illegible]
NON [illegible] SANC [illegible]
QUOQUE [illegible]

CERDOS ESSE TECUM FURTI CRIMEN INROGA
RETUR. RESPONDIT REX HABUIT IS ENIM SPE
CIES QUAS NOBIS FURTU ABSTULIT. OSTEN
DERAT ENIM NOBIS ANTE DIE TERTIA [illegible]
UEL UEL LA SPECIES ET DIUERSIS ORNAMEN
TIS REFERTA. QUAE PRAETIEBANTUR AM
PLIUS QUAM TRIA MILIA SOLIDORUM. SED
ET SACCULUM CUM NUMISMIS AURI PON
DERE TENENTEM QUASI DUO MILIA. HAEC
CUM DICERET REX SIBI AB EPISCOPO FUISSE
PARATA. QUI RESPONDIT RECOLERE UOS CRE
DO DISCENDENTE TE A RATHOMAGENSE URBE
BRUNICHILDE REGINA QUOD UENIRET AD UOS
MIXIQUE NOBIS QUIA RES EIUS IDEST QUIN
QUE SARCINAS COMMENDATAS HABEREM
ET FREQUENTIUS ADUENIRE PUEROS EIUS
ADMONE UT EA REDDEREM [illegible] SOLUS SINE CON
SILIO UESTRO. TUNC [illegible]
O REX ET RECERE HAEC [illegible]
ADMUL [illegible] REM RESC [illegible] IN
[illegible] REM ET CHILDEBERT [illegible]
[illegible] HIS [illegible] [illegible] RE.
REUERSI [illegible] ADUERI [illegible] UEL
[illegible] ROS [illegible] ANT
[illegible] R [illegible] RE.
[illegible] ALOS [illegible] S IIATISSU

MAGNIFICENTIAM UESTRAM. TU AUTEM
PRAECIPISTI DICENS: EIECE HAEC A TE O SA
CERDOS NE FACIAT HAEC CAUSAM. ITERUM
TRADIDI EIS DUO EX HIS: DUO AUTEM ALII
REMANSERUNT MECUM. TU AUTEM QUID
NUNC CALUMPNIARIS ET ME FURTI ARGUES
CUM HAEC CAUSA NON AD FURTUM SED AD CUS
TODIAM DEBEAT DEPUTARI. AD HAEC REX
SI HOC DEPOSITUM PENES TE HABEBATUR
AD CUSTODIENDUM CUR SOLUISTI UNUM EX
HIS ET LIMBUM AUREIS CONTEXTUM FILIS
IN PARTIBUS DESECASTI. ET DEDISTI PER
UIROS QUI ME A REGNO DEICERENT. PRAE
TEXTATUS EPISCOPUS RESPONDIT. IAM DI
XI TIBI SUPERIUS QUIA MUNERA EORUM AC
CEPERAM. IDEOQUE CUM NON HABE
REM DE PRAESENTI QUOD DAREM HINC PRAE
SUMPSI ET EIS UICISSITUDINEM MUNERU
TRIBUI. PROPRI[illegible] ESSE UIDEBATUR
QUOD FILIO MEO [illegible]ROUECHO ERAT QUEM
DE LAUACRO [illegible]ERATIONIS EXCEPI.
UIDENS AUTEM [illegible] CHILPERICUS QUOD EU
HIS CALU[illegible] SUPERARE NEQUIRET
ADTONITUS UALDE A CONSCIENTIA CONFU
SUS D[illegible] NOBIS. UOCATISQUE QUI
[illegible]

lib. V. cap. X

INECLESIAETCORAMTE O REX O MISERICORDIS
SIME EGOSUMHOMICIDA[illegible]EGO
TEINTERFICEREUOLUIETFILIOTUOINSOLIO
TUOERIGERE HAECEODICENTEPROSTER
NITURREXCORAMPEDIBUSSACERDOTUM
DICENS AUDITEOPIISSIMISACERDOTES
REUMCRIMINISSACRILEGICONFITENTEM
CUMQUEFLENTESREGEMELEUASSEMUS A
SOLO IUSSITEUMBASILICAMEGREDI IPSE
UEROADMETATUMDISCESSIT TRANSMIT
TENSLIBRUMCANONUMINQUOERATQUA
TERNIONOUUSADNIXUS HABENSCANO
NESQUASIAPOSTOLICUSCONTINENTES
HAECEPISCOPUSINHOMICIDIOINADULTE
RIOETPERIURIODEPRAEHENSUSASACER
DOTIODIUELLATUR HISITALECTISCUMPRAE
TEXTATUS[illegible]STUPENS BERTHRAM
NUSEPISCOPUS[illegible] AUDIOFRATERETCO
EPISCOPE[illegible]GRATIAMNONHABES
IDEOQUENEC[illegible]CARITATEUTIPO
TERIS[illegible]ISINDULGENTIAM
MEREARIS[illegible]GESTISPETIITREXUT
AUT[illegible]SCINDERETUR AUT[illegible]
TESIMUS[illegible]QUIMALEDIC
TIONIBUS[illegible]CONTINETSUPER
CAPUDEIUS[illegible] AUTCERTE[illegible]

dictum contra eum scriberetur ne in per
petuo conmunicaret. Quibus condicio
nibus sc(ilicet) eo restitutu iuxta promissum re
cis ut nihil extra canones gereretur.
Tunc [illegible] nostris raptus ocu
lis in custodiam positus est. De qua fu
gire temptans nocte gravissime caesus
est in insola maris quod adiacet civita
tem Constantini in exilio est detrusus.
Post haec quod Merovechus iterum ba
silicam sci martini conaretur expete
re. Chilpericus vero basilicam custo
dire iubet et cunctos omnes claudi aditus.
Custodes autem unum ostium per quod
clerici ad officium ingrederentur
relinquentes reliqua ostia clausa te
nebant quod non s[...] populis
fuit. Cum autem eo[...] fuisset mora
[illegible] signa ap[parue]runt in cael[o]
[illegible] intra ad [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] insola [illegible]
[illegible]
[illegible]

107

gechi fronto [illegible] massens [illegible] Merouechus
uero dum in remensem campaniam lati
taret. Nec palam se austra[illegible]s crede
ret et a tarabennensibu[illegible] circumuentu[illegible]
est. Dicentibus quod relictis patribus
chilperico ei se subiugarent si ad eos
accederet. Qui uelociter adsumptis
secum uiris fortissimis ad eos uenit.
Hi praeparantes detegentes dolos in
uillam eum quandam concludunt et
circumpertum cum armatis nuntios pa
tri dirigunt. Quod ille audiens il
luc properare distinat. Sed hic cum
suspicio quodam retenetur et timens ne
ad uindictam inimicorum multas lueret
poenas. Uocat [illegible] ad se ga[illegible]enum fami
liarem suum [illegible] a nobis usque nunc
et anima et co[illegible]. Rogo ne pati
aris me in ma[illegible]micorum tradi.
Sed accepto gladio inruas in me. Quod ill[illegible]
non dubitans [illegible] confodit. Ad
uenientem [illegible] mortuus est
repertus. [illegible]
rerentur [illegible] quae superi
us diximus [illegible] fuisse con[illegible]
Merouechus [illegible]

lib. V. cap. XI

108

INOPUMQUE OPTIMUM DEFENSOREM. QUI
CUM MULTA DE THESAURIS QUOS [illegible]NUS AD
GREGAUIT PAUPERIBUS EROGARET ET AUGUS
TA ILLUM FREQUENTIUS INCREPARET QUOD
REMPUBLICAM REDEGISSET IN PAUPERTATE
DICERETQUE QUOD EGO MULTIS ANNIS CONGRE
GAUIT INFRA PAUCO TEMPUS PRODIGE DISPER
CIS. AIEBAT ILLE NON DEERIT FISCO NOSTRO
TANTUM PAUPERES AELIMOSINAM ACCIPI
ANT AUT CAPTIUI REDIMANTUR. HOC EST
ENIM MAGNUS THESAURUS DICENTE [illegible] DOMINO
THESAURIZ[illegible] THESAURU[illegible]
UBI NEQUE [illegible] INIA CORR[illegible]
ET UBI FUR[illegible] NON EFFODIUNT NEC FU[illegible]
TUR. ERG[illegible]OS DEDIT CONGREGE
MUS PER [illegible]
AUGERE DIG[illegible] IN SAECULO. ERGO [illegible]
DIXIMUS MAGNUS [illegible]
DUM HILA[illegible]
OPEM PRESTAT. [illegible]
SUBMINISTRAT [illegible]
PER PALATIU[illegible]
TABOLAM MA[illegible]
NICA ERAT [illegible] CRUCEM TUAM DOMINE [illegible]
TEM NOSTRAM [illegible] MUS ET PECTORA ET
ECCE CRUCEM SUB PEDIBUS CONCULCAMUS

109

cens· Si quid mihi aliquid prode[illegible]
narem tibi caesare dicam· cum ille diceret [illegible]
celaueris proderit [illegible] tibi si quid da[illegible]
nobis p[illegible]rationes [illegible]arraueris
Thesau[illegible] Narsitis reconditum habeo
quo[illegible] eam uitae positus caela
re non possum· Tunc caesar Tiberius
[illegible] mittit [illegible] usque ad locum pueros
suos· Praecidentes uero senechus seccun
tur attoniti· peruenientesque ad [illegible]
terram de op[illegible] ingrediuntur
In qua tantum auri [illegible] argentumque rep
perierunt ut per [illegible] dies [illegible]
aretur adep[illegible]s· E[illegible]
le amplius h[illegible]ratione [illegible] pensa
uit indigentis
Tunc in nocus [illegible] ins [illegible]
al[illegible]
rones [illegible] accede accepi
ens· Nul[illegible]
depelli[illegible] pauperibus ha
bens que[illegible] ius terrae regnos
Quia nobis [illegible] ualde eundem
praesbit[illegible] oneraui[illegible]
Ingytrudis autem religiosa consuetu
[illegible] habebat [illegible] pulc[illegible]

lib. V. cap. XII

D494